



รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การศึกษาดำเนิน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยว
เชิงประวัติศาสตร์และวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร

โดย นายกวินทรภรณ์ เกตุแก้วและคณะ

เมษายน 2553

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การศึกษาดำเนินการ เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยว
เชิงประวัติศาสตร์และวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร

คณะผู้วิจัย

สังกัด

นายกวินทรกรณ์ เกตุแก้ว
นางสาวอรนิภา คำภูคำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

อาจารย์ที่ปรึกษา

สังกัด

ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัชนิวรรณ บุญอนันต์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ชุดโครงการ “เชื่อมโยงเครือข่ายภาคีประเด็นการท่องเที่ยวระดับปริญญาตรี”

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร ได้รับความร่วมมือในการให้ข้อมูลเป็นอย่างดีจากทุก ๆ ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นประชาชนและผู้นำชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน นักวิชาการ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้ ขอขอบคุณผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกำแพงเพชรที่ให้คำแนะนำปรึกษาจนงานวิจัยนี้สำเร็จและขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์รัชนีวรรณ บุญอนันต์ อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการวิจัย ผู้ซึ่งคอยสอนกระบวนการทำวิจัย ให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษาในการทำการวิจัยจนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

โครงการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ภายใต้การกำกับของสำนักนายกรัฐมนตรี คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ สกว. ที่ได้สนับสนุนทุนในการทำวิจัยในครั้งนี้แก่คณะผู้วิจัย

กวินทรกรณ์ เกตุแก้ว

อรนิภา คำภูคำ

เมษายน 2553

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ตำนาน เรื่องเล่าของ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร และ 2) เพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวและการจัดสนทนากลุ่มย่อย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการศึกษา พบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร มีทั้งสิ้น 24 แห่ง แต่แหล่งท่องเที่ยวที่มีตำนาน เรื่องเล่า มีเพียง 12 แห่ง ได้แก่ วัดพระบรมธาตุนครชุม วัดบ่อสามแสน วัดสว่างอารมณ์ ศาลพระอิศวร เมืองไตรตรึงษ์ บึงสาป วัดปราสาท วัดเสด็จ ท่อส่งน้ำโบราณ วัดโมฬี วัดศรีโยธิน และวัดคูยาง ส่วนผลการศึกษาการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ภาวคิที่เกี่ยวข้อกับการท่องเที่ยว ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาชนและนักวิชาการ ได้ร่วมกันสร้างเส้นทางและเชื่อมโยงเส้นทางจากตำนาน เรื่องเล่าได้ เส้นทางท่องเที่ยวใหม่ในลักษณะเที่ยววันเดียว (One day trip) โดยทุกเส้นทางมีจุดเริ่มต้น ณ สถานีรถไฟฯขององค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร ได้เส้นทางท่องเที่ยวใหม่ 7 เส้นทาง ดังนี้ เส้นทางที่ 1 นบพระบรมธาตุ ไหว้สักการะหลวงพ่ออุโมงค์วัดสว่างอารมณ์ อาบน้ำพุร้อนบึงสาป, เส้นทางที่ 2 สักการะพระอิศวร ชมคลองส่งน้ำโบราณ ไหว้พระนอนวัดบ่อสามแสน, เส้นทางที่ 3 สักการะพระอิศวร กราบไหว้พระนอนวัดบ่อสามแสน ขอพรจากหลวงพ่อศรีสรพรวัดศรีโยธิน, เส้นทางที่ 4 กราบรอยพระพุทธรูปปางลีลาวัดวังปราสาท ตามรอยตำนานท้าวแสนปม, เส้นทางที่ 5 ชมท่อส่งน้ำโบราณ อาบน้ำแร่บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์บึงสาป , เส้นทางที่ 6 กราบขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมืองกำแพงเพชร วัดสว่างอารมณ์ วัดพระบรมธาตุนครชุม วัดโมฬี วัดเสด็จ วัดบ่อสามแสน วัดศรีโยธิน และเส้นทางที่ 7 กราบขอพร 9 สิ่งศักดิ์สิทธิ์เมืองกำแพงเพชร วัดสว่างอารมณ์ วัดพระบรมธาตุนครชุม (นบพระบรมธาตุและต้นพระศรีมหาโพธิ์) วัดโมฬี วัดเสด็จ ศาลพระอิศวร วัดบ่อสามแสน วัดศรีโยธิน พระร่วมบึงสาป ส่วนข้อเสนอแนะจากการ

ทำวิจัยในครั้งนี้มีดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่ตำนานและเรื่องเล่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลในรูปแบบที่ทำให้เยาวชนรุ่นหลังสามารถศึกษาหาความรู้ และนำข้อมูลมาเล่าถ่ายทอดให้กับนักท่องเที่ยวได้ทราบ 2) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผู้ที่จะมาให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนานและเรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการผลิตมัลติมีเดียที่จะบอกเล่าเรื่องราว ตำนาน ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวได้ทราบนั้น ควรให้มัลติมีเดียความให้ข้อมูลต่าง ๆ อย่างถูกต้องในลักษณะที่เป็นข้อมูลที่เป็นต้นฉบับอย่างแท้จริง และควรให้ประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : TR/UTLGB52006

ชื่อโครงการ : การศึกษาดำเนินงาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัด
เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร

ชื่อนักวิจัย : กวินทรากรณ์ เกตุแก้ว, อรนิภา คำภูคำ
มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

E-mail Address : Phattov14@hotmail.com, Onnipabow@hotmail.com

ระยะเวลาโครงการ : วันที่ 1 สิงหาคม 2552 ถึง 31 มีนาคม 2553

การศึกษาดำเนินงาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร และ 2) เพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร โดยมีคำถามการวิจัย 2 คำถาม ดังนี้ 1) ตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรเป็นอย่างไร และ 2) เส้นทางการท่องเที่ยวและการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร ควรเป็นอย่างไร เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวและการจัดสนทนากลุ่มย่อย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ได้ผลการศึกษาตามคำถามการวิจัย ดังนี้ ผลการศึกษา ตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร มีทั้งสิ้น 24 แห่ง แต่แหล่งท่องเที่ยวที่มีตำนาน เรื่องเล่า มีเพียง 12 แห่ง ได้แก่ วัดพระบรมธาตุนครชุม วัดบ่อสามแสน วัดสว่างอารมณ์ ศาลพระอิศวร เมืองไตรตรึงษ์ บึงสาป วัดวังปราสาท วัดเสด็จ ท่อส่งน้ำโบราณ วัดโมฬี วัดศรีโยธิน และวัดคูยาง ส่วนผลการศึกษาการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาชนและนักวิชาการ ได้ร่วมกันสร้างเส้นทางและเชื่อมโยงเส้นทางจากตำนาน เรื่องเล่าได้ เส้นทางการท่องเที่ยวใหม่ในลักษณะเที่ยววันเดียว (One day trip) โดยทุก

เส้นทางมีจุดเริ่มต้น ณ สถานีรถไฟขององค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร ได้เส้นทางทางท่องเที่ยวใหม่ 7 เส้นทาง ดังนี้ เส้นทางที่ 1 นบพระบรมธาตุ ไหว้สักการะหลวงพ่ออุโมงค์วัดสว่างอารมณ์ อาบน้ำพุร้อนบึงสาป, เส้นทางที่ 2 สักการะพระอิศวร ชมคลองส่งน้ำโบราณ ไหว้พระนอนวัดบ่อสามแสน, เส้นทางที่ 3 สักการะพระอิศวร กราบไหว้พระนอนวัดบ่อสามแสน ขอพรจากหลวงพ่อศรีสรรเพชญ์วัดศรีโยธิน, เส้นทางที่ 4 กราบรอยพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้าวัดเสด็จ กราบหลวงพ่อไม้วัดโมฬี ชมหอไตรวัดคูยาง กราบพระพุทธรูปปางลีลาวัดปราสาท ตามรอยตำนานท้าวแสนปม, เส้นทางที่ 5 ชมท่อส่งน้ำโบราณ อาบน้ำแร่บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์บึงสาป, เส้นทางที่ 6 กราบขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมืองกำแพงเพชร วัดสว่างอารมณ์ วัดพระบรมธาตุนครชุม วัดโมฬี วัดเสด็จ วัดบ่อสามแสน วัดศรีโยธิน และเส้นทางที่ 7 กราบขอพร 9 สิ่งศักดิ์สิทธิ์เมืองกำแพงเพชร วัดสว่างอารมณ์ วัดพระบรมธาตุนครชุม (นบพระบรมธาตุและต้นพระศรีมหาโพธิ์) วัดโมฬี วัดเสด็จ ศาลพระอิศวร วัดบ่อสามแสน วัดศรีโยธิน พระร่วงบึงสาป ส่วนข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยในครั้งนี้มีดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่ตำนานและเรื่องเล่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลในรูปแบบที่ทำให้เยาวชนรุ่นหลังสามารถศึกษาหาความรู้และนำข้อมูลมาเล่าถ่ายทอดให้กับนักท่องเที่ยวได้ทราบ 2) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผู้ที่จะมาให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนานและเรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการผลิตมัคคุเทศก์ที่จะบอกเล่าเรื่องราว ตำนาน ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวได้ทราบนั้นควรให้มัคคุเทศก์ความให้ข้อมูล ต่าง ๆ อย่างถูกต้องในลักษณะที่เป็นข้อมูลที่เป็นต้นฉบับอย่างแท้จริง และควรให้ประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว

คำหลัก: ตำนาน เรื่องเล่า, แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัด, เศรษฐกิจและสังคม, การส่งเสริมการท่องเที่ยว

Abstract

Project Code : TR/UTLGB52006

Project Title : To Study Myth or Story about Historical and Temple Resources

Attraction for Promotion Tourism at Kamphaeng Phet Province.

Investigators: Katkeaw Kawintarkron, Kumpuhum Onnipa

Kamphaeng Phet Rajabhat University

E-mail Address : Phattov14@hotmail.com, Onnipabow@hotmail.com

Project Duration: 1st August 2009 – 31st March 2010

A Study of Legends and Narratives of Tourism Source on Historical and Temple for Supporting Tourism Business in Khamphaeng Phet Province was aimed to 1) study and collect the data involving legends and narratives of Khamphaeng Phet tourism source on historical and temple. 2) create and connect the routes of travelling according to the legends and narratives in Khamphaeng Phet. There were two research questions as follow : 1) How about the Khamphaeng Phet legends and narratives of tourism source on historical and temple and 2) How about the creation and connection of travelling from Khamphaeng Phet legends and narratives of tourism source on historical and temple. The data derived from the intensive interviewing and interaction with people who stayed near the attraction places. The data analyzed by quantitative. The results revealed that there were 24 tourism sources on historical and temple in Khamphaeng Phet, but only 12 attraction places have a legends and narratives were as follow : Wat Prabarommathat Nakhonchum temple, Wat Boo Sam San temple, Wat Sawang Arom temple, Isuan shrine, Maung Tritrung, Bung Sap, Wang Prasad temple, Wat Sadet temple, The ancient

channel, Wat Mori temple, Wat Sriyothin temple and Wat Khuyang temple. The creation and connection about the routes to travelling from legends and narratives of Khamphaeng Phet on historical and temple revealed that the organization of tourism including the office of government , public , people and scholars cooperated to built the new route to travelling on “One day trip” . There were new seven travel routes and every travel routes started at electric bus station of Khamphaeng Phet Provincial Administrative Organization. The new seven travel routes were ; first travel route: pay respect to the Pra Barammathat and the statue of Buddha Aumong Wat Sawang Arom and play attention at the Bung Sap hot spring, second travel route: visit pay respect Pra Isuan, the ancient channel and the statue of Buddha named Pra Non Wat Boo Sam San, third travel route: pay respect Pra Isuan , the statue of Buddha named Pra Non Wat Boo Sam San and for asking the blesses from the statue of Buddha named Srisanphet Wat Sriyothin, fourth travel route: pay respect the Buddha’s footprint at Wat Sadet , visit the scripture hall at Wat Khuuang temple , pay respect the statue of Buddha at Wat Prasad temple, trail to the legends Taw Sanpom, fifth travel route: visit the ancient channel and rest at Holly well Bung Sap, sixth travel route: to worship for asking the blesses from the holy objects that they believed in Khamphaeng Phet Wat Sawang Arom temple, Wat Pra Barommathat Nakhomchum temple, Wat Mori temple, Wat Sadet temple, Wat Boo Sam San temple, Wat Sriyothin temple and the seventh travel route : to worship the 9 statues of Buddha of Khamphaeng Phet were Wat Sawang Arom temple, Wat Pra Barommathat Nakhomchum temple, Wat Mori temple, Wat Sadet temple, the Isuan shrine, Wat Boo Sam San temple, Wat Sriyothin temple and Pra ROUNG Bung Sap. The implication from this research were 1) the office concerned with the public relation about a legends and narratives of tourism source on historical and temple should be collect the data for the youth , because they will able to inform and explain about a legends and narratives of tourism source on historical and temple to the tourists. 2) the

officer who concerned should be increase the public relation or service person to inform the tourist fluency. Provide the data and information to training them. They should be inform the legends and narratives complete and correct. Allow them and people to participate in inform activities too.

Keyword : Myth / Story , Narratives ,Historical and Temple Resources Attraction,
Economics and Social , Supporting the tourism.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract)	ฉ
สารบัญ	(1)
สารบัญภาพ	(4)
บทที่ 1 บทนำ	1
หลักการและเหตุผล	1
วัตถุประสงค์ของโครงการ	2
คำถามการวิจัย	2
นิยามศัพท์เฉพาะ	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ	4
แนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	5
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
ความหมายของการท่องเที่ยว	7
องค์ประกอบของการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว	9
ความหมายและความสำคัญของตำนานและเรื่องเล่า จังหวัดกำแพงเพชร	
และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัด	13
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	17
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	24
วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน	
เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของ	
จังหวัดกำแพงเพชร	24
แหล่งข้อมูล/ผู้ให้ข้อมูล	24

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	24
การเก็บรวบรวมข้อมูล	24
การวิเคราะห์ข้อมูล	25
วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยว และเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของ จังหวัดกำแพงเพชร	25
แหล่งข้อมูล/ผู้ให้ข้อมูล	25
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	26
การเก็บรวบรวมข้อมูล	26
การวิเคราะห์ข้อมูล	27
 บทที่ 4 ผลการศึกษาและการอภิปรายผล	 28
ผลการศึกษา	28
สรุปภาพรวมการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้งหมด	73
 บทที่ 5 บทสรุป	 75
บทสรุป	75
ข้อเสนอแนะ	81
ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้	81
ข้อเสนอแนะในการจัดทำวิจัยในครั้งต่อไป	82
 บรรณานุกรม	 83
ภาคผนวก	
ก. บทความ	85
ข. แบบสัมภาษณ์และแบบฟอร์มในการบันทึกข้อมูล	93
ค. รูปภาพกิจกรรมการดำเนินการวิจัย	97

สารบัญ (ต่อ)

ง. ประวัติคณะผู้วิจัย

หน้า

103

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 ระบบการท่องเที่ยว	8
ภาพที่ 4.1 แสดงเส้นทางที่ 1	63
ภาพที่ 4.2 แสดงเส้นทางที่ 2	65
ภาพที่ 4.3 แสดงเส้นทางที่ 3	66
ภาพที่ 4.4 แสดงเส้นทางที่ 4	67
ภาพที่ 4.5 แสดงเส้นทางที่ 5	70
ภาพที่ 4.6 แสดงเส้นทางที่ 6	71
ภาพที่ 4.7 แสดงเส้นทางที่ 7	72

บทที่ 1 บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

ประเทศไทยได้เริ่มให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวมานานกว่า 40 ปี โดยประเทศไทยใช้การท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์ในการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ประเทศ จังหวัดและภูมิภาค เนื่องจากประเทศไทยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งทางด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

จังหวัดกำแพงเพชรเป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือตอนล่าง เป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติคลองลาน บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง อุทยานแห่งชาติแม่วงศ์ เป็นต้น ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัด เช่น อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร วัดพระบรมธาตุนครชุม เป็นต้น และทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรม เช่น ศูนย์วัฒนธรรมชาวเขา ประเพณีนพพระ-เล่นเพลง ประเพณีสารทไทยกล้วยไข่ สัมผัสชีวิตชาวเขา ณ บ้านโละโคะ เป็นต้น

ถึงแม้จังหวัดกำแพงเพชรจะมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายก็ตาม แต่จังหวัดกำแพงเพชรก็ไม่ได้เป็นจังหวัดที่เป็นเป้าหมายหลักที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการเดินทางมาเที่ยวชม นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาเที่ยวจังหวัดกำแพงเพชรเพราะเป็นจังหวัดผ่านขึ้นไปจังหวัดเชียงใหม่ เชียงรายเท่านั้น และหากพิจารณาจากองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวที่สำคัญ 3 ประการ ของบุญเลิศ จิตต์วัฒนา (2542) ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวและเส้นทางคมนาคมเข้าถึง ของจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า จังหวัดกำแพงเพชรมีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีเส้นทางเข้าถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวแต่ละแหล่งสะดวก แต่ทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชรนั้น พบว่าถึงแม้จังหวัดกำแพงเพชรจะมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ได้รับยกย่องให้เป็นมรดกโลก เช่น อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร หรือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีลักษณะโดดเด่นไม่เหมือนใคร เช่น บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง เป็นบ่อน้ำพุร้อนที่ไม่มีกลิ่นกำมะถัน เป็นต้น แต่ก็มิได้ทำให้จังหวัดกำแพงเพชรเป็นเป้าหมายหลักที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางมาเที่ยวชม และสร้างรายได้ให้กับจังหวัดมากเท่าไรนัก ส่งผลให้การท่องเที่ยวมิได้เป็นยุทธศาสตร์ในการสร้างรายได้ให้กับจังหวัดกำแพงเพชรอย่างแท้จริง

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวทั้ง 3 ประการนั้น องค์ประกอบด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวมีความสำคัญที่จะทำให้ นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชม ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จะ

สามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมได้นั้น นอกจากจะต้องมีความสวยงาม ความโดดเด่น ไม่เหมือนที่ใดแล้ว การที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้นมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาหรือตำนาน เรื่องเล่าขานบอกถึงความเป็นมา ความสำคัญและคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยว นั้น ๆ ก็ จะส่งผลให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถกระตุ้นจิตใจหรือดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวต้องการไปเที่ยวชมมากยิ่งขึ้น

จากเหตุผลดังกล่าว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาถึงตำนาน เรื่องเล่าของ แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อที่จะสามารถใช้ตำนาน เรื่องเล่า นั้นมาประชาสัมพันธ์ สร้างแรงกระตุ้นดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว นั้นให้มากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนท้องถิ่นรักและหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยว นั้น เมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวก็จะก่อให้เกิดการสร้างงานและสร้างรายได้ให้กับชุมชน ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของชุมชน ท้องถิ่นและจังหวัดตามไปด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาตำนาน เรื่องเล่าของ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และ วัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชรมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร
2. เพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร

1.3 คำถามการวิจัย

1. ตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร เป็นอย่างไร
2. เส้นทางการท่องเที่ยวและการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร ควรเป็นอย่างไร

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัด หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น และมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และวัด ที่แสดงถึงอารยธรรมของท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งมีผลต่อการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวไปเยือน ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร วัดพระบรมธาตุนครชุม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกำแพงเพชร พิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชรเฉลิมพระเกียรติ ศาลพระอริสวร วัดโมฬี เมืองไตรตรึงษ์ วัดสว่างอารมณ์ บึงสาป เป็นต้น รวมทั้งสิ้น 24 แห่ง

ตำนาน หรือเรื่องเล่า หมายถึง เรื่องเล่าขานที่มีมานานแล้ว ตำนานเปรียบได้กับเครื่องมือที่ช่วยถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ รวมถึงประเพณีต่าง ๆ ของประชาชนจังหวัดกำแพงเพชรในอดีตได้เป็นอย่างดี ตำนานจึงเป็นส่วนหนึ่งของการถ่ายทอดวัฒนธรรมและเรื่องราวทางสังคมต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัดในจังหวัดกำแพงเพชร

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะการศึกษาด้าน เรื่องเล่าของ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร โดยมีขอบเขตของการศึกษา ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา ดังนี้

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร
2. สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร

ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูล มีดังนี้

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร

แหล่งข้อมูล/ผู้ให้ข้อมูล คือ ประชาชนท้องถิ่นที่มีถิ่นฐานตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว นั้น ไม่น้อยกว่า 10 ปี ที่มีความรู้เกี่ยวกับตำนานและเรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยว นั้น จำนวน 24 แห่ง ๗ ละ 7 คน รวมทั้งสิ้น 168 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงเพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลตามจำนวนที่กำหนด

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร

แหล่งข้อมูล/ผู้ให้ข้อมูล คือ ภาควิชาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจำนวน 4 ฝ่าย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาชนและนักวิชาการ ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการเผยแพร่เกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรและการพิจารณาให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างเส้นทางและการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยว จำนวน 10 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

1.6 ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งข้อมูลที่ได้สามารถนำไปใช้ในการประชาสัมพันธ์ การจัดทำแผนการตลาด เพื่อกระตุ้นใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวจังหวัดกำแพงเพชรเพิ่มมากขึ้น
2. ได้เส้นทางการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรที่มีความเชื่อมโยงกันกับตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลทำให้เกิดเส้นทางการท่องเที่ยวใหม่ ๆ ในจังหวัดกำแพงเพชร และสามารถนำเส้นทางการท่องเที่ยวนี้ไปใช้ในการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวจังหวัดกำแพงเพชรเพิ่มมากขึ้น เมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ก็จะส่งผลให้มีการสร้างงานและรายได้จากการท่องเที่ยวของประชาชน ทำให้เศรษฐกิจของประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวนั้นดีขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของจังหวัดและประเทศตามไปด้วย

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาลเมืองกำแพงเพชร สำนักงานจังหวัดกำแพงเพชร องค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกำแพงเพชร เป็นต้น สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนประชาสัมพันธ์ การจัดทำแผนการ

ตลาดแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัดให้เป็นที่รู้จัก และดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชมเพิ่มมากขึ้น

2. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคเหนือเขต 4 นำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนพัฒนา ประชาสัมพันธ์และสนับสนุนการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร

3. ประชาชนในท้องถิ่น ณ แหล่งท่องเที่ยว นั้น ทราบเกี่ยวกับตำนานความเป็นมา ความสำคัญและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นตน ก่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์และหวงแหนแหล่งท่องเที่ยว นั้น ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

1.8 แนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวางแผน ประชาสัมพันธ์ การจัดทำแผนการตลาดแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัดให้เป็นที่รู้จัก และดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชมเพิ่มมากขึ้น ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของท้องถิ่นใน แหล่งท่องเที่ยว จังหวัดและประเทศต่อไป

1.9 สรุป

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยว ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ในการท่องเที่ยวและเส้นทางคมนาคมเข้าถึงนั้น องค์ประกอบด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวมีความสำคัญที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชม ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จะสามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมได้นั้น นอกจากจะต้องมีความสวยงาม ความโดดเด่นไม่เหมือนที่ใดแล้ว การที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้นมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาหรือตำนาน เรื่องเล่าขานบ่งบอกถึงความเป็นมา ความสำคัญและคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยว นั้น ๆ ก็จะทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถกระตุ้นจิตใจหรือดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวต้องการไปเที่ยวชมมากยิ่งขึ้น จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาถึงตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดในจังหวัดกำแพงเพชร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร และเพื่อสร้างเส้นทางท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวและการจัดสนทนากลุ่มย่อย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ซึ่งผลการวิจัยที่ได้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ที่

เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนประชาสัมพันธ์ การจัดทำแผนการตลาดแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัดให้เป็นที่ยู้จัก และดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชมเพิ่มมากขึ้น ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดและประเทศต่อไป

บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาตำนาน เรื่องเล่าของ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และ วัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร” ในครั้งนี้ มีแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ความหมายของการท่องเที่ยว
2. องค์ประกอบของการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว
3. ความหมายและความสำคัญของตำนานและเรื่องเล่า จังหวัดกำแพงเพชร แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัด
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง มิได้หมายถึงเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความสนุกสนานบันเทิงเริงรมย์เท่านั้น การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้ เพื่อการกีฬา ตลอดจนการเยี่ยมญาติพี่น้องก็นับว่าเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น แต่ความหมายของการท่องเที่ยวในหลักการแล้วอาจจะกำหนดได้โดยเงื่อนไขสามประการดังต่อไปนี้ (สมบัติ กาญจนกิจ, 2544: 83-89)

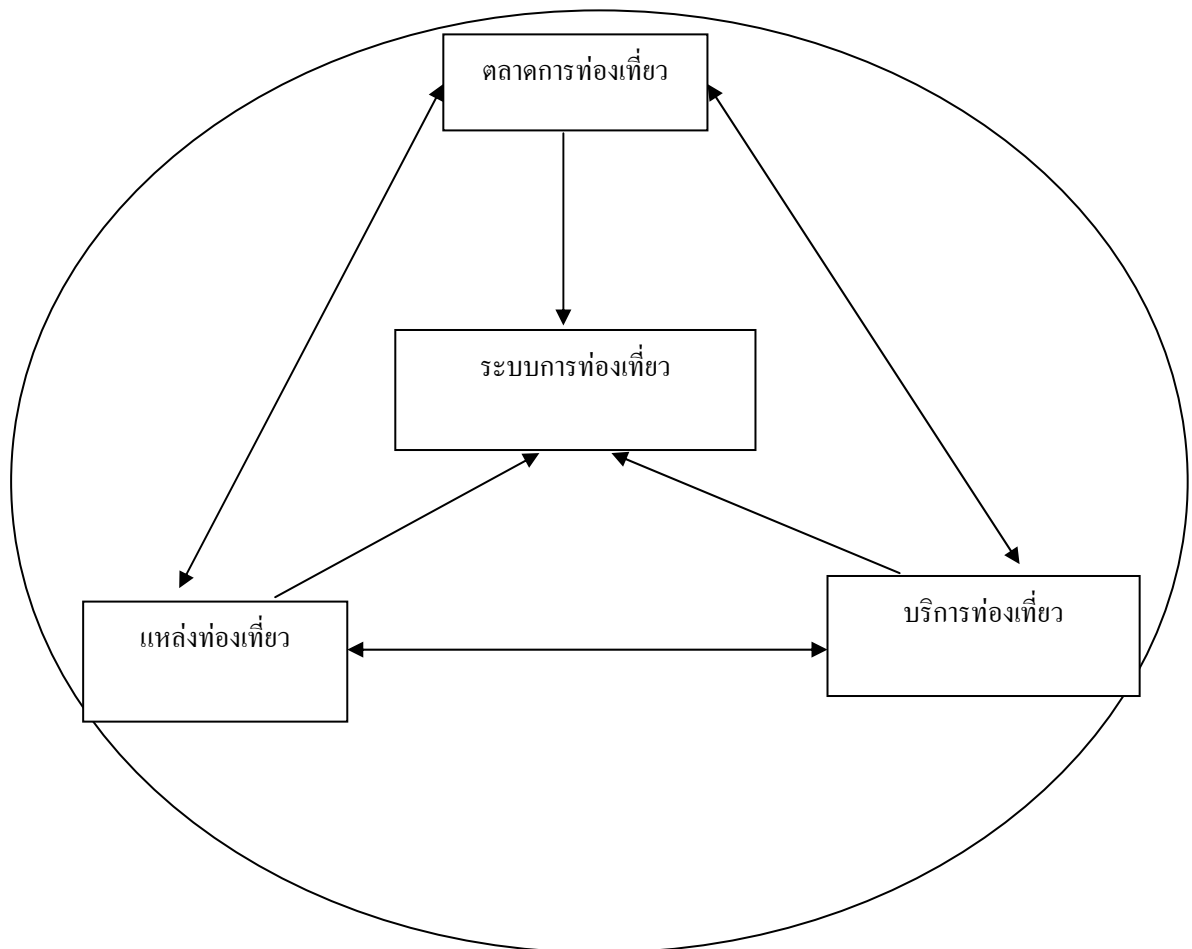
1. การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว (Temporary)
2. การเดินทางด้วยความสมัครใจ (voluntary)
3. การเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือ

หารายได้

วัตถุประสงค์ของการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ได้แก่

1. เพื่อนันทนาการและกิจกรรมเวลาว่าง
 - 1.1 นันทนาการ
 - 1.2 เทศกาลทางวัฒนธรรม
 - 1.3 สุขภาพ
 - 1.4 เล่นกีฬา

- 1.5 กิจกรรมอื่นเพื่อการพักผ่อนเวลาว่าง
2. เพื่อธุรกิจและวิชาชีพ
 - 2.1 การประชุมสัมมนา
 - 2.2 การเดินทางเพื่อสิ่งจูงใจ
 - 2.3 เพื่อการวิชาชีพ
 - 2.4 เพื่อธุรกิจ
 - 2.5 กิจกรรมอื่น ๆ
3. เพื่อวัตถุประสงค์ท่องเที่ยวอื่น ๆ
 - 3.1 การศึกษา
 - 3.2 การบำบัดเพื่อสุขภาพ
 - 3.3 ทางผ่าน
 - 3.4 กิจกรรมอื่น ๆ



ภาพที่ 2.1 ระบบการท่องเที่ยว

2.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน คือ ทรัพยากร/แหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) และ ตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market or Tourist) แต่ละองค์ประกอบย่อย ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน เป็นเหตุและผลซึ่งกันและกัน ความแตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยว จึงอยู่ที่ความแตกต่าง ในองค์ประกอบย่อยและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั่นเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างระบบย่อยทั้งสามเกิดขึ้นเมื่อนักท่องเที่ยวได้ใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการหรือทัศนศึกษา ซึ่งอาจเป็นการใช้ประโยชน์โดยตรงและ จากการบริการที่เกี่ยวข้อง โดยปกติทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรที่ใช้ไม่วันหมด เพราะ รูปแบบการใช้มักเป็นการสัมผัสแต่ภายนอกโดยไม่มีการเคลื่อนย้ายทรัพยากรใด ๆ หรืออาจมีการ ชดเชยได้อยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม ในการท่องเที่ยวที่เป็นจริงนั้นการใช้ประโยชน์ของทรัพยากร มักมีการแปรรูปทรัพยากรและอาจไม่มีการคำนึงถึงการสูญเสีย หรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับ ระบบย่อยต่าง ๆ รวมทั้งผลต่อสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ในทางกลับกันสิ่งแวดล้อมที่เป็นระบบอื่น ๆ เช่น ระบบชุมชน ระบบอุตสาหกรรม เป็นต้น อาจมีผลกระทบมาสู่ระบบท่องเที่ยวด้วย ดังนั้น การท่องเที่ยวที่ขาดระบบการจัดการที่ดีเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ประสบความสำเร็จ ได้เลย นอกจากองค์ประกอบภายในระบบแล้ว การท่องเที่ยวยังมีสิ่งแวดล้อมสำคัญที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์กันอีกหลายประการ เช่น สภาพกายภาพและระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจและการลงทุน สังคมและวัฒนธรรมองค์กรและกฎหมาย เป็นต้น ดังภาพที่ 2.1

ก. แหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรที่สำคัญ จัดเป็น อุปทานการท่องเที่ยว (Tourism Supply) ซึ่ง Peters (1969) ได้จัดหมวดหมู่ของแหล่งท่องเที่ยว เป็นห้าประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Attractions) แหล่งท่องเที่ยวซึ่งแสดง ถึงความงดงามในรูปแบบต่าง ๆ ของภูมิประเทศ แหล่งท่องเที่ยวประเภทที่ให้ความบันเทิง แหล่ง ท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะตัว

สำหรับประเทศไทยนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แบ่งแหล่ง ท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภท ประวัติศาสตร์โบราณคดีและแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความบันเทิง นั้น จัดเป็นส่วนหนึ่งในสถานบริการนักท่องเที่ยว

ข. บริการการท่องเที่ยว บริการที่รองรับการท่องเที่ยวเป็นอุปทาน

ประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่ได้เป็นจุดหมายปลายทางหลักของนักท่องเที่ยว แต่เป็นบริการที่รองรับให้เกิดความสะดวกสบาย และความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยวซึ่งในบางโอกาสอาจเป็นตัวดึงดูดใจได้เช่นกัน บริการการท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ ที่พัก อาหาร แหล่งจำหน่าย สินค้าแหล่งบันเทิง แหล่งกิจกรรม และบริการอื่น ๆ ทั้งนี้รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นอื่น ๆ ด้วย

ค. ตลาดการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยว เป็นการแสดงออกของอุปสงค์ (Tourism Demand) ซึ่งมีความปรารถนาในการท่องเที่ยวจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เพื่อเข้าร่วมในกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อกิจกรรมอื่น ๆ (ปกติการตลาดท่องเที่ยวจะเน้นที่นักท่องเที่ยว) ซึ่งในกระบวนการจัดการหมายรวมถึงการส่งเสริมและพัฒนารายขาย และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังมีองค์ประกอบ ดังนี้ (กุลวรา สุวรรณพิมล, 2544: 26-31)

1. สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว หรือทรัพยากรทางการท่องเที่ยว มี 3 ประเภท ได้แก่ ประเพณีธรรมชาติ อาทิเช่น ภูเขา น้ำตก ถ้ำ ลำธาร ทะเล ทะเลสาบ หาดทราย เกาะ น้ำพุร้อน บ่อน้ำร้อน เขตสงวนพันธุ์สัตว์ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยานแห่งชาติ สวนสัตว์ สวนรุกขชาติ อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำจืด ห้วย คลอง บึง ปะการัง และธรรมชาติใต้ทะเลเป็นต้น ประเภทประวัติศาสตร์ ได้แก่ โบราณวัตถุสถาน ศาสนา และประเพณีศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ งานประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ วิถีชีวิต

2. การคมนาคมขนส่ง มี 3 ทาง คือ

2.1 ทางบก

- การตัดและสร้างถนน มีการขยายเส้นทางเข้าไปสู่แหล่งท่องเที่ยว
- การจัดบริการสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น รถรับจ้าง บริการรถเช่า รถนำเที่ยว เป็นต้น

- บริการขนส่งทางบกประเภทอื่น ๆ และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น เกวียน รถลาก รถม้า รถสามล้อ การสร้างอาคารที่พักในสนามบิน เป็นต้น

2.2 ทางเรือ

- การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในการขึ้นลงเรือ
- การสร้างและนำพาหนะขนส่งทางน้ำมาให้บริการ เช่น เรือและแพทุกประเภท

- การจัดบริการขนส่งทางเรือ ได้แก่ การขนส่งผู้โดยสาร การขนส่งสินค้า เป็นต้น

2.3 ทางอากาศ

- การปรับปรุงเครื่องบินให้มีประสิทธิภาพในการขนส่งสูง มีความประหยัดและความปลอดภัย
- การจัดเที่ยวบินและที่นั่งสำหรับนักท่องเที่ยวและการจัดเที่ยวบินให้เพียงพอ
- การจัดสนามบินให้สะดวกและปลอดภัย
- การปรับปรุงอัตราค่าโดยสารให้น่าสนใจ

3. ที่พักแรม

4. ร้านอาหารและภัตตาคาร

5. บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์

6. ร้านขายของที่ระลึก และขายของพื้นเมือง มีการผลิตสินค้าประเภทต่าง ๆ สำหรับขายนักท่องเที่ยว ได้แก่ เสื้อผ้า เครื่องประดับ เครื่องหนัง เครื่องเรือน อาหาร ของที่ระลึก ประดับพื้นบ้าน ของเล่นเด็ก และมีการพัฒนารูปแบบสินค้า เช่น การออกแบบและกำหนดราคาให้เหมาะสม การเลือกวัสดุและการผลิต เป็นต้น

7. ให้ความปลอดภัย ได้แก่ การแนะนำนักท่องเที่ยวให้ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวเมื่อได้รับความเดือดร้อน การแนะนำนักท่องเที่ยวถึงอันตรายต่าง ๆ การกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัย การขอความร่วมมือของหน่วยต่าง ๆ ในการสร้างความมั่นคงปลอดภัย และการจัดหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือในด้านความปลอดภัย เช่น ตำรวจท่องเที่ยว อาสาสมัครทางการท่องเที่ยว เป็นต้น

8. การอำนวยความสะดวกในการเข้าออกเมือง เพื่อความสะดวกรวดเร็ว และเพื่อประโยชน์ของประเทศ ได้แก่ การออกกฎหมายเพื่อผ่อนคลากระเบียบวิธีการเข้า-ออกเมือง การให้บริการขอวีซ่า การบริการข่าวสาร บริการขนส่งกระเป๋าผู้โดยสาร บริการขนส่งระหว่างท่า/สถานี ขนส่งกับที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ที่ทางสถานีขนส่งต่าง ๆ จัดขึ้น

9. จัดบริการอื่น ๆ สำหรับนักท่องเที่ยวได้แก่ การจัดการประชุมในประเทศและนานาชาติ การจัดการในด้านข้อนิติศาสตร์และการท่องเที่ยวและการจัดกิจกรรมการบันเทิงและกิจกรรมเพื่อพักผ่อนหย่อนใจอื่น ๆ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) กล่าวโดยสรุปว่า การที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมทรัพยากรใด ๆ ก็ตาม ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งดึงดูดใจ เช่น ความสวยงามของธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน สถานที่ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น
- 2) ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น มีบริการอำนวยความสะดวก น้ำประปา ไฟฟ้า การสื่อสาร การขนส่ง ที่พักแรม อาหาร น้ำดื่ม จำหน่ายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น
- 3) ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง เป็นปัจจัยสำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้น ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับบริเวณใกล้เคียง

สรุปได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการได้แก่ องค์ประกอบด้านสิ่งดึงดูดใจ องค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และองค์ประกอบด้านการคมนาคมขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ รวมทั้งความมีมิตรไมตรีของเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ ด้วยเพื่อช่วยสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบายและมีความสุข

แหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวและเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางไปเยือนหรือไปท่องเที่ยว โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545, หน้า 11-12)

1. ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงดงามตามธรรมชาติ สามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น ภูเขา ป่าไม้ น้ำพุร้อน ถ้ำ น้ำตก บ่อน้ำร้อน ชายทะเล หาดทราย ทะเลสาบ เกาะแก่ง เป็นต้น
2. ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามความประสงค์หรือประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกในอดีต และได้สร้างเสริมในปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น พระราชวัง ศาสนสถาน ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑ์ กำแพงเมือง อุทยานประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน เป็นต้น

3. ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งปฏิบัติยึดถือสืบทอดต่อกันมา ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น สภาพชีวิตในชนบท หมู่บ้านชาวเขา ตลาดน้ำ ศูนย์วัฒนธรรม สวนสนุก การแสดงสินค้าพื้นบ้าน การแข่งขันกีฬา งานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

2.3 ความหมายและความสำคัญของตำนานและเรื่องเล่า จังหวัดกำแพงเพชรและแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัด

ความหมายและความสำคัญของตำนานและเรื่องเล่า

ความหมายของตำนาน

คำว่า ตำนาน หรือ “myth” ในภาษาอังกฤษมีต้นเค้ามาจากคำในภาษากรีกว่า “muthos” ซึ่งหมายถึงคำหรือถ้อยแถลง อันเป็นความคิดความเชื่อที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับเรื่องของพระเจ้า อำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรื่องเล่าในตำนานอาจอธิบายถึงกำเนิดจักรวาล กำเนิดโลก กำเนิดมนุษย์ และกำเนิดชุมชนสังคม ตำนานในหลายวัฒนธรรมมีบทบาทเป็นแบบแผนสำหรับแสดงออกในเชิงจารีตและพิธีกรรมของสังคม รวมทั้งยังเป็นแหล่งความรู้ของกลุ่มชนด้วย ดังนั้น ตำนานจึงมิใช่เรื่องเล่าธรรมดา แต่มีความสัมพันธ์กับระบบความคิดความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525: 343) ให้ความหมายไว้ว่า ตำนาน คือ เรื่องแสดงกิจกรรมอันมีมาแล้วแต่ปางหลัง เรื่องราวมนานที่เล่าสืบ ๆ มา เช่น ตำนานพุทธเจดีย์สยาม

จาคอบ กริมม์ (อ้างจากผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, 2525: 135) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ตำนานเป็นเรื่องราวที่เป็นความจริง มีสถานที่อ้างอิงถึงจริงเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์

ปรีชา พิณทอง (2532: 362) ให้ความหมายของตำนานไว้ว่า คือเรื่องแสดงกิจบ้านเมือง อันล่วงเลยมานานแล้ว ส่วนมากเกี่ยวกับโบราณวัตถุโบราณสถาน ปุชนียสถาน ปุชนียบุคคล สิ่งเหล่านี้โบราณเรียก ตำนาน ประวัติศาสตร์หรือบั้งจุ่ม

สรุปได้ว่า ตำนาน หมายถึง เรื่องเล่าที่มานานเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับโบราณวัตถุโบราณสถานเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์

จากความหมายหรือคำจำกัดความข้างต้น จะพบว่า ตำนาน เป็นเรื่องเล่าว่าด้วยความศักดิ์สิทธิ์ เช่นนั้นเราอาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่เด่นชัดอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้ตำนานมีลักษณะแตกต่าง

ไปจากข้อมูลคติชนประเภทบอกเล่าหรือมุขปาฐะอื่น ๆ (verbal folklore) นั่นคือ ลักษณะความเป็นเรื่องเล่าที่ศักดิ์สิทธิ์ (the sacred narrative) และเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติ (supernaturalism) ในหลายวัฒนธรรมทั้งในโลกตะวันตกและโลกตะวันออก มักปรากฏเรื่องเล่าประเภทตำนานที่อธิบายเกี่ยวกับสภาพจักรวาล กำเนิดสรรพสิ่งบนโลก รวมทั้งเผ่าพันธุ์ และกำเนิดวัฒนธรรมของมนุษย์ ดังเช่น หนังสือแหล่งกำเนิด (Genesis) ซึ่งเป็นคัมภีร์ทางศาสนาของชาวยิวและคริสต์คัมภีร์พระไตรปิฎกของชาวพุทธ หรือคัมภีร์อัลกุรอานของชาวมุสลิมก็ล้วนมีเรื่องเล่าในลักษณะของตำนานอธิบายกำเนิดของจักรวาลโลกและมนุษย์ปรากฏแทรกอยู่ทั้งสิ้น ฉะนั้นตำนานจึงเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อและศาสนาของกลุ่มชนอย่างใกล้ชิด เพราะมีทั้งลักษณะของการเป็นถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์ เป็นการแสดงออกถึงความศักดิ์สิทธิ์ และมีสถานภาพเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ด้วยเช่นกัน

การศึกษาด้านานชักนำไปสู่การศึกษาความหมายหรือนัยที่ซ่อนเร้นอยู่ในเรื่องเล่า ไม่ว่าจะเป็นสัญลักษณ์ของตำนานหรือพิธีกรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับตำนาน ตำนานจึงเป็นระบบการสื่อสารแบบหนึ่งที่จะทำให้เราเข้าใจหรือมองเห็นมิติทางวัฒนธรรมของมนุษย์ในแต่ละกลุ่มชนและสังคมได้

ดังนั้น ตำนานจึงเป็นส่วนหนึ่งของการถ่ายทอดวัฒนธรรมและเรื่องราวทางสังคมต่าง ๆ นอกจากนี้ ตำนานยังเป็นเรื่องเล่าที่บ่งชี้ให้เห็นถึงระบบความรู้ ความคิด และความเชื่อของกลุ่มชนในสังคม หากเราลองมองย้อนกลับไปในอดีตจะพบว่า มนุษย์มักมีความสงสัยและตั้งปัญหาเพื่อถามตนเองว่า พวกเขาเป็นใคร มาจากไหน และทำไมจึงมีพฤติกรรมและวิถีชีวิตดังที่เป็นอยู่ เพื่ออธิบายปัญหาและข้อสงสัยต่าง ๆ มนุษย์จึงหาทางออกให้กับปัญหาที่สงสัยทั้งนี้มักจะแสดงออกมาในรูปของตำนานเรื่องเล่าและความเชื่อต่าง ๆ ที่กล่าวถึงต้นกำเนิดหรือตำนานแห่งบรรพบุรุษและประวัติความเป็นมาในอดีตของกลุ่มชน (ปฐม หงส์สุวรรณ, 2500, หน้า 1-4)

จุดมุ่งหมายของตำนาน

เพื่ออธิบายลักษณะเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่ผิดปกติธรรมดาและให้ความรู้แก่คนรุ่นหลัง

ความสำคัญของตำนาน

การเล่าตำนานโดยพื้นฐานแล้ว ไม่ได้มุ่งเน้นที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน แต่มุ่งให้การศึกษาแก่ประชาชน คือ บอกให้เราทราบถึงความจริงที่สำคัญต่าง ๆ เป็นแหล่งศึกษาสภาพชีวิตและวัฒนธรรมของชาวบ้าน

ลักษณะของตำนาน

จากการศึกษาของนักการศึกษา ตำนานมีลักษณะดังนี้ คือ

1. เกี่ยวข้องกับนิทานปรัมปรา
2. เป็นเรื่องในท้องถิ่น
3. เป็นเรื่องของคนธรรมดา และมีความถูกต้องทางประวัติศาสตร์
4. มีลักษณะเป็นคำสอนเปรียบเทียบ
5. เป็นแหล่งสะสมเรื่องราวก่อนประวัติศาสตร์
6. ผู้เล่าและสมาชิกในสังคมเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง อาจเป็นเรื่องแปลก

ประหลาดผิดจากธรรมดาที่เกิดขึ้น แต่ชาวบ้านก็ยอมรับและเชื่อว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง

รูปแบบของตำนาน

ตำนานไม่มีรูปแบบที่แน่นอน เนื่องจากตำนานมีเนื้อหาที่แตกต่างกันตามแต่เหตุการณ์ในท้องถิ่น จึงสามารถขยายและเปลี่ยนแปลงเนื้อหาได้ ตำนานมีรูปแบบ 2 ประเภท คือ

1. รูปแบบความจริงที่รู้กันโดยทั่วไป เนื่องจากชาวบ้านมีประสบการณ์และยังจำเรื่องราวเหล่านั้นได้ ปรากฏเป็นหลักฐานทางภูมิศาสตร์
2. รูปแบบความจริงที่เชื่อกันโดยไม่มีหลักฐานยืนยัน แต่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นความจริง

เวลาและสถานที่เล่าตำนาน

การเล่าตำนาน อาจเล่าในเวลาสนทนากันถึงเรื่องราวที่น่าสนใจในชีวิตประจำวัน หรือเล่าในตอนเย็นระหว่างพักผ่อนในขณะที่ทำงานร่วมกัน ในงานสังคมที่ทุกคนรู้เรื่องตำนานนั้น ๆ

กลวิธีการเล่าตำนาน

เริ่มด้วยการบอก วัน ฤดู ปีที่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และให้รายละเอียดของฉากในเหตุการณ์นั้น ๆ ผู้เล่าจะเอ่ยชื่อบุคคลที่มีบทบาทเกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้ฟังรู้จักและเชื่อถือ ตอนสรุปผู้เล่ามักจะเน้นความสำคัญของเรื่องเล่าอีกครั้งหนึ่ง และระบุชื่อของแหล่งข้อมูล

ประเภทของตำนาน

ตำนานแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ตำนานประเภทอธิบายเหตุ ได้แก่ นิทานที่อธิบายกำเนิดของโลก กำเนิดของสิ่งของและลักษณะของธรรมชาติที่ก่อให้เกิดความประหลาดใจ

2. ตำนานทางประวัติศาสตร์และตำนานประวัติศาสตร์อารยธรรม เป็นเรื่องราวหรือประวัติของท้องถิ่นที่เล่าสืบต่อ ๆ กันมาในครอบครัว
3. ตำนานเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติหรืออำนาจลึกลับต่าง ๆ ได้แก่ ความเชื่อของชาวบ้านในท้องถิ่นซึ่งมีผลต่อการทำบุญ การประกอบพิธีกรรมและการบูชาธรรมชาติ
4. ตำนานทางศาสนาหรือเทพนิยายเกี่ยวกับพระเจ้าและนักบุญ ได้แก่ตำนานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางศาสนา พระ นักบุญ ผู้อุทิศตัวให้แก่ศาสนา

จังหวัดกำแพงเพชรและแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัด

จังหวัดกำแพงเพชร เป็นเมืองเก่าที่ปรากฏหลักฐานอยู่ในประวัติศาสตร์ไทยไม่น้อยกว่า 700 ปี ตามประวัติศาสตร์กล่าวว่า กำแพงเพชรเป็นเมืองหน้าด่านของสุโขทัย มีฐานะเป็นเมืองลูกหลวง เดิมเรียกชื่อว่า “เมืองชากังราว” และมีเมืองบริวารรายล้อมอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ไตรตรังษ์ เทพนครฯ (จังหวัดกำแพงเพชร, 2551, หน้า 24)

การที่กำแพงเพชรเป็นเมืองหน้าด่านรับศึกสงครามในอดีตอยู่เสมอ จึงเป็นเมืองยุทธศาสตร์ มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มากมาย เช่น กำแพง คูเมือง ป้อมปราการ วัดโบราณ มีหลักฐานให้สันนิษฐานว่าเดิมเคยเป็นเมืองที่ตั้งของ 2 เมือง คือ เมืองชากังราว และเมืองนครชุม โดยเมืองชากังราวสร้างขึ้นก่อน ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง พระเจ้าเลอไท กษัตริย์องค์ที่ 4 แห่งราชวงศ์สุโขทัยได้สร้างเมืองใหม่ขึ้นทางฝั่งตะวันตกของลำน้ำปิง คือ เมืองนครชุม ปัจจุบันจังหวัดกำแพงเพชรเป็นเมืองศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์แห่งนี้ และมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัดในจังหวัดกำแพงเพชรที่สำคัญมีจำนวน 24 แห่ง ได้แก่

ในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

1. อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรมีโบราณสถานสำคัญคือ วัดพระแก้ว วัดพระธาตุ สระมน วัดพระนอน วัดพระสี่อิริยาบถ วัดสิงห์ วัดช้างรอบ วัดอาวาสใหญ่ เป็นต้น
2. ศาลพระอิศร
3. ศาลพ่อหลักเมืองจังหวัดกำแพงเพชร
4. วัดกะโลทัย
5. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติกำแพงเพชร
6. พิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชรเฉลิมพระเกียรติ
7. วัดโมฬี
8. หอไตรวัดคูยาง

9. วัดดงหวาย
10. คลองส่งน้ำโบราณ
11. วัดบ่อสามแสน
12. วัดเสด็จ
13. วัดศรีโยธิน
14. บึงสาป

ในเขตตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

1. วัดพระบรมธาตุนครชุม
2. วัดเจดีย์กลางทุ่ง
3. วัดขุ่มกอ
4. วัดหนองพิกุล
5. วัดหนองลังกา
6. ป้อมทุ่งเศรษฐี
7. วัดสว่างอารมณ์
8. บ้านห้าง ร. 5

ในเขตตำบลไตรตรึงษ์ อ.เมือง จังหวัดกำแพงเพชร

1. เมืองไตรตรึงษ์

ในเขตตำบลคณฑี อ.ขาณุวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร

1. วัดปราสาท

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิทยา บุษรรัตน์ (2539) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม บริเวณรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตำนานโนราห์กับความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา โดยศึกษารวบรวมตำนานโนราห์และตำนานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับโนราห์ ข้อวินิจฉัยของผู้รู้ท้องถิ่นในเรื่องความเป็นมาของโนราห์ ศึกษาความสัมพันธ์ทางด้านการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ สังคมและชีวิตความเป็นอยู่ ด้านศาสนสถานและโบราณวัตถุสถาน ด้านความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม ด้านอื่น ๆ ได้แก่ การสร้างระบบ

ความสัมพันธ์และการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม การอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมพื้นบ้านด้านต่าง ๆ ศึกษารวบรวมข้อมูล จากเอกสาร ข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ สังเกต ถ่ายภาพประกอบและเสนอผลการศึกษา แบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษา พบว่า ตำนานโนราห์ทั้งที่มาจากคำบอกเล่าของชาวบ้าน ปรากฏในบทกวีและบทร้องกลอนของโนราห์ ที่มาจากหลักฐานเอกสาร ได้แก่ ตำนานโนราห์ เล่าโดยขุนอุปถัมภ์นารากร โนราวัด จันทรเรือง นายพูน เรืองนนท์ ตำนานโนราห์ที่ปรากฏใน หนังสือตำนานละครเหินาของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ตำนาน ละครชาตรีของกรมศิลปากรและตำนานโนราห์ที่ปรากฏในรูปกลอนสี่ ส่วนตำนานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง กับโนราห์ ได้แก่ ตำนานขุนศรีศัทรทาท่าแค ตำนานนางนวลทองสำลี ตำนานนางเลือกขาว ตำนาน ตายายพรมหนัจจันทร ตำนานทวดสำลีวัดพระโคะ ตำบลชุมพล ตำนานเจ้าแม่อยู่หัววัดท่าคุระ ตำบลคลองรี อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา รวมทั้งข้อวินิจฉัยในเรื่องความเป็นมาของโนราห์ของ เทวสโร เยี่ยมยงสุริยบรรหารและภิญโญ จิตต์ธรรม สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และอุดม หนูทอง ด้านความสัมพันธ์ระหว่างตำนานโนราห์และตำนานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับโนราห์กับสังคมและ วัฒนธรรมบริเวณรอบลุ่มทะเลสาบสงขลานั้น ตำนานดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของ ชุมชนโบราณหรือเมืองโบราณในบริเวณรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา ได้แก่ ชุมชนโบราณสทิงพระหรือ เมืองสทิงพาราณสี ชุมชนโบราณเขาพระโคะหรือเมืองพิพัทธสิงห์ ชุมชนโบราณบางแก้วหรือเมือง พัทลุง ชุมชนโบราณหรือเมืองโบราณเหล่านี้ได้เจริญเติบโตขึ้นเป็นศูนย์กลางทางการเมืองการ ปกครอง เป็นศูนย์กลางทางการค้าขายกับต่างประเทศ ในฐานะที่เป็นเมืองท่าสำคัญในคาบ สมุทรมาลายูตอนเหนือ และเป็นแหล่งรวมของสินค้าพื้นเมืองที่เป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศ เช่น ดีบุก พริกไทย ฝรั่ง ข้าว เครื่องเทศ สมุนไพร เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้มีการติดต่อค้าขายกับ อินเดียและรับวัฒนธรรมเนื่องในศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาทั้งนิกายหินยานและมหายาน เข้ามาด้วย ในช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาชุมชนบริเวณนี้เป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนาเถรวาทแบบ ลังกาวงศ์ ดังปรากฏหลักฐานในเอกสาร ศาสนสถาน โบราณวัตถุสถาน เช่น พระมหาธาตุเจดีย์ วัดเขียนบางแก้ว พระศรีรัตนมหาธาตุเจดีย์วัดพะโคะ เป็นต้น ในด้านความเชื่อ ประเพณี และ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับโนราห์ พบว่า ชาวบ้านในชุมชนบริเวณรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา มีความเชื่อ ในเรื่องครุฑมอโนราห์ ไสยศาสตร์ การแก้บน การเหยียบเสน การรักษาอาการป่วยไข้ ประเพณี และพิธีกรรมที่สำคัญ คือ ประเพณีการรำโนราห์โรงครูที่ชาวบ้านเชื่อและปฏิบัติสืบต่อกันมา ความ เชื่อในเรื่องครุฑมอโนราห์และการรำโนราห์โรงครูมีส่วนสำคัญในการสร้างความรัก ความสามัคคี

ความมีคุณธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน และสืบทอดการรำโนรา มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ศิริพร ณ ถลาง (2539) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ตำนานสร้างโลกของคนไทย โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบตำนานสร้างโลกของคนไทยกลุ่มต่างๆ ทั้งที่อยู่ในและนอก ประเทศไทย อันได้แก่ ไทยอาหม ไทยใหญ่ ไทลื้อ ไทจีน ไทยวน-ล้านนา อีสาน ลาว ไทดำ ไทขาว และจ้วง ทั้งนี้โดยใช้วิธีการทางคติชนวิทยาและมานุษยวิทยาในการศึกษาโครงสร้างและเนื้อหาของตำนานสร้างโลกของคนไทยทั้งสำนวนบอกเล่าและสำนวนลายลักษณ์ที่รวบรวมมาได้ 50 สำนวน เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยเกี่ยวกับการสร้างโลกการสร้างมนุษย์ และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของคนไทยแต่ละกลุ่ม โดยพิจารณาจากความแตกต่างและความเหมือนคล้ายของตำนานสร้างโลกของคนไทยแต่ละกลุ่ม การวิเคราะห์โครงสร้างของตำนานสร้างโลกของคนไทยด้วยระเบียบวิธีทางคติชนวิทยา ทำให้แยกประเภทของตำนานสร้างโลกได้ 3 แบบ เรื่อง คือ แบบเรื่องประเภทปูสังกะสา-ย่าสังกะสีสร้างโลก แบบเรื่องประเภทมนุษย์ออกมาจากน้ำเต้า และแบบเรื่องประเภทเทวดาลงมาकिनังวันดิน แบบเรื่องประเภทปู-ย่าสร้างโลกพบมากในกลุ่มตำนานไทลื้อ ไทจีน ไทยวน-ล้านนา และอีสาน แบบเรื่องประเภทมนุษย์ออกมาจากน้ำเต้าพบมากในกลุ่มตำนานลาว ไทดำ ไทขาว และแบบเรื่องเทวดาลงมาकिनังวันดินพบในตำนานทางล้านนา และตำนานไทใหญ่ในประเทศไทย ซึ่งแบบเรื่องประเภทหลังนี้ได้อิทธิพลความเชื่อทางพุทธศาสนาเข้าไปผสมผสาน ส่วนตำนานสร้างโลกของไทยอาหม ซึ่งนับเป็นชนชาติไทที่อยู่ตะวันตกสุดกับตำนานของจ้วงซึ่งอยู่ทางตะวันออกสุด แม้โครงเรื่องจะไม่ตรงทีเดียวนักกับแบบเรื่องทั้ง 3 แบบซึ่งพบในตำนานสร้างโลกส่วนใหญ่ของชนชาติไท แต่ก็ยังคงปรากฏแนวคิดเรื่องมีผู้สร้างโลก มีผู้สร้างมนุษย์ ซึ่งแนวคิดเช่นนี้ได้เลื่อนไปจากความเชื่อของคนไทยภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลพุทธศาสนาแล้ว การวิเคราะห์เนื้อหาของตำนานสร้างโลกของคนไทสะท้อนระบบคิดและวัฒนธรรมของคนไทหลายประการ ประการแรก ชี้ให้เห็นว่าคนไทยดั้งเดิมที่กระเจายันอยู่ตามที่แตกต่างกัน ตอนเหนือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ล้วนมีความเชื่อดั้งเดิมเรื่องมีผู้สร้างโลก ไม่ว่าจะเป็นรูปของปูสังกะสา-ย่าสังกะสีสร้างโลก สร้างมนุษย์ หรือปูแกนที่นำน้ำเต้าที่บรรจุมนุษย์ไว้ลงมายังโลก ประการที่สอง ตำนานสร้างโลกของคนไทยไม่ว่าจะเป็นแบบเรื่องแบบใด สะท้อนระบบคิดและความเชื่อที่อธิบายให้เห็นว่าคนไทยเป็น "ลูกฟ้า" มีชาติกำเนิดและความสัมพันธ์กับสวรรค์ตำนานของคนไทยบางกลุ่มเน้นให้เห็นว่า ผู้ปกครองบ้านเมืองเป็นผู้ที่ถูก "ฟ้าส่งมา" หรือสืบเชื้อสายมาจากเทวดาบนสวรรค์ ในแง่นี้ตำนานสร้างโลกจึงเป็นสิ่งอธิบายสถานภาพทางสังคมของคนไทยและผู้ปกครองที่เป็นชาติพันธุ์ไท ประการที่สาม ตำนานสร้างโลก

ของคนไทเกือบทุกกลุ่มสอดคล้องเนื้อหาเรื่องปู่-ย่าง หรือถนอสอนให้คนไททำนาปลูกข้าว เป็นหลักฐานที่ทำให้เห็นว่าวัฒนธรรมข้าวเป็นสิ่งที่เป็นแก่นและอยู่คู่กับวัฒนธรรมของคนไทมาตั้งแต่ดั้งเดิม ประการที่สี่ ตำนานของกลุ่มลาว ไทดำ ไทขาวสะท้อนวิถีชีวิตและบริบททางสังคมที่คนไทต้องสัมพันธ์กับคนชาติพันธุ์อื่นๆ จึงอธิบายกำเนิดมนุษย์ในลักษณะที่เป็นพี่น้องกับคนชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ออกมาจากน้ำเต้าเดียวกัน อย่างไรก็ตามตำนานก็สะท้อนระบบคิดที่จำแนกคนไท-ลาวออกจากคนชาติพันธุ์อื่นๆ ที่เป็นข่า ชมุ ลาว แกว ฮ่อ ในแง่นี้ตำนานจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ไว้ว่า "ไท" ต่างจากคนชาติพันธุ์อื่นอย่างไรด้วย จากการวิเคราะห์บริเวณที่มีการกระจุกตัวอย่างหนาแน่นของตำนานสร้างโลกทั้ง 3 แบบ เรื่องหลักพบว่า บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง กินอาณาเขตตั้งแต่ตอนใต้ของจีน ตอนเหนือของไทย ตอนเหนือของลาวเป็น "ชุมทาง" ที่เป็นแหล่งปะทะสังสรรค์ของชนชาติไทหลายกลุ่ม แม้บริเวณดังกล่าวอาจจะไม่ใช่แหล่งกำเนิดของคนไท แต่หลักฐานจากตำนานสร้างโลกบอกเราว่าเป็นชุมทางวัฒนธรรมแหล่งสำคัญของชนชาติไทที่สามารถศึกษาประวัติศาสตร์ ร่องรอยของวัฒนธรรมดั้งเดิม ตลอดจนพัฒนาการทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อของคนไท งานวิจัยเรื่องนี้พยายามจะชี้ให้เห็นความสำคัญของตำนานในฐานะที่เป็นข้อมูลที่จะใช้ศึกษาเรื่องชนชาติไท ทั้งในเรื่องความคิด ความเชื่อ การกระจายของคนไท และความสัมพันธ์ของคนไทกลุ่มต่างๆ ในทำนองเดียวกันกับที่นักวิชาการในสาขาอื่นๆ พยายามใช้หลักฐานทางด้านภาษา ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี ลายผ้าสิ่งทอ ฯลฯ ในการศึกษาความสัมพันธ์ของชนชาติไท

ศศิธร นิธิปริชาและคณะ (2547) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง โครงการบ้านปราสาทกับการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วัฒนธรรมชุมชน โดยการรวบรวมสังเคราะห์จากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลความรู้จากชุมชน โดยวิธีสัมภาษณ์เปิดเวทีชุมชนแสดงความคิดเห็น 2) เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนแหล่งท่องเที่ยว หลังจากเปิดแหล่งท่องเที่ยว การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory action Research) ใช้วิธีการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ (Historical study) เพื่อทำการศึกษาข้อมูลเอกสาร วรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) ร่วมกับการศึกษาจากภาคสนาม (Field study) โดยการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนในพื้นที่วิจัยหมู่ที่ 7 และ 17 ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา และการเปิดเวทีชุมชน ระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวบ้านปราสาท ในเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชน และความคิดเห็นต่อการเปิดแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน การสำรวจข้อมูลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวและผลกระทบจากการเปิดแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

และการใช้วิธีการประชุมกลุ่มผู้นำชุมชนเพื่อการผลักดันให้เกิดองค์การจัดการในแหล่งท่องเที่ยว ผลการศึกษา พบว่า จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นวัฒนธรรมชุมชนในแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาทซึ่งเป็นกลุ่มวัฒนธรรมในเครือข่ายเดียวกันกับกลุ่มวัฒนธรรมทุ่งสัมฤทธิ์และพิมาย ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนของชาวบ้านเป็นความรู้ในเรื่องความเป็นมาของตนในหมู่บ้านในช่วงเวลาไม่เกิน 100 ปีที่ผ่านมาจากบรรพบุรุษ ไม่ขัดแย้งกับความรู้จากภายนอกที่ได้ทำการศึกษาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนกระทั่งเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ ในด้านการศึกษาผลกระทบจากแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน พบว่า การเปิดแหล่งท่องเที่ยวกลับมีบทบาทในการรักษาวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ในฐานะที่เป็นทุนวัฒนธรรมที่มีการจัดการในแหล่งท่องเที่ยว ที่สามารถเป็นแหล่งรายได้เสริมให้ชุมชน พร้อมกับการได้มีโอกาสในการเผยแพร่วัฒนธรรมสู่สาธารณชน การจัดเก็บข้อมูลที่เป็นบริบทชุมชน ในเรื่องคุณภาพชีวิต วิถีชีวิตชุมชน การประกอบอาชีพประเพณี วัฒนธรรมชุมชน พร้อมกับการจัดทำแผนที่ชุมชน แสดง เขตหมู่บ้าน ลักษณะดิน พืชพรรณไม้ในชุมชน จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้บริหารจัดการเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่อไปรวมถึงการสำรวจความคิดเห็นนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและเทศในแหล่งท่องเที่ยวบ้านปราสาท เป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการนำไปใช้วางแผน ปรับปรุง พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต กลุ่มกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวที่มีหลากหลายถึง 10 กลุ่ม เป็นเครื่องชี้ถึงความเข้มแข็ง ความสามัคคี และความสามารถของผู้นำองค์กรในการผลักดันให้แหล่งท่องเที่ยวที่มีการพัฒนาต่อไปในอนาคต

สายป่าน ปุริวรรณชนะ (2548) ศึกษาลักษณะเด่นของตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลางของไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและจำแนกแบบเรื่อง (TALE TYPE) ของตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลางของไทย รวมถึงวิเคราะห์ลักษณะเด่นของตำนานประจำถิ่นดังกล่าว ผลการศึกษาพบว่า แบบเรื่องตำนานประจำถิ่นมี 12 แบบเรื่อง ได้แก่ แบบเรื่องมาทางน้ำซึ่งเป็นแบบเรื่องที่พบมากที่สุด กล่าวคือ พบถึง 38 เรื่อง แบบเรื่องสามพี่น้อง พบ 19 เรื่อง แบบเรื่องเทวดารักษา พบ 14 เรื่อง แบบเรื่องผ่านทางพบเทพ พบ 12 เรื่อง แบบเรื่องจระเข้เจ้า พบ 12 เรื่อง แบบเรื่องตายในน้ำเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งท้องน้ำ พบ 7 เรื่อง แบบเรื่องเหยียบน้ำทะเลจืด พบ 4 เรื่องแบบเรื่องผู้วิเศษประลองฤทธิ์ พบ 4 เรื่อง แบบเรื่องผู้สยบสัตว์ร้าย พบ 4 เรื่อง แบบเรื่องผู้วิเศษแปลงกายเป็นจระเข้ พบ 3 เรื่อง นอกจากนั้นยังมีตำนานประจำถิ่นเรื่องเบ็ดเตล็ดอีก 12 เรื่อง โดยตำนานแต่ละแบบเรื่องแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับสายน้ำ ทั้งในด้านประวัติความเป็นมาและอธิการของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และมีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ลักษณะเด่นของตำนานประจำถิ่นสัมพันธ์กับสภาพภูมิศาสตร์

ภูมินาม และสถานที่สำคัญในท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันก็สัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐาน สภาพเศรษฐกิจ และการคมนาคม ซึ่งต้องอาศัยแม่น้ำและทะเลเป็นสำคัญ นอกจากนี้ตำนานประจำถิ่นยังสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนหลายชาติพันธุ์ หลายวัฒนธรรมที่อาศัยอยู่ร่วมกันในบริเวณริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลาง

วิลักษณ์ ศรีป่าซาง (2548) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง วรรณกรรมตำนานล้านนา : การศึกษาวิธีการสร้าง โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึงวิธีการสร้างวรรณกรรมตำนานล้านนา มีขอบเขตคือ ศึกษาจากวรรณกรรมตำนานล้านนา ที่ปริวรรตหรือใช้วิธีการเขียนแบบอื่นที่พิมพ์เผยแพร่แล้วจำนวน 69 เรื่อง แบ่งการศึกษาออกเป็น 5 บท โดยกล่าวถึงลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมตำนานล้านนา เช่น ความหมายและคำนิยามและการแบ่งประเภท พัฒนาการและรูปลักษณะทั้งรูปลักษณะเดิมและรูปลักษณะใหม่ โครงสร้างและจารีตนิยมการสร้างวรรณกรรมตำนานล้านนา จากการศึกษา พบว่า วรรณกรรมตำนานล้านนาในรูปลักษณะใหม่มีวิธีการเขียนที่นิยมอยู่ 2 วิธีการคือ การปริวรรตและวิธีการเรียบเรียง วิธีการแรกมักใช้อยู่ในวงวิชาการมีการกำหนดเกณฑ์การปริวรรตเพื่อถอดอักษรธรรมล้านนาหรือตัวเมืองเป็นอักษรไทยกลาง วิธีการต่อมาเน้นมักใช้อยู่ทั้งในวงวิชาการและนอกวงวิชาการ มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องราวได้ง่ายขึ้น โดยเรียบเรียงจากผลงานที่ปริวรรตแล้วหรือนำเค้าโครงเรื่องมาเขียนใหม่ วรรณกรรมตำนานล้านนาในรูปลักษณะใหม่ จึงต่างจากวรรณกรรมตำนานล้านนาในรูปลักษณะเดิมที่จารึกบนใบลานหรือพับกระดาษ ทั้งในรูปลักษณะทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหา การแบ่งกลุ่มตำนานโดยอาศัยเนื้อหาเป็นตัวกำหนด แบ่งได้ 7 กลุ่ม คือ ตำนานปูชนียสถาน ตำนานประวัติโบราณสถานและโบราณวัตถุ ตำนานเมือง ตำนานบุคคล ตำนานปูชนียวัตถุ ตำนานประวัติศาสตร์พุทธศาสนา และตำนานเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ ตำนานในแต่ละกลุ่มมีโครงสร้างที่แตกต่างกันออกไป โดยสรุปแล้วโครงสร้างของตำนานจะมียอดประกอบอยู่ 3 ส่วน คือ แกนเรื่อง คือ ใจความสำคัญที่ผู้แต่งตำนานต้องการนำเสนอ เนื้อหาหลัก คือ องค์ประกอบต่อมาที่ช่วยสถาปนาความสำคัญให้แก่เรื่อง องค์ประกอบสุดท้ายคือ เนื้อหารอง ที่ช่วยให้ตำนานเรื่องนั้น ๆ มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในด้านจารีตนิยมการสร้างนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องจารีตนิยมประณามพจน์และบันทึกท้ายเรื่อง จารีตนิยมคำไหว้ จารีตนิยมการยืมเนื้อหาตำนาน และจารีตนิยมอนุภาค จารีตประการสุดท้ายนี้ ได้ศึกษาเรื่องเมืองลุ่ม และเรื่องพระบรมสารีริกธาตุ การศึกษาทุกหัวข้อตามที่ได้กล่าวมานี้ ทำให้ทราบถึงวิธีการสร้างวรรณกรรมตำนานล้านนาทั้งที่ปรากฏมาแต่เดิมและที่สร้างขึ้นใหม่

สิต อภัยรัตน์ (2550) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง นางเลียดชาวคำกาพย์ ตำนานเมืองพัทลุง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของเมืองพัทลุงสมัยนางเลียดชาว บทบาทและความเชื่อเกี่ยวกับนางเลียดชาว ชื่อบ้านนามเมืองที่กล่าวถึงในเรื่องนางเลียดชาวและชื่อบ้านนามเมืองอื่นที่เกี่ยวข้อง ประวัตินางเลียดชาวเป็นตำนานเก่าแก่ของเมืองพัทลุง และเป็นที่รู้จักแพร่หลายในภาคใต้ มีปรากฏทั้งในแบบลายลักษณ์และการบอกเล่าสืบทอดมาช้านาน การวิจัยได้ใช้ข้อมูลเอกสารหลักจากบทที่ประพันธ์ไว้เป็นคำกาพย์ โดยหมื่นจวบเจริญการ ผู้ประพันธ์ได้นำเนื้อหามาจากเพลานางเลียดชาว เป็นเอกสารหลักฐานตำนานพื้นบ้านของภาคใต้ พงศาวดารเมืองพัทลุงก็มีที่มาจากเพลานางเลียดชาวเช่นเดียวกัน ความสำคัญของตำนานได้สะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการตั้งเมืองพัทลุงในยุคเริ่มต้น ณ เมืองสทิงพระ หรือที่เรียกกรุงสทิงพาราณสี จนเปลี่ยนแปลงโยกย้ายที่ตั้งเมืองมาจนกระทั่งปัจจุบัน โดยมีบทบาทของนางเลียดชาวเกี่ยวข้องในส่วนของประวัติศาสตร์จนถึงสมัยอยุธยา ผลการศึกษาจากตำนานได้ทราบถึงความสำคัญทางประเพณี วัฒนธรรมความเชื่อต่าง ๆ ของท้องถิ่นภาคใต้ที่ปรากฏในวิถีชีวิตของคนในสังคมในอดีต มีความเชื่อดั้งเดิม ไสยศาสตร์ และด้านพระพุทธศาสนาซึ่งนางเลียดชาวมีความศรัทธามาก ยังคงมีปรากฏอยู่ในสังคมปัจจุบัน และได้ทราบที่มาของชื่อบ้านนามเมืองทั้งในเมืองพัทลุงและท้องถิ่นใกล้เคียง ซึ่งในคำกาพย์นี้กล่าวแทรกไว้เป็นนิทาน นอกจากนี้ พบว่าตำนานนางเลียดชาวยังมีปรากฏในท้องถิ่นอื่น ๆ ของภาคใต้ นอกจากตำนานเมืองพัทลุง ซึ่งในงานวิจัยนี้จึงได้นำตำนานนางเลียดชาวจากท้องถิ่นอื่น ๆ มากล่าวถึงไว้ด้วย เพื่อให้เห็นความสำคัญที่ผู้คนในภาคใต้ได้ศรัทธาในตัวนาง และทราบถึงการแพร่กระจายของตำนานนางเลียดชาว

2.5 สรุป

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ตำนาน เรื่องเล่าของ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร” ในครั้งนี้ มีแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความหมายของการท่องเที่ยว องค์ประกอบของการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว ความหมายและความสำคัญของตำนานและเรื่องเล่า แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัดในจังหวัดกำแพงเพชร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ยังไม่มีนักวิจัยท่านใดทำการศึกษารวบรวม เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง “ตำนาน เรื่องเล่าของ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร” มีวิธีการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

3.1 วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร

แหล่งข้อมูล/ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือประชาชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรซึ่งจะเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัด โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ดังนี้ เป็นประชาชนท้องถิ่นที่มีถิ่นฐานตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ไม่น้อยกว่า 10 ปี ที่มีความรู้เกี่ยวกับตำนานและเรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยววันนั้น จำนวน 24 แห่ง ๆ ละ 7 คน รวมทั้งสิ้น 168 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงเพื่อให้ได้ประชากรกลุ่มตัวอย่างตามที่กำหนด

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) แบบไม่เป็นทางการประชาชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ใช้ข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการสัมภาษณ์ประชาชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวเกี่ยวกับตำนานและเรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 นักวิจัยลงพื้นที่ภาคสนาม แนะนำตนเองกับผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้นำชุมชนหรือเจ้าอาวาสวัดที่จะเก็บข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 ขอคำแนะนำจากผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้นำชุมชนหรือเจ้าอาวาสวัดที่จะเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประชาชนที่มีถิ่นฐานในชุมชนนั้นไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 7 คน เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่เป็นทางการเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนนั้น ๆ

ขั้นตอนที่ 3 สัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่เป็นทางการกับประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 4 นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์เชิงเนื้อหา พร้อมทั้งหาลักษณะเด่น ของตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยว นั้น หลังจากนั้นจึงสรุปข้อมูลทั้งหมดเพื่อนำมาเขียนเป็นรายงานผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากการศึกษาเอกสาร บทความ หนังสือ รายงาน เกี่ยวกับตำนาน และเรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการตรวจสอบข้อมูล นำข้อมูลมาจัดระเบียบและแบ่งเป็นประเภท หลังจากนั้นจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา แล้วนำมาเขียนเรียบเรียงเพื่อให้ได้คำตอบและข้อสรุปทั้งหมดตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3.2 วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร

แหล่งข้อมูล/ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ภาควิชาที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร 4 ฝ่าย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาชนและนักวิชาการ ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการเผยแพร่เกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรและการพิจารณาให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเส้นทางการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยว ท่องเที่ยว จำนวน 10 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ดังนี้

หน่วยงานภาครัฐ	จำนวน	2	คน
หน่วยงานภาคเอกชน	จำนวน	2	คน
ประชาชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว	จำนวน	4	คน
นักวิชาการ	จำนวน	2	คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ การจัดการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ภาควิชาที่เกี่ยวข้อง 4 ฝ่าย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาชนและนักวิชาการ จำนวน 10 คน หนึ่งภาคที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มนั้นต้องเป็นผู้ที่สามารถพิจารณาให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างเส้นทางและการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจังหวัดกำแพงเพชรตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ใช้ข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการจัดการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ภาควิชาที่เกี่ยวข้อง 4 ฝ่าย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาชนและนักวิชาการ จำนวน 10 คน เพื่อพิจารณาให้ความเห็น และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเส้นทางท่องเที่ยวและการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยว พร้อมจดบันทึก สังเกตพฤติกรรมกลุ่มในขณะสนทนากลุ่มย่อย นำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสรุปข้อมูลและเขียนรายงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ดังขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขอนหนังสือเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ขั้นตอนที่ 2 ประสานงานกับผู้ที่จะเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อยทั้ง 4 ฝ่ายทางโทรศัพท์ โดยผู้เข้าร่วมประชุมเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการสร้างเส้นทางท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 3 นำหนังสือเชิญไปเชิญผู้ที่จะเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อยประชุมทั้ง 4 ฝ่าย จนครบทุกคน

ขั้นตอนที่ 4 ดำเนินการจัดการสนทนากลุ่มย่อยในวันที่ 9 มีนาคม 2553 ณ ห้องประชุมโรงแรมนอร์ตัน โดยเริ่มต้นด้วยการนำเสนอผลการวิจัยตามคำถามการวิจัยข้อที่ 1 แล้วจึงเริ่มพิจารณาเส้นทางและเชื่อมโยงเส้นทางทางท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรที่นักวิจัยสร้างจำลองขึ้นมา ใช้เวลาในการดำเนินการสนทนากลุ่มประมาณ 2 ชั่วโมง

ขั้นตอนที่ 5 นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์เชิงเนื้อหา พร้อมทั้งสรุปข้อมูลทั้งหมดเพื่อนำมาเขียนเป็นรายงานผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากการศึกษาเอกสาร บทความ หนังสือ รายงาน เกี่ยวกับตำนาน และเรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพ จะทำการตรวจสอบข้อมูล นำข้อมูลมาจัดระเบียบและแบ่งเป็นประเภท หลังจากนั้นจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา แล้วนำมาเขียนเรียบเรียงเพื่อให้ได้คำตอบและข้อสรุปทั้งหมดตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3.3 สรุป

วิธีการดำเนินการวิจัยมีขั้นตอนในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร แหล่งข้อมูลได้แก่ เอกสารและประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวแหล่งละ 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ส่วนวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร ผู้ให้ข้อมูล คือ ภาควิชาที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร 4 ฝ่าย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาชนและนักวิชาการ ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการเผยแพร่เกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรและการพิจารณาให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเส้นทางและการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวท่องเที่ยว จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การสนทนากลุ่มย่อย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

บทที่ 4 ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ตำนาน เรื่องเล่าของ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรและเพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร ได้ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร

4.1 ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร

ผลการศึกษาสำหรับตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาโดยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรซึ่งจะเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัด โดยประชาชนท้องถิ่นผู้ให้ข้อมูลจะต้องมีถิ่นฐานตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ไม่น้อยกว่า 10 ปี เป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับตำนานและเรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวนั้น จำนวน 24 แห่ง ๆ ละ 7 คน รวมทั้งสิ้น 168 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง ซึ่งผลการศึกษาที่ได้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โดยได้ผลการศึกษา เป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัด

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัด จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ที่สำคัญ มีจำนวนทั้งสิ้น 24 แห่ง โดยแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งมีประวัติความเป็นมาดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรมีประวัติความเป็นมาจากการที่จังหวัดกำแพงเพชรมีโบราณสถานทั้งในเขตเมืองกำแพงเพชรและเมืองนครชุม ทางราชการได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2478 ต่อมาอุทยานประวัติศาสตร์แห่งได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนกำหนดขอบเขตอีกครั้ง เมื่อปี พ.ศ. 2511 โดยแบ่งกลุ่มโบราณสถานออกเป็นสี่กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 บริเวณภายในเมืองกำแพง มีโบราณสถาน 14 แห่ง พื้นที่ 503 ไร่

กลุ่มที่ 2 บริเวณอรัญญิกโบราณ ด้านทิศเหนือของกำแพงเมือง มีโบราณสถาน 40 แห่งพื้นที่ 1,600 ไร่

กลุ่มที่ 3 บริเวณนอกเมืองด้านทิศตะวันออก มีโบราณสถาน 15 แห่ง มีพื้นที่ 17 ไร่

กลุ่มที่ 4 บริเวณทุ่งเศรษฐี ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง (เมืองนครชุม) มีโบราณสถาน 12 แห่ง มีพื้นที่ 31 ไร่

ทางราชการได้ดำเนินการฟื้นฟูปรับปรุงขุดแต่งและบูรณะโบราณสถานเมืองกำแพงเพชร ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2508 พร้อมกับเมืองสุโขทัย และศรีสัชนาลัย ให้ดำเนินการขุดแต่ง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2508 - 2512 รวม 18 แห่ง คือ ศาลพระอิศวร วัดพระธาตุ วัดพระแก้ว พระราชวัง (สระมน) ป้อมเพชร ป้อมเจ้าจันทร์ ป้อมเจ้าอินทร์ ป้อมมุ่มเมือง ป้อมวัดช้าง ป้อมทุ่งเศรษฐี วัดพระนอน วัดพระสี่อริยาบถ วัดช้างรอบ วัดอวาสใหญ่ วัดกะโลทัย วัดขุ่มกอก วัดช้าง และวัดอวาสน้อย การบูรณะได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาตลอดจนถึงปี พ.ศ. 2525 จึงได้บรรจุงานบูรณะปรับปรุงโบราณสถานเมืองกำแพงเพชร ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525 - 2529) ใช้ชื่อโครงการว่า โครงการอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร โดยเน้นการบูรณะปรับปรุงโบราณสถาน และก่อสร้างระบบสาธารณูปโภค ในเขตภายในกำแพงเมือง และบริเวณอรัญญิก วัดอุปพระสงฆ์สำคัญคือ การป้องกันมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติมิให้สูญหายหรือเสื่อมคุณค่า พัฒนาบริเวณโบราณสถานและธรรมชาติโดยรอบให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นแหล่งทางการศึกษาและการท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนรายได้ของท้องถิ่นและพัฒนาจิตใจของประชาชนให้เห็นคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ภาควิชาในประวัติศาสตร์ของชาติ กรมศิลปากรได้เปิดอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรอย่างเป็นทางการ เมื่อปี พ.ศ. 2534 อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ

3.4 ตารางกิโลเมตร เขตอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรมีโบราณสถานสำคัญแบ่งเป็น 2 เขต คือ

เขตภายในกำแพงเพชร มีพื้นที่ 503 ไร่ มีโบราณสถานที่สำคัญคือ วัดพระแก้ว วัดพระธาตุ เขตวังโบราณ (สระมน) ศาลพระอิศวร กำแพงเมือง คูเมือง และป้อมประตูต่าง ๆ

เขตนอกกำแพงเมือง หรือที่เรียกกันว่า “เขตอรัญญิก” มีพื้นที่ 1,611 ไร่ ตั้งอยู่บนเขาสูงรักษาดอยม มีโบราณสถานที่เป็นวัดขนาดใหญ่ย่อยรวม 40 แห่ง ที่สำคัญคือ วัดพระนอน วัดพระสี่อิริยาบถ วัดสิงห์ วัดหม่องชัย วัดนาคเจ็ดเศียร วัดกำแพงงาม วัดช้างรอบ และวัดอาวาสใหญ่

กลุ่มโบราณสถานเขตอรัญญิกของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร นับเป็นเอกลักษณ์ของเมืองกำแพงเพชร เนื่องจากโบราณสถานรวมกลุ่มกันหนาแน่นในบริเวณที่ต่อเนื่องเป็นผืนเดียวกัน ตัวโบราณสถานต่าง ๆ เป็นของแท้ดั้งเดิมที่แสดงถึงฝีมือและความเชื่อของบรรพชนในยุคสมัยนั้น สภาพภูมิประเทศโดยรอบโบราณสถานเป็นป่าธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดีควบคู่กับโบราณสถาน เพื่อคงไว้ซึ่งบรรยากาศของโบราณสถานที่เป็นอรัญญิกหรืออรัญวาสีดังเช่นในอดีต ใน พ.ศ. 2534 คณะกรรมการมรดกโลกแห่งอนุสัญญาคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลกได้ประกาศในการประชุม ณ เมืองคาร์เทจ ประเทศตูนิเซีย ให้อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร เป็นมรดกโลก เนื่องจากหลักฐานที่ปรากฏแสดงให้เห็นถึงผลงานอันล้ำเลิศทางสถาปัตยกรรมไทยยุคแรก ความงดงามอลังการของศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมแห่งอาณาจักรสุโขทัย หลักฐานที่เป็นผลงานอันเป็นเลิศนี้ปรากฏอยู่มากมายในอุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง 3 แห่งดังกล่าว หนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวในเขตอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรที่สำคัญมีลักษณะและที่ตั้ง ดังนี้

วัดพระแก้ว

วัดพระแก้ว เป็นวัดที่ใหญ่ที่สุดตั้งอยู่กลางเมืองกำแพงเพชรด้านทิศเหนือ ติดกับบริเวณวังเจ้าเมืองหรือที่เรียกว่า “สระมน” เป็นวัดหลวงไม่มีพระสงฆ์ จำพรรษามีแต่เพียงพุทธาวาสเช่นเดียวกับวัดพระศรีสรรเพชญ์ ที่จังหวัดอยุธยา หรือวัดมหาธาตุกลางเมืองสุโขทัย

ลักษณะผังวัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก การวางผังอาคารสิ่งก่อสร้างไม่ตรงตามแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก แต่วางเป็นแนวยาวขนานกับกำแพงเมืองด้านทิศใต้ มีกำแพงศิลาแลงเป็นขอบเขตวัด ลักษณะกำแพงวัดและขนาดวัดที่นำมาก่อสร้างแตกต่างกันเป็นบางช่วงบางตอน เช่น แนวกำแพงวัดด้านทิศเหนือบางตอนใช้เสาศิลาแลง

ขนาดใหญ่ปักเป็นแนวเรียงติดต่อกันไป และมีศิลาแลงรูปหกเหลี่ยมวางพาดด้านบนเป็นทับหลัง อีกชั้นหนึ่ง กำแพงวัดด้านหน้าหรือด้านทิศตะวันออกใช้ศิลาแลงขนาดเล็กกว่าด้านทิศเหนือมาก ส่วนกำแพงวัดด้านทิศใต้ช่วงด้านหน้าใช้ศิลาแลงก้อนเล็กก่อเป็นแบบฐานบัวลูกแก้วอกไก่ คือ ก่อเป็นแบบฐานบัวคว่ำและบัวหงาย ยึดส่วนหน้ากระดานทองไม่ให้เป็นผนังสูงแล้วประดับลูกแก้วอกไก่ 2 แถบ จากลักษณะรูปแบบและขนาดวัสดุที่นำมาก่อสร้างเป็นแนวกำแพงวัดพระแก้วเช่นนี้ นับเป็นหลักฐานสำคัญชิ้นหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าโบราณสถานของวัดพระแก้วไม่ได้สร้างขึ้นสมัยเดียว แต่คงจะสร้างเพิ่มเติมหรือมีการปฏิสังขรณ์หลายยุคสมัย สิ่งก่อสร้างภายในวัดส่วนใหญ่ใช้

ศิลาแลง มีอิฐปนบ้างเล็กน้อย ตรงกลางของวัดมีพระเจดีย์กลมแบบลังกาองค์ใหญ่เป็นประธานฐานสี่เหลี่ยม ที่ฐานทำเป็นซุ้มคูหาโดยรอบมีสิ่งหยั่งอยู่ในคูหา แต่ชำรุดหมด วัดพระแก้วนี้ หลังจากขุดแต่งแล้วปรากฏว่า พบฐานเจดีย์แบบต่าง ๆ กัน รวม 35 ฐาน วิหารใหญ่และเล็ก 8 วิหาร ฐานโบสถ์ 3 แห่ง ซึ่งแสดงว่าเป็นวัดใหญ่ และสำคัญมากมาก่อน จากการศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรม อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มโบราณสถานที่เก่าที่สุดของวัดพระแก้วที่น่าจะสร้างในช่วงสมัยสุโขทัย คือ กลุ่มโบราณสถานที่อยู่ตอนหลังซึ่งประกอบด้วยเจดีย์ทรงระฆังฐานเตี้ยที่ประดับช้างปูนปั้นโดยรอบ พระพุทธรูปยืนหรือพระอัฐฐารศที่เหลือเพียงพระบาท 2 ข้าง และวิหารที่อยู่ด้านหน้า รวมทั้งกำแพงวัดที่อยู่ในบริเวณนั้น ซึ่งใช้ศิลาแลงขนาดใหญ่ปักเรียงติดต่อกันไปและมีทับหลังศิลาแลงวางพาดด้านบน ส่วนโบราณสถานอื่น ๆ คงจะสร้างเพิ่มเติมในช่วงสมัยอยุธยา โดยเฉพาะฐานไพทีขนาดใหญ่ที่อยู่ตอนหน้าสุดน่าจะสร้างหลังสุด เนื่องจากในสมัยอยุธยานิยมสร้างอุโบสถให้มีขนาดใหญ่และเป็นแกนหลักของวัด ปัจจุบันงานนบพระเล่นเพลง และงานวันสารทไทยกล้วยไข่เมืองกำแพงเพชร ก็จัดให้มีขึ้นในบริเวณวัดพระแก้วแห่งนี้

วัดพระธาตุ

เป็นวัดใหญ่รองจากวัดพระแก้วที่อยู่ในกำแพงเมืองกำแพงเพชรรูปทรงเป็นแบบพม่า เรียงจากวัดพระแก้วไปทางทิศตะวันออก โบราณสถานวัดพระธาตุอยู่ด้านหน้าหรือด้านตะวันออกของวัดพระแก้ว แผนผังบริเวณวัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีแนวกำแพงวัดแสดงขอบเขตโดยรอบทั้ง 4 ด้าน มีประตูวัดเฉพาะด้านเดียว การวางผังอาคารสิ่งก่อสร้างไม่ตรงตามแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก ด้านหน้าวัดหันไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะผังเมืองที่วางไม่ตรงตามแกนทิศเช่นเดียวกัน การจัดตำแหน่งสิ่งก่อสร้างภายในวัดประกอบด้วย วิหาร อยู่ด้านหน้า ถัดไปเป็น เจดีย์ประธาน ลักษณะเจดีย์เป็นทรงกลมหรือทรงระฆังแบบศิลปะสุโขทัย มีระเบียงคดรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าล้อมรอบเจดีย์ประธาน ฐานระเบียงคดด้านหน้าเชื่อมต่อกับฐานวิหารด้านข้าง ทำให้ส่วนหลังของวิหารอยู่ภายในระเบียงคด ด้านหน้าของวิหารมี

เจดีย์รายเป็นแบบเจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆังเช่นเดียวกับเจดีย์ประธานตั้งอยู่ 2 องค์ เนื่องจากวัดพระธาตุตั้งอยู่ภายในเมืองและเป็นวัดกลางเมืองควบคู่กับวัดพระแก้ว จึงมีเฉพาะเขตพุทธาวาสเท่านั้น ไม่ปรากฏเขตสังฆาวาสหรือเขตสงฆ์ การวางผังอาคารสิ่งก่อสร้างดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบเฉพาะซึ่งพบที่เมืองกำแพงเพชรเป็นการผสมผสานรูปแบบของผังวัดระหว่างศิลปะสุโขทัยกับอยุธยา กล่าวคือการกำหนดที่ตั้งของวิหารให้อยู่ด้านหน้าเจดีย์ประธานที่เป็นเจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆังเป็นรูปแบบที่นิยมแพร่หลายในสมัยสุโขทัย ส่วนการสร้างระเบียงคดรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าล้อมรอบเจดีย์ประธานและเชื่อมต่อกับฐานวิหารด้านข้าง จนส่วนหลังของวิหารอยู่ภายในระเบียงคดนั้น เป็นรูปแบบที่พบทั่วไปในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น เช่น วัดพุทไธย-สวรรค์ วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ เป็นต้น วิหารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ฐานก่อเป็นแบบฐานบัวลูกแก้วอกไก่ มีมุขหน้า-หลัง มีบันไดทางขึ้นด้านหน้า 2 ทาง และบันไดด้านข้างทั้ง 2 ด้านที่เชื่อมต่อกับระเบียงคด เสารับเครื่องบนเป็นเสาศิลาแลงสี่เหลี่ยม เป็นลักษณะอาคารโถงหรือวิหารโถง ภายในมีแท่นฐานชุกชีมีการสร้างซ้อนทับกัน 2 ครั้ง รูปแบบสมัยแรกก่อเป็นแบบฐานบัวคว่ำและบัวหงายด้านหน้าย่อมุม สมัยหลังมีการก่อสร้างขยายฐานให้ใหญ่กว่าเดิม

สระมน

สระมนหรือเขตวังโบราณ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือวัดพระแก้ว ใกล้กับ

กำแพงเพชรเมืองด้านทิศเหนือ บริเวณประตูสะพานโคม ลักษณะผังบริเวณเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีแนวคันดินเป็นขอบเขตรอบนอก ภายในคันดินมีคูน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนานกับแนวคันดินด้านนอก คูน้ำจะแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ เขตชั้นในกับเขตชั้นนอก ตรงกลางพื้นที่มีสระรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเรียกว่า “สระมน” กรมศิลปากรได้ขุดลอกสระมนใน พ.ศ. 2508 และใน พ.ศ. 2526-2527 ได้ดำเนินการขุดคันชั้นดินและขุดแต่งเนินดินบริเวณด้านทิศใต้ที่อยู่ก่อนไปทางวัดพระแก้ว ได้พบฐานอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่อด้วยศิลาแลง เครื่องบนเป็นเครื่องไม้ มุงหลังคาด้วยกระเบื้องดินเผาแบบตะขอซึ่งพบกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ส่วนแนวคันดินด้านทิศใต้หรือด้านที่ติดกับวัดพระแก้วขุดพบแนวกำแพงวังก่อด้วยอิฐและศิลาแลง

การขุดค้นทางโบราณคดีบริเวณพื้นที่ใกล้กับคูน้ำด้านทิศใต้ได้พบเศษกระเบื้องดินเผาแบบตะขอเป็นจำนวนมาก เข้าใจว่าเป็นกระเบื้องมุงหลังคาของอาคารที่สร้างด้วยไม้ นอกจากนั้นยังพบโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่น แหวนสำริด ไขคัล้องประตูสำริด เศษดินเผาประเภทเครื่องถ้วยสังคโลก และเครื่องถ้วยจีนประเภทเครื่องลายครามแบบสมัยราชวงศ์หมิง

จากหลักฐานทางโบราณคดีดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าภายใน

คันดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหรือที่เรียกกันว่า “สระมน” เป็นเขตที่อยู่อาศัย และเนื่องจากอยู่บริเวณกึ่งกลางเมืองใกล้กับวัดศูนย์กลาง คือ วัดพระแก้ว บริเวณดังกล่าวจึงน่าจะเป็นที่ตั้งของวังเจ้าเมืองกำแพงเพชร

ศาลพระอิศวร

ศาลพระอิศวร ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมืองด้านตะวันออก หรือตั้งอยู่ด้านหลังศาลจังหวัด เป็นศาสนสถานในศาสนาพราหมณ์ ฐานอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้าง 11 เมตร ยาว 29 เมตร ก่อด้วยศิลาแลงเป็นแบบฐานหน้ากระดานชั้นเดียว หันหน้าไปทางด้านตะวันออก มีบันไดเล็ก ๆ ขึ้นไปบนฐานชั้นบน ข้างบนมีแท่นประดิษฐานเทวรูปเส้า และเครื่องบนคงเป็นไม้ ปัจจุบันหักพังหมด ศาลพระอิศวรแห่งนี้เคยเป็นที่ประดิษฐานเทวรูปพระอิศวรสำริดขนาดใหญ่ มีจารึกที่ฐานเทวรูปว่า เจ้าพระยาศรีธรรมมาโคกราชทรงสร้างเมื่อ พ.ศ. 2053 ซึ่งตรงกับรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 6 แห่งกรุงศรีอยุธยา นอกจากเทวรูปพระอิศวรแล้วยังมีเทวรูปพระนารายณ์ และพระอุมา (หรือพระลักษมี) ประดิษฐานรวมอยู่ด้วยแต่อาจจะเป็นไปได้ว่านำไปประดิษฐานไว้ภายหลังหรือนำมาจากที่อื่น เนื่องจากลักษณะทางประติมากรรมขององค์พระนารายณ์และพระอุมา เป็นลักษณะศิลปกรรมแบบสุโขทัย ปัจจุบันเทวรูปทั้ง 3 องค์ได้นำไปจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกำแพงเพชร การที่ชาวเมืองกำแพงเพชรนับถือพุทธศาสนา ลัทธิหินยานอย่างแน่นแฟ้น แต่เจ้าเมืองได้หล่อเทวรูปพระอิศวรและประดิษฐานไว้ภายในเมืองก็เพราะเจ้าเมืองที่ทรงนับถือศาสนาพุทธจำต้องอุปถัมภ์ศาสนาพราหมณ์ด้วย เนื่องจากในสมัยนั้นพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ ให้กับราชสำนัก และเป็นผู้รักษาคัมภีร์ธรรมศาสตร์ที่ใช้ในการปกครองบ้านเมือง

นอกจากนี้ยังมีกำแพงเมือง คูเมือง และป้อมประตูต่าง ๆ อีกด้วย เขตนอกกำแพงเมือง หรือที่เรียกว่า เขตอรัญญิก มีพื้นที่ 1,611 ไร่ ตั้งอยู่บนเขาสูงกว้างขนาดย่อม มีโบราณที่เป็นวัดขนาดใหญ่ย่อย รวม 40 แห่ง ที่สำคัญดังนี้ คือ

วัดพระนอน

วัดพระนอนตั้งอยู่ห่างจากวัดป่ามดไปทางเหนือประมาณ 150 เมตร เป็นวัดใหญ่วัดหนึ่งซึ่งได้ขุดแต่งและบูรณะไว้แล้ว วัดนี้มีกำแพงศิลาแลงปักตั้งล้อมไว้ทั้ง 4 ด้าน ด้านหน้าวัดตรงขวามือมีบ่อน้ำสี่เหลี่ยมมีน้ำขังข้าง ๆ บ่อ มีห้องอาบนํ้าและศาลานํ้า ฐานและเส้าเป็นศิลาแลง ซึ่งเส้านี้ตัดมาจากแหล่งกำเนิดทั้งแท่ง มีขนาดกว้าง 1.1 เมตร ยาว 1.1 เมตร สูง 6.4 เมตร นับว่าเป็นศิลาแลงที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ด้านซ้ายมือเมื่อเดินไปตามทางขึ้นบริเวณ

ลานวัดที่ปูด้วยศิลาแลงถึงหน้าประตูวัด จะพบเศียรรูปสิงห์ปูนปั้นซึ่งขุดค้นได้วางอยู่หน้าโบสถ์ฐานโบสถ์เป็นศิลาแลงยกพื้นสูง 80 เซนติเมตร มีบันไดขึ้นโบสถ์ด้านหน้าด้านหลังด้านละ 2 บันไดฐานกว้าง 14 เมตร ยาว 30 เมตร มีมุขเด็จทั้งด้านหน้าด้านหลัง มีเส้า 4 แถว 5 ห้อง 2 แถว 2 ห้อง เส้าโบสถ์ทำด้วยศิลาแลงแท่งใหญ่รูป 8 เหลี่ยม เสม้าที่เหลืออยู่สลักเป็นรูปเทพพนมและอื่น ๆ ประกอบลวดลายสวยงาม ด้านหลังโบสถ์เป็นวิหารพระนอนรูปสี่เหลี่ยมกว้าง 25 เมตร มีเส้า 6 แถว 6 ห้อง ผนังเจาะเป็นช่องลูกกรงยาว ๆ เส้าวิหารรูปสี่เหลี่ยมทั้งแท่งขนาดกว้างเมตรเศษ ยาว 4-5 เมตร เป็นช่องใหญ่โตที่หาดูได้ยากแห่งหนึ่ง

วัดพระสี่อิริยาบถ

วัดพระสี่อิริยาบถตั้งอยู่ต่อจากวัดพระนอนไปทางทิศเหนือในแนวกำแพงวัด ติดต่อกันถึงวัดพระสี่อิริยาบถ หรือที่เรียกกันเป็นสามัญว่าวัดพระยืน วัดนี้มีบ่อน้ำและที่อาบน้ำอยู่หน้าวัดเช่นเดียวกับวัดพระนอน กำแพงวัดเป็นศิลาแลงปักตั้งล้อม 4 ด้าน มีทางเข้าปูด้วยศิลาแลง มีศาลาโถงปลูกคร่อมทางเดินเป็นศาลากว้าง 6 เมตร ยาว 11 เมตร เป็นเส้า 4 แถว 5 ห้อง ต่อจากศาลาหน้าวัดมีประตูเข้าไปในบริเวณวัดแล้วถึงฐานศิลาแลงใหญ่ ยกฐานสูงประมาณ 2 เมตร มีเส้าลูกกรงเป็นศิลาแลงเหลี่ยมและมีทับหลังลูกกรงเตี้ย ๆ สูงประมาณ 60 เซนติเมตร อยู่โดยรอบ ฐานนี้มีบันไดขึ้นด้านหน้า 2 บันได ด้านข้าง 2 บันได และด้านหลังอีก 2 บันได บนฐานวิหารกว้าง 17 เมตร ยาว 29 เมตร ย่อมุขเด็จทั้งหน้าและหลัง เส้าวิหารที่อยู่บนฐานเป็นเส้า 4 แถว 5 ห้อง 2 แถว หน้าและหลัง 2 ห้อง รวม 7 ห้อง ที่ฐานซุกชี มีรอยตั้งพระพุทธรูปนั่ง ด้านหลังวิหารมีบันไดลงติดต่อกับมณฑปพระอิริยาบถ โดยรอบมณฑปกำแพงแก้วเตี้ย ๆ เหลือแต่ฐาน มีประตูเข้าด้านข้าง 2 ข้าง และด้านหลังมณฑปกว้าง 29 เมตร เป็นมณฑปสี่หน้า ด้านหน้ามีพระพุทธรูปลีลา ด้านข้างเหนือมีพระพุทธรูปนั่ง พระพุทธรูปปูนปั้นทั้ง 3 ด้าน ที่กล่าวมาแล้ว ขำรดเหลือซากพอเป็นรอยให้ดูรู้ว่าเป็นพระพุทธรูปเท่านั้น แต่ก็หลักฐานที่แสดงให้รู้ว่าเป็นพระพุทธรูปศิลปะแบบสุโขทัยสกุลช่างกำแพงเพชร ซึ่งหาดูได้ยาก

วัดสิงห์

วัดสิงห์ตั้งอยู่ถัดจากวัดพระสี่อิริยาบถไปทางทิศเหนือประมาณ 100 เมตร จะพบวัดสิงห์ซึ่งเป็นวัดขนาดย่อมยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ สันนิษฐานว่าใช้เวลาสร้างถึง 2 สมัย คือ สมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยา กำแพงเป็นศิลาแลงโดยรอบทั้ง 4 ด้าน ประตูวัดอยู่ด้านหน้าหรือด้านตะวันออก 1 ทางและด้านตะวันตก 1 ทาง ภายในบริเวณวัดแบ่งพื้นที่ออกเป็นเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาสชัดเจนเช่นเดียวกับวัดอื่น ๆ ในเขตอรัญญิก สิ่งก่อสร้างในเขตพุทธาวาสวางไม่ตรงตามแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก โดยเฉียงลงทางทิศตะวันออกเฉียงใต้

เล็กน้อย ภายในกำแพงวัดสิงห์เป็นฐานเจดีย์มีซุ้มพระ 4 ทิศ ฐานเจดีย์กว้าง 11 เมตร สี่เหลี่ยม มีเจดีย์ราย 4 มุม ด้านหน้าเจดีย์ใหญ่มีฐานโบสถ์กว้าง 15 เมตร ยาว 30 เมตร ตั้งอยู่บนฐานอีกชั้นหนึ่งซึ่งกว้าง 23 เมตร ยาว 42 เมตร ด้านทิศใต้มีฐานวิหารใหญ่ 1 วิหาร และขนาดย่อมอีก 1 วิหาร ภายในวัดมีบ่อน้ำ 2 บ่อ เป็นบ่อกรุด้วยศิลาแลง

วัดช้างรอบ

เป็นวัดใหญ่ตั้งอยู่บนเนินสูง มีพระเจดีย์ใหญ่ตั้งอยู่กลางลาน ฐานเจดีย์กว้าง 31 เมตร สี่เหลี่ยมที่ฐานเป็นรูปช้างครึ่งตัวเห็นแต่ 2 ขาหน้า หันศีรษะออกจากฐานรายรอบเจดีย์ เป็นช้างทรงเครื่องจำนวน 68 เชือก ระหว่างช้างมีลายปูนปั้นเป็นรูปใบโพธิ์ กับมีรอยตั้งรูปยักษ์และนางรำติดอยู่แต่ชำรุดหักเห็นไม่สมบูรณ์ ทางขึ้นไปบนฐานทักษิณมีบันไดสี่ด้าน ตรงเชิงบันไดมีรูปสิงห์หอกอยู่ที่ฐาน ฐานเจดีย์จากพื้นดินถึงลานทักษิณชั้นบนสูงประมาณ 7 เมตร กลางลานมีเจดีย์ฐานเขียงแปดเหลี่ยมฐานกว้างประมาณ 20 เมตร ลักษณะเป็นเจดีย์แบบลังกายอดหัก ด้านหน้าฐานเจดีย์เป็นวิหารใหญ่ กว้าง 17 เมตร ยาว 34 เมตร ฐานสูงประมาณ 1.5 เมตร วิหารเป็นเสา 4 แถว 7 ห้อง มีมุขเด็จข้างหน้าหนึ่งห้อง ต่อจากวิหารใหญ่เป็นสระซึ่งขุดลงไปในพื้นที่ศิลาแลง กว้าง 23 เมตร สี่เหลี่ยมลึกประมาณ 8 เมตร มีน้ำขังอยู่บางฤดูจากการขุดแต่งที่ฐานเจดีย์วัดช้างรอบนี้ได้พบบรรดาวัตถุต่าง ๆ เป็นดินเผา รูปนางรำ รูปยักษ์ รูปหงส์ รูปหน้าเทวดา และหน้ามนุษย์ ซึ่งตามลักษณะโบราณวัตถุเป็นศิลปะสมัยอยุธยาตอนต้น หรือสุโขทัยตอนปลาย ทำให้ทราบลักษณะเครื่องแต่งตัว การพ่อนาง และลักษณะอื่นๆ ของคนสมัยสุโขทัยตอนปลาย ซึ่งเป็นประโยชน์ในการศึกษาศิลปะและโบราณคดี บรรดาโบราณวัตถุที่พบนี้ บางชิ้นเก็บรวบรวมตั้งแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกำแพงเพชร

วัดอวาสใหญ่

วัดอวาสใหญ่เป็นวัดที่ก่อสร้างใหญ่โต มีเจดีย์และวิหารมาก ตั้งอยู่ในเขตอรัญญิกของเมืองกำแพงเพชร อยู่ห่างจากตัวเมืองหรือจากประตูสะพานโคมไปทางทิศเหนือประมาณ 2 กิโลเมตร ปัจจุบันมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 (กำแพงเพชร-สุโขทัย) ตัดผ่านวัดวัดหันหน้าไปทางทิศตะวันออก กำแพงวัดเป็นศิลาแลง กลางวัดมีฐานพระเจดีย์แปดเหลี่ยมใหญ่ กว้างด้านละ 16 เมตร ด้านหน้าวัดอวาสใหญ่มีบ่อสี่เหลี่ยมใหญ่ขุดลงไปในพื้นที่ศิลาแลง กว้าง 11 เมตร ยาว 18 เมตร ลึก 8 เมตร เรียกว่า "บ่อสามแสน" และตรงด้านหน้าเจดีย์ประธานด้านทิศเหนือ มีบ่อศิลาแลงขนาดใหญ่เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีฐานวิหารทั้งใหญ่และเล็กรวม 10 วิหาร ฐานเจดีย์รวม 9 ฐาน

จากการศึกษารูปแบบของฐานเจดีย์ประธานวัดอวาสใหญ่ เมื่อนำไป

เปรียบเทียบกับเจดีย์อื่น ๆ พบว่า ลักษณะฐานดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับฐานเจดีย์ประธานวัดเจดีย์สูงที่ตั้งอยู่นอกกรุงสุโขทัยด้านทิศตะวันออก เจดีย์ประธานวัดเจดีย์สูงเป็นเจดีย์ทรงกลมที่มีการขยาย ส่วนหน้ากระดานห้องไม้ของฐานบัวชั้นล่างให้เป็นผนังสูง และยังมีฐานบัวด้านบนอีกชั้นหนึ่งฐานบัวทั้งสองชั้นย่อมุม ๆ ละ 5 เหลี่ยม หรือย่อมไม้ยี่สิบเช่นเดียวกับฐานเจดีย์ประธานวัดอวาสใหญ่ ฐานบัวชั้นบนรองรับรูปแบบเจดีย์ทรงระฆังศิลปะสุโขทัย คือ ชั้นมาลัยเถาที่ทำเป็นบัวกลา 3 ชั้นแล้วจึงขึ้นเป็นองค์ระฆัง บัลลังก์และปลียอด จากลักษณะรูปทรงเจดีย์ประธานวัดเจดีย์สูงอาจนำมาเป็นกรณีศึกษารูปทรงเดิมของเจดีย์ประธานวัดอวาสใหญ่ในส่วนที่หักพังได้ คือ ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัวคว่ำและหางาย ชั้นที่สองย่อมุมยี่สิบเหมือนชั้นแรก แล้วจึงเป็นชั้นมาลัยเถาที่ทำเป็นชุดบัวกลา 3 ชั้น เป็นองค์ระฆัง บัลลังก์ และปลียอด จากลักษณะรูปทรงเจดีย์ประธานวัดเจดีย์ประธานวัดอวาสใหญ่เป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบฐานสูงแบบเดียวกับเจดีย์ประธานวัดเจดีย์สูงที่อยู่นอกกรุงสุโขทัยด้านตะวันออก ด้านหลังเจดีย์ประธานมีฐานอาคารหรือฐานวิหารที่ก่อฐานหน้ากระดานสูงอีก 1 หลัง และบ่อน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่เกือบเท่าบ่อสามแสนหน้าวัดอีก 1 แห่ง เขตพุทธาวาสไปทางด้านหลังหรือด้านตะวันตก ด้านเหนือ และด้านใต้เป็นเขตสังฆาวาสของวัด มีกลุ่มอาคารที่เป็นกุฏิสงฆ์และศาลาจำนวน 31 แห่ง บ่อน้ำ 2 บ่อ และเวจกุฎี 1 แห่ง

วัดฆ้องชัย

วัดฆ้องชัย ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือด้านตะวันออกของวัดพระสี่อิริยาบถ ในเขตอรัญญิกของเมืองกำแพงเพชร สิ่งก่อสร้างภายในวัดวางตรงตามแกนทิศตะวันออกและตะวันตก วัดหันหน้าไปทางทิศตะวันออก กำแพงวัดก่อด้วยศิลาแลงมีเพียง 2 ด้าน คือ ด้านทิศใต้และทิศตะวันตก นอกกำแพงวัดด้านทิศตะวันตกปรากฏบ่อศิลาแลงยาวขนานไปกับแนวกำแพงวัดวิหาร ตั้งอยู่ด้านหน้าเป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ฐานล่างก่อเป็นฐานหน้ากระดานมีบันไดทางขึ้นทั้งทางด้านหน้าและด้านหลัง ฐานหน้ากระดานล่างของวิหารวัดฆ้องชัยแตกต่างจากแห่งอื่น ๆ คือ ทำเป็นกระดานสูงถึง 2.10 เมตร นับเป็นฐานเขียงหรือฐานหน้ากระดานของอาคารที่สูงที่สุดเท่าที่พบในเขตเมืองกำแพงเพชร ฐานวิหารด้านบนทำเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ มีมุขเด็จหน้า-หลัง บันไดทั้งด้านหน้าและด้านหลังสร้างขนานมุขเด็จทั้ง 2 ข้าง รูปแบบเช่นนี้จะพบอยู่ทั่วไปในแบบอาคารของเมืองกำแพงเพชร โถงอาคารมีขนาด 7 ห้อง แต่เมื่อรวมมุขหน้า-หลังด้วยจะเป็นอาคารขนาดใหญ่ 9 ห้อง เสารับเครื่องบนเป็นเสาศิลาแลงแปดเหลี่ยม บริเวณชานชาลามุขหน้าเดิมประดับมกรดินเผาหรือมกรสังคโลก ซึ่งจากการขุดแต่งใน พ.ศ. 2525 ได้พบชิ้นส่วนมกรเป็นจำนวนมากที่บริเวณนี้ และสามารถนำไปประกอบจนได้ตัวมกรที่เกือบสมบูรณ์ ปัจจุบันแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กำแพงเพชร

เจดีย์ประธานตั้งอยู่ด้านหลังวิหารในแกนทิศเดียวกัน เป็นเจดีย์ทรงระฆัง ศิลปะสุโขทัยสกุลช่างกำแพงเพชร องค์เจดีย์ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมและฐานหน้ากระดานแปดเหลี่ยมที่ซ้อนลดหลั่นกันขึ้นมา ฐานบัวลูกแก้วอกไก่แปดเหลี่ยมรองรับชั้นมาลัยที่ทำเป็นบัวกลา 3 ชั้น ปัจจุบันองค์ระฆังและส่วนยอดหักพังจัดเป็นเจดีย์ทรงระฆังฐานแปดเหลี่ยม องค์ระฆังเล็กทำให้รูปทรงขององค์เจดีย์สูงเพรียว ซึ่งเป็นรูปแบบที่พบทั่วไปในเมืองกำแพงเพชร ด้านหลังเจดีย์ประธานมีเจดีย์รายขนาดเล็ก 4 องค์ เขตสังฆาวาสตั้งอยู่ด้านทิศใต้และทิศตะวันตกของเขตพุทธาวาส มีฐานศาลาฐานกฏิสงฆ์และบ่อน้ำจากการขุดแต่งโบราณสถานแห่งนี้ใน พ.ศ. 2525 ได้พบเศษภาชนะดินเผาเป็นจำนวนมากที่เป็นเครื่องเคลือบ มีทั้งเครื่องเคลือบสังคโลก เครื่องถ้วยจีน ประเภทเครื่องลายครามสมัยราชวงศ์หมิง พบพระพุทธรูปสำริดฝีมือช่างพื้นเมืองที่ผสมผสานรูปแบบศิลปะสุโขทัยและอยุธยาเข้าด้วยกัน ทำให้สันนิษฐานได้ว่าวัดแห่งนี้น่าจะสร้างในช่วงสมัยสุโขทัยตอนปลายหรือช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 20

วัดกำแพงงาม

วัดกำแพงงาม ตั้งอยู่ในเขตอรัญญิกของเมืองกำแพงเพชร แผนผังบริเวณวัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีกำแพงศิลาแลงโดยรอบทั้ง 4 ด้าน เขตพุทธาวาสมีกำแพงแก้วล้อมรอบ ส่วนเขตสังฆาวาสเป็นบริเวณด้านหลังและด้านข้างของเขตพุทธาวาส วิหารก่อด้วยศิลาแลงเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีมุขหน้า-หลัง ลักษณะฐานเป็นแบบฐานบัวลูกแก้วอกไก่ซึ่งเป็นแบบอาคารที่พบทั่วไปในเมืองกำแพงเพชร เจดีย์ประธานเป็นเจดีย์ทรงระฆังฐานสี่เหลี่ยม ก่อด้วยศิลาแลง องค์ระฆังและส่วนยอดหักพัง ส่วนที่ยังเหลืออยู่ประกอบด้วยฐานหน้ากระดานสี่เหลี่ยมซ้อนลดหลั่นกัน 3 ชั้น ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัวคว่ำและบัวหงายสี่เหลี่ยมรองรับชั้นมาลัยเถาที่เป็นบัวกลา 3 ชั้น ลักษณะเจดีย์ประธานแห่งนี้จึงเป็นเจดีย์ทรงระฆังฐานสูงเช่นเดียวกับที่วัดสิงห์ แต่ฐานที่ซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไปเพื่อรองรับส่วนยอด เป็นฐานสี่เหลี่ยมไม่ใช่ฐานแปดเหลี่ยม รูปแบบดังกล่าวน่าจะมามีมาก่อนเจดีย์ทรงระฆังที่ทำฐานแปดเหลี่ยม ด้านหน้าและด้านหลังเจดีย์ประธานมีเจดีย์รายรวม 7 องค์ ส่วนอุโบสถตั้งอยู่นอกกำแพงวัดด้านตะวันออก

2. ศาลพ่อหลักเมืองจังหวัดกำแพงเพชร

ศาลพ่อหลักเมืองจังหวัดกำแพงเพชร ตั้งอยู่บริเวณวัดพระแก้ว และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงบันทึกลงในการเสด็จประพาสต้นเมืองกำแพงเพชร เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2449 ว่า “...พระแก้วได้เคยมาอยู่เมืองนี้...ออกจากวัดไปที่หลักเมือง ซึ่งอยู่มุมท้ายวัดอยู่ในระหว่างวัดกับวัง...” หลักเมืองที่พระองค์

ทรงกล่าวถึง คือ ศาลหลักเมืองหรือศาลเจ้าพ่อหลักเมืองในปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในเขตกำแพงเมืองทำยวัดพระแก้ว ต่อกับพระราชวังโบราณออกไปทางประตูสะพานโคม เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวกำแพงเพชรเคารพสักการะมาช้านาน ตามตำนานการสร้างหลักเมืองมีธรรมเนียมปฏิบัติที่เล่าสืบต่อกันมาว่า ก่อนสร้างหลักเมืองจะมีการขุดหลุมกลางเมือง และป่าวประกาศหาคนชื่อนายอินทร์ทั้งสี่ เพื่อให้เป็นผีเฝ้าหลักเมือง หรือปีศาจคุ้มครองเมืองหรือเทพารักษ์ประจำเมือง ซึ่งเป็นที่พึงทักใจของประชาชนตลอดมา นับได้ว่าบุคคลทั้งสี่เป็นผู้เสียสละอย่างสูงที่ยอมพลีชีวิตปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ นับว่าเป็นความเชื่อที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ นอกจากนี้ยังเชื่อกันว่าเมืองกำแพงเพชรน่าจะสร้างพร้อมกับกรุงสุโขทัยและมีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงทางทิศใต้ของกรุงสุโขทัย (เมืองลูกหลวงคือ เมืองที่อยู่รายรอบราชธานี 4 ทิศ มีพระโอรสหรือเชื้อพระวงศ์ใกล้ชิดปกครอง) มีพระราชโอรสของพระมหาจักรพรรดิกรุงสุโขทัยปกครอง และเมื่อสังเกตแนวกำแพงเมืองเดิมซึ่งเป็นแนวกำแพงดิน 3 ชั้น เหมือนกับกรุงสุโขทัย ที่เรียกว่า ตรีบูร จึงน่าจะยืนยันได้ชัดเจนว่ากำแพงเพชรเป็นเมืองร่วมสมัยกับสุโขทัย

ศาลหลักเมืองหรือศาลเจ้าพ่อหลักเมืองนี้ สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) ที่เคยปกครองดูแลเมืองกำแพงเพชรเดิม ทำด้วยศิลาแลงรูปกลมยาวประมาณ 2 เมตร ฝังโผล่พื้นดินขึ้นมาประมาณ 1 เมตร มีรูปเศียรเทพารักษ์โผล่อยู่บนยอดศิลาแลง ซึ่งประชาชนเชื่อกันว่าเป็นวิญญาณของเจ้าพ่อหลักเมือง ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังคาศาลหลักเมืองได้พังลงมาทับหลักเมืองและเศียรเทพารักษ์ หลังจากนั้นก็อยู่ในสภาพรกร้างเหมือนโบราณสถานโบราณวัตถุทั่วไปในเมืองกำแพงเพชร สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างมาประมาณ 150 ปี จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2472 รองอำมาตย์เอกหลวงมนตรีราช (หวาน) อัยการจังหวัดกำแพงเพชร (สืบเชื้อสายมาจากพระยาไชยยากับนางหอมแก้ว ซึ่งเดิมเป็นมหาดเล็กในวังหลัง พระยาไชยยามีนุตรชายชื่อพระยาพิไชยสงคราม ภรรยาชื่อนางบุญนาค มีบุตรชื่อพระยาสุรบดินสุรินทรฤาไชย (ทองอิน) ภรรยาชื่อนางทองปาน มีบุตรชื่อพระยาวิจิตรชลทิศศรีสุรสงครามรามราไชย ผู้ว่าราชการจังหวัดตาก มีบุตรชื่อพระยาสุจริตรักษา (ทองคำ) ผู้ว่าราชการจังหวัดตาก พระยาสุจริตรักษา (ทองคำ) มีภรรยาชื่อนางวัน เป็นบิดาของรองอำมาตย์เอกหลวงมนตรีราช (หวาน) ได้ริเริ่มสร้างศาลหลักเมืองขึ้นใหม่เป็นศาลทรงไทยหันหน้าขนานไปกับถนนสายกำแพงเพชร-พรวนกระต่าย เกือบ 60 ปีที่ศาลหลักเมืองหลังนี้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมืองกำแพงเพชรมาตลอดถึง พ.ศ. 2488 มีผู้ร้ายลักตัดเศียรเทพารักษ์ไป หลวงปวิรรตวรวิจิตร (จันทร์ เจริญชัย) ผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชรในขณะนั้นได้ขอให้นายฉกาจ กุลสุ ปันเศียรเทพารักษ์ขึ้น

ใหม่ด้วยดินจากยอดเขาสูงสุดของเขาหลวง ดินใจกลางโบสถ์ ใจกลางเจดีย์เก่า ทั้งในจังหวัด กำแพงเพชร สุโขทัย ศรีสะเกษ พิษณุโลกและตาก ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

3. วัดกะโลทัย

วัดกะโลทัยตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองทางด้านตะวันออก สิ่งก่อสร้างสำคัญของวัดประกอบด้วยวิหารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านหลังวิหารเป็นเจดีย์ประธานทรงดอกบัวตูมหรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ก่อด้วยอิฐและศิลาแลง ซึ่งปรากฏเพียงแห่งเดียวทางฝั่งเมืองกำแพงเพชร อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ของวัดกะโลทัยน่าจะเป็นโบราณสถานร่วมสมัยกับเมืองนครชุมและมีอายุเก่าแก่กว่าเจดีย์อื่น ๆ ทางฝั่งเมืองกำแพงเพชร

รูปแบบของเจดีย์ประธานทรงพุ่มข้าวบิณฑ์วัดกะโลทัย ฐานล่างเป็นแบบฐานหน้ากระดานซ้อนลดหลั่น 4 ชั้น ก่อด้วยศิลาแลง เฉพาะฐานหน้ากระดานชั้นที่ 4 จึงก่อด้วยอิฐ ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ที่ปรับทรงให้สูงโดยประดับลูกแก้วอกไก่ตรงส่วนท้องไม้สองแถบ จากนั้นเป็นชั้นแว่นพ้าย่อเหลี่ยมยี่สิบซ้อนกันสองชั้นรองรับส่วนเรือนฐานตุ้ม ซึ่งย่อเหลี่ยมเช่นเดียวกันขึ้นไปเป็นส่วนยอดเจดีย์ทรงดอกบัวตูม

4. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติกำแพงเพชร

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติกำแพงเพชร ตั้งอยู่ที่ถนนปิ่นดำริห์ เป็นที่แสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุสมัยต่างๆ อาทิเช่น ศิลปทวารวดี ศิลปลพบุรี ศิลปรัตนโกสินทร์ โบราณวัตถุส่วนมากเป็นลวดลายปูนปั้นและลวดลายดินเผา เศียรพระพุทธรูป เครื่องสังคโลก ปูนปั้นรูปยักษ์เทวดา และมนุษย์ซึ่งใช้ประดับฐานเจดีย์หรือติดตั้งวิหาร นอกจากนั้นยังมีเทวรูป พระอิศวรสัมฤทธิ์ ที่ในสมัย รัชกาลที่ 5 ได้ถูกลอบตัดเศียรและพระหัตถ์ เมื่อ พ.ศ. 2429 และได้ถูกซ่อมแซมให้คืนดีในภายหลัง ผู้สนใจสามารถเข้าชมพิพิธภัณฑ์ฯ ได้ในเวลาราชการทุกวัน เว้นวันจันทร์ วันอังคาร และวันหยุดนักขัตฤกษ์ เวลา 09.00 - 16.00 น.

5. พิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชรเฉลิมพระเกียรติ

พิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชรเฉลิมพระเกียรติ ตั้งอยู่เลขที่ 104/5 ถนนปิ่นดำริห์ อยู่ติดกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติกำแพงเพชร ภายในเขตกำแพงเมืองเก่าของจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เนื่องในพระราชพิธีกาญจนาภิเษก ฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี สร้างด้วยไม้สักเป็นเรือนไทยหมู่แบบเรือนไทยภาคกลาง พิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชรฯ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือส่วนของประวัติศาสตร์

เมือง ส่วนของมรดกดีเด่น เช่น หินอ่อน แหล่งน้ำมัน และส่วนของชาติพันธุ์วิทยา แสดงถึงชนเผ่าต่างๆ เช่น มูเซอ กะเหรี่ยง ลีซอ การละเล่นพื้นบ้าน เป็นต้น มีห้องโสตทัศนูปกรณ์ และนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ โดยใช้ระบบมัลติมีเดีย มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมพื้นเมืองของจังหวัด ผลิตภัณฑ์ชาวเขาและกลุ่มแม่บ้าน นอกจากนั้น มีศูนย์จริยศึกษา เพื่อฝึกหัดอบรมงานประณีตศิลป์ ศิลปประดิษฐ์ สำหรับเยาวชนในวัยเรียน ซึ่งจะเป็นนักเรียนจากโรงเรียนต่างๆ ในจังหวัด โดยจะสอนเกี่ยวกับพุทธศาสนา มรรยาท การแกะสลัก ร้อยมาลัย ซึ่งจะเปิดสอนเฉพาะวันอาทิตย์ และในบริเวณยังมีสวนกล้วย กว่า 200 สายพันธุ์ ซึ่งมีทั้งกล้วยพื้นบ้านไทย และพันธุ์กล้วยนานาชาติ อาทิเช่น กล้วยไข่ กล้วยหอม กล้วยตานีดำ กล้วยคุณหมิง กล้วยหอมแกรนด์เนม กล้วยพม่าแขกคุก กล้วยน้ำว้าลูกไส้ดำ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กล้วยน้ำว้ามาก ซึ่งมีแห่งเดียวในประเทศไทย พิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชร เปิดให้เข้าชมทุกวันเวลา 09.00 - 16.30 น.

6. วัดโมฬี

วัดเทพโมฬี จังหวัดกำแพงเพชร เป็นวัดที่มีขนาดเล็ก มีเนื้อที่ประมาณ

12 ไร่ นอกเขตเมืองชากรุงเก่า อยู่ทิศใต้ของคูเมืองเก่า ด้านหน้าทิศตะวันออก ติดกับถนนราชดำเนิน ด้านหลังทิศตะวันตกติดกับบ้านพักอัยการจังหวัด และโรงพยาบาลแพทย์บัณฑิต ทิศเหนืออยู่ใกล้กับสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย วัดเทพโมฬี ชาวกำแพงเพชร เรียกว่า วัดหลวงพ่อไม้ เป็นวัดที่ร้างนอกเขตคูเมืองเดิมด้านทิศใต้เป็นเวลานานนับร้อยปี ชาวปักษ์ทักษิณเป็นศิลาแลง เจาะองค์พระเทพโมฬีเป็นพระประธานในอุโบสถ มาแต่เดิมได้ชำรุดแตกหักเหลือแต่พระปฤษฎางค์และพระเศียร ส่วนพระกรหลุดร่วงหายไป มีต้นไม้และเถาวัลย์ ขึ้นรกรกคลุมจนแทบมองไม่เห็นองค์พระพุทธรูป แล้วยังมี ฐาปถัมภ์มากมาย ทำให้ไม่มีผู้ใดกล้าเข้าใกล้ ต่อมาใน พ.ศ. 2519 นายกาจ รักษณ์ณี ผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชรในสมัยนั้น มีความคิดที่จะบูรณะพุทธสถานศักดิ์สิทธิ์ที่มีคนกราบไหว้ เพื่อจะได้เป็นสาธารณสถานให้ชาวกำแพงเพชรได้กราบไหว้บูชา ท่านจึงปรึกษารื้อถอนกับ นายจำรูญ อรรถธรรมสุนทร อัยการจังหวัดกำแพงเพชร อัยการจำรูญเรียนท่านผู้ว่าราชการจังหวัดว่า มีพระพุทธรูปเก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์อยู่องค์หนึ่ง ชาวบ้านนับถือกันมาก อยู่หลังบ้านพักอัยการจังหวัด มีนามว่า หลวงพ่อไม้ มีความศักดิ์สิทธิ์มาก ชาวบ้านนิยมกราบไหว้บูชา บนบานศาลกล่าวกันอยู่เสมอ ผู้ว่าราชการจังหวัดและอัยการจังหวัด จึงตกลงที่จะบูรณปฏิสังขรณ์วัดเทพโมฬีแห่งนี้ขึ้นมา เพื่อให้เป็นสถานที่บูชากราบไหว้ของชาวกำแพงเพชรและชาวจังหวัดใกล้เคียงสืบไปภายหลัง โดยชักชวนข้าราชการ พ่อค้า และชาวกำแพงเพชรร่วมกันบูรณปฏิสังขรณ์ หลวงพ่อเทพโมฬี และ หลวงพ่อแป๊ะข้าวหมาก ขึ้นมาใหม่ โดยสร้างครอบองค์เดิมไว้ ทางจังหวัดกำแพงเพชร ได้ไปอาราธนาหลวง

พ่อโง่น ไสริโย วัดพระพุทธรูปเขาารวก อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านการปั้น และทำพิธีทางศาสนาในด้านนี้ มาเป็นผู้ปั้น พร้อมทั้งบูรณปฏิสังขรณ์องค์หลวงพ่อเทพโมฬี หลวงพ่อโง่น ได้เป็นประธานควบคุมกับการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีทุกขั้นตอน โดยใช้เวลายานหลวงพ่อเทพโมฬี พร้อมทั้งปรับปรุงบริเวณโดยรอบแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2520 ในระหว่างนั้น หลวงพ่อภา หรือพระครูวิธานวชิรศาสน์ อดีตเจ้าอาวาสวัดเสด็จ (ปัจจุบันมรณภาพแล้ว) นำพระภิกษุมาร่วมบูรณปฏิสังขรณ์โดยตลอด เหตุที่ชาวเมืองกำแพงเพชร เรียกว่า "หลวงพ่อไม้" จนติดปาก เพราะมีเรื่องเล่าขานถึงความศักดิ์สิทธิ์ของท่านอยู่เสมอ ๆ ไม่ว่าจะบนบานศาลกล่าวสิ่งใดในเรื่องที่ดีก็มักจะประสบความสำเร็จทุกอย่างไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบนขอให้ฝนไม่ตกในช่วงเวลา จัดงานต่างๆ ในจังหวัด ด้วยความศักดิ์สิทธิ์เสมือนหนึ่ง "ไม้" นี้เอง จึงเรียกกันติดปากเรื่อยมาว่า "หลวงพ่อไม้" ปัจจุบัน วัดเทพโมฬี เป็นพุทธสถานสาธารณะ อยู่ในความดูแลของวัดเสด็จและบรรจุให้เป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร ในแต่ละวันจะมีพุทธศาสนิกชนแวะเวียนมากกราบไหว้บูชา เพื่อขอพรให้สมหวังในสิ่งที่ปรารถนา สำหรับเครื่องกำบน นอกจากดอกไม้มัธยมนแล้วก็มีขนมจีนกับแป้งข้าวหมาก

7. หอไตรวัดคูยาง

หอไตรวัดคูยาง ตั้งอยู่ที่ถนนวิจิตร เขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร เป็นสถาปัตยกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ หอไตรนี้สร้างไว้กลางน้ำและมีใต้ถุนสูงเพื่อป้องกันปลวกแมลงสาบและหนู เข้าไปกัดทำลายพระไตรปิฎก หนังสือ และคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

8. วัดดงหวาย

ตั้งอยู่นอกเขตกำแพงเมืองด้านทิศเหนือห่างจากประตูสะพานโคมประมาณ 200 เมตร ปัจจุบันทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 (กำแพงเพชร-สุโขทัย) ตัดผ่านด้านหลังวัด เจดีย์พระประธานเป็นแบบทรงกลมหรือระฆัง ก่อด้วยอิฐ มีซุ้มพระเฉพาะด้านหน้าหรือทางด้านตะวันออกด้านเดียว ลักษณะเด่นคือการสร้างฐานแปดเหลี่ยมซ้อนกันลดหลั่นหลายชั้น จนทำให้รูปทรงของเจดีย์เพรียวชะลูด วิหารตั้งอยู่ด้านหน้าเจดีย์ประธาน ก่อด้วยศิลาแลงและอิฐ พระพุทธรูปประธานภายในวิหารชำรุดมาก เหลือเฉพาะหน้าตักและพระวรกายเพียงบางส่วน รอบฐานพระพุทธรูปประดับลายปูนปั้น รูปกลีบบัวคว่ำบัวหงาย มีเส้นเกสรบัวประกอบ บดงามมาก

9. คลองส่งน้ำโบราณ

คลองส่งน้ำโบราณ ชาวบ้านเรียกคลองส่งน้ำแห่งนี้ว่า คลองท่อทองแดง

อยู่ทางด้านเหนือของเมืองกำแพงเพชร เริ่มต้นรับน้ำจากแม่ปิงตรงบริเวณใต้บ้านหนองปลิงแล้วส่งน้ำต่อไปจนถึงบริเวณเมืองบางพาน ในเขตอำเภอพรานกระต่าย ชื่อคลองท่อทองแดงน่าจะเรียกเพี้ยนมาจากคำว่า “ท่าทองแดง” เพราะบริเวณปากคลองปรากฏในแผนที่เก่าสมัยรัชกาลที่ 6 มีบ้านชื่อ “ท่าทองแดง” ตั้งอยู่

เรื่องราวเกี่ยวกับคลองส่งน้ำโบราณของเมืองกำแพงเพชร ปรากฏหลักฐานอยู่ในจารึกเทวรูปพระอิศวรสำริดพบที่เมืองกำแพงเพชร เทวรูปองค์นี้เจ้าพระยาศรัทธาธรรมาศกราชได้ประดิษฐานในปี พ.ศ. 2053 ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 แห่งกรุงศรีอยุธยา ความบางตอนในจารึกได้กล่าวไว้ว่า

“...อนึ่ง ท่อปุพระยาร่วงทำเอาน้ำไปถึงบางพานนั้นถมหายสิ้นและเขาย่อมทำนาทางฟ้า และหาท่อนั้นพบ กระทำเอาน้ำเข้าไปเลี้ยงนาให้เป็นนาเหมือนนาฝ่ายมิได้เป็นนาทางฟ้า...”

จารึกดังกล่าวเป็นหลักฐานสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่าได้มีระบบคลองส่งน้ำจากเมืองกำแพงเพชรไปยังเมืองบางพานมาแล้วตั้งแต่สมัยสุโขทัย และเมื่อมีการบูรณะขุดลอกในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงยังเรียกว่าท่อปุพระยาร่วง กรมชลประทานได้ขุดลอกคลองท่อทองแดงในระหว่างปี พ.ศ. 2524-2528 โดยจัดทำเป็นโครงการพระราชดำริเรียกว่า “โครงการพระราชดำริคลองท่อทองแดง” น้ำจากแม่ปิงที่ผ่านคลองส่งน้ำโบราณแห่งนี้ให้ประโยชน์ต่อพื้นที่ในเขตอำเภอเมืองกำแพงเพชรและอำเภอพรานกระต่ายได้ถึง 33,500 ไร่

10. วัดบ่อสามแสน

วัดบ่อสามแสนตั้งอยู่ที่เลขที่ 267 หมู่ 6 บ้านบ่อสามแสน ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร สร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2500 โดยเป็นที่พักสงฆ์มาตลอด และมีพระเณรเวียนมาพักหลาย ๆ รูปด้วยกัน มีมากบ้างน้อยบ้าง โดยมีศาลาไม้ไผ่ 1 หลัง กุฏิพระ 1 หลังเท่านั้น ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2510 ชาวบ้านบ่อสามแสนได้ไปอาราธนา หลวงพ่อพลุกุสโลจากวัดคลองเมืองนอก ตำบลโกสัมพี อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร มาบูรณปฏิสังขรณ์วัดบ่อสามแสน

11. วัดเสด็จ

วัดเสด็จมีรอยพระพุทธรูปบาทจำลองแต่โบราณเคยเป็นที่เก็บศิลาจารึกนครหลักที่ 3 และตำนานพระเครื่องเมืองกำแพงเพชร ทั้งสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) วัดระฆัง และสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหाराช ต่างก็ได้เสด็จที่วัดนี้ และได้ทำให้หลักฐานดังกล่าวเป็นที่รู้ทั่วไป ทำให้เรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องพระเครื่องจากตำนาน การทำบุญไหว้พระธาตุ ไหว้พระพุท-

บาท ที่มีในจารึกนครชุมเป็นที่แพร่หลาย โดยเฉพาะการนับถือพระเครื่อง การไหว้พระธาตุ และการไหว้พระพุทธรูป คือมีประเพณีการทำบุญกันสืบมาจนปัจจุบัน ที่ชาวบ้านเรียกกันว่า ทำบุญเพ็ญเดือนสาม มีการทำบุญไหว้พระธาตุที่ตำบลนครชุมและไหว้พระพุทธรูปจำลองที่วัดเสด็จพร้อมกัน

วัดเสด็จเป็นวัดมหานิกาย (ธรรมยุต) ประวัติความเป็นมาของวัดนี้ ไม่มีหลักฐานและบุคคลใดยืนยันได้ละเอียด แต่พอจะสันนิษฐานว่า สมัยเมืองกำแพงเพชรในอดีต ประชาชนที่ตั้งหลักฐานทำมาหากินอยู่นอกตัวเมือง คงจะได้ร่วมมือกันสร้างวัดนี้ขึ้น ส่วนชื่อวัดนั้นก็ยังไม่ปรากฏเช่นเดียวกัน และเท่าที่ทราบมาก็เรียกชื่อวัดนี้ว่า “วัดเสด็จ” จึงพอจะอนุมานได้เป็นสองทางคือ ทางหนึ่งอาจจะมีผู้ใหญ่หรือผู้ปกครองบ้านเมือง สมัยก่อนเสด็จมาประทับที่วัดนี้อย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งเคยมีผู้สูงอายุเล่าว่า เคยเห็นพระธาตุเสด็จจากวัดนี้ (เจดีย์องค์ที่ปรักหักพัง แล้วได้สร้างมณฑปทับไว้) ไปยังเจดีย์ที่วัดพระบรมธาตุฝั่งนครชุม และในบางครั้งพระธาตุก็จะเสด็จมาจากวัดพระบรมธาตุมายังวัดเสด็จ ด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งที่กล่าวมานี้ จึงได้มีนามว่าวัดเสด็จก็เป็นได้

12. วัดศรีโยธิน

วัดศรีโยธิน ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร เป็นวัดที่สร้างโดย รอ.ทำนอง โยธินธนสมบัติ ต่อมาท่านได้บวชและดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส นาม หลวงพ่อทำนอง คุณังกะโร เมื่อท่านสร้างวัด ท่านนิมิตว่า มีพระพุทธรูปองค์หนึ่งมาเข้านิมิตและจะมาช่วยสร้างวัด เมื่อท่านตื่นขึ้นก็ไปเที่ยวหาพระตามนิมิต และพบพระพุทธรูป โกลนศิลาแลง ขนาดหน้าตักกว้าง 6 เมตร จมดินอยู่บริเวณหลังฉาปนสถานของเทศบาล ในลักษณะฝังดินอยู่ ได้ทำพิธีอัญเชิญขึ้นมามีขึ้นส่วนหลายชิ้น ตามหลักการสร้างพระโกลนศิลาแลงขนาดใหญ่ เมื่ออัญเชิญขึ้นมาเกิดพายุใหญ่ ลมหมุน มีดครีมีไปทั่วบริเวณ ได้ยกขึ้นมาพบแมงป่องจำนวนมาก อยู่ใต้ฐานพระ ยกมาประดิษฐานเป็นพระประธานในวัดศรีโยธิน ได้ตกแต่งให้เป็นองค์พระที่งดงาม เดิมเรียกกันว่าหลวงพ่อดิลาแลงภายหลังขนานนามท่านว่าหลวงพ่อศรีสรรเพชญ์

เมื่อนำผู้เชี่ยวชาญทางโบราณคดีมาตรวจสอบพบว่า หลวงพ่อศรีสรรเพชญ์องค์นี้ น่าจะเป็นพระพุทธรูปที่วัดพระแก้วภายในกำแพงเมืองกำแพงเพชรที่ถูกเคลื่อนย้ายไปและนำไปซ่อนไว้ที่พบพระและไม่สามารถนำไปได้ด้วยเหตุผลหลายประการ เมื่อหลวงพ่อกำหนดมาพบและนำไปประดิษฐานเป็นพระประธานในโบสถ์วัดพระศรีสรรเพชญ์ เกิดเหตุการณ์แปลกประหลาดมหัศจรรย์หลายประการต่อมามีผู้โชคดีจากการถูกสลากกินแบ่งรัฐบาลที่นำเงินที่ได้มา

ส่วนหนึ่งมาสร้างวัด ทำให้วัดศรีโยธินเจริญอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นความเชื่อของผู้คนในยุคสมัย หลวงพ่อศรีสรรเพชญ์ วัดศรีโยธิน จึงเป็นสิ่งมหัศจรรย์สิ่งหนึ่งที่พบในเมืองกำแพงเพชร

13. บึงสาป

บึงสาปหรือบ่อน้ำพุร้อนพระร่วงตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3 ตำบลลานดอกไม้ อำเภอเมือง ห่างจากตัวเมืองไปตามถนนสายกำแพงเพชร-พรวนกระต่าย(ทางหลวงหมายเลข 101) ประมาณ 13 กิโลเมตร แยกซ้ายเข้าไปอีกประมาณ 12 กิโลเมตร มีลักษณะเป็นน้ำพุร้อนเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ผุดขึ้นมาจากใต้ดิน จำนวน 5 จุด มีความร้อนประมาณ 40-65 องศาเซลเซียส ซึ่งจากการตรวจสอบของกระทรวงสาธารณสุขปรากฏว่าไม่มีสารปนเปื้อนและเชื้อโรคอันตรายเกินมาตรฐานแต่อย่างใด ปัจจุบันบ่อน้ำพุร้อนพระร่วงมีการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์โดยรอบให้มีความสวยงามเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ และสำหรับพักผ่อน มีการจัดสถานที่สำหรับให้บริการอาบน้ำแร่ อ่างอาบน้ำร้อน อ่างแช่และนวดฝ่าเท้า และนวดแผนโบราณในบริเวณบ่อน้ำพุร้อนแห่งนี้ด้วย

การเดินทางไปบ่อน้ำร้อน สามารถไปได้ 2 ทาง คือ จากตัวเมืองตามถนนกำแพงเพชร-สุโขทัย ระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร มีทางแยกซ้ายมือเข้าไปประมาณ 7 กิโลเมตร รวมระยะทาง 25 กิโลเมตร อีกเส้นทางคือ ถนนหนองปลิง-ท่าไม้แดง ทางเข้าบ่อน้ำพุร้อนจะอยู่ห่างจากตัวเมืองกำแพงเพชรประมาณ 21 กิโลเมตร สังเกตแยกขวามือเข้าไปอีก 5 กิโลเมตร รวมระยะทาง 26 กิโลเมตร

ในเขตตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

1. วัดพระบรมธาตุนครชุม

วัดพระบรมธาตุ เป็นวัดที่ตั้งอยู่ภายในเมืองนครชุม และเป็นวัดที่สร้างขึ้นมาพร้อมกับเมืองนครชุมเป็นวัดประจำเมืองเหมือนกับวัดพระแก้วประจำเมืองกำแพงเพชร จากศิลาจารึก สันนิษฐานว่า วัดพระบรมธาตุน่าสร้างตั้งแต่สมัยสุโขทัย ในปี พ.ศ. 1762 ในสมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ดังความที่ปรากฏในจารึกหลักที่ 3 (ศิลาจารึกนครชุม) กล่าวถึงพระมหากษัตริย์ราชที่ 1 (ลิไท) เสด็จฯ ไปทรงสร้างพระธาตุและทรงปลูกต้นศรีมหาโพธิ์ที่เมืองนครชุม ใน พ.ศ. 1900 พระธาตุที่กล่าวไว้ในจารึกเชื่อกันว่าอยู่ที่วัดพระบรมธาตุแห่งนี้ และวัดพระบรมธาตุได้ขึ้นทะเบียนเป็นวัด เมื่อปี พ.ศ. 1858 สมัยต้นกรุงสุโขทัย เจดีย์มหาธาตุเมืองนครชุมเดิมมี 3 องค์ ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน สันนิษฐานว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนรามคำแหงและพญาลิไทสร้างเป็นพุทธเจดีย์ประจำพระองค์ ปัจจุบันองค์พระเจดีย์เป็นแบบพม่าเพราะในรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชานุญาตให้พ่อค้าชาวพม่าชื่อ “พญาตะก่า” ซ่อมแซมปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ ซึ่งชาวพม่าผู้ศรัทธานั้นได้สร้างตามแบบเจดีย์พม่าและมีขนาดใหญ่กว่าองค์เดิม

2. วัดเจดีย์กลางทุ่ง

วัดเจดีย์กลางทุ่ง ตั้งอยู่นอกเมืองนครชุมทางด้านทิศใต้ ตัววัดหันหน้าไปทางทิศตะวันออกไม่ปรากฏแนวกำแพงวัด แต่มีการขุดคูน้ำโดยรอบเพื่อแสดงขอบเขตวัด ซึ่งเป็นลักษณะที่เรียกว่าอุทกสีมา อันเป็นการจัดผังวัดที่นิยมกันมากในสมัยสุโขทัย ด้านหน้าของวัดมีฐานวิหารก่อด้วยอิฐ ถัดไปเป็นเจดีย์ประธานทรงดอกบัว หรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์สภาพค่อนข้างสมบูรณ์ ซึ่งเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมของกรุงสุโขทัย โดยเฉพาะวัดแห่งนี้คงสร้างขึ้นในช่วงตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 20

3. วัดขุมกอ

วัดขุมกอ ตั้งอยู่นอกเมืองทางด้านทิศใต้หรืออยู่เขตอรัญญิกของเมืองนครชุม ตั้งอยู่นอกเมืองทางทิศใต้ ไม่ปรากฏแนวกำแพงวัด เดิมคงจะมีคูน้ำล้อมรอบ เช่นเดียวกับวัดเจดีย์กลางทุ่ง เจดีย์ประธานเป็นลักษณะเจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆังฐานแปดเหลี่ยม ส่วนยอดเหนือองค์ระฆังขึ้นไปพังทลายลงหมดแล้วด้านหน้าเจดีย์ประธานมีฐานวิหารขนาดเล็ก 1 หลัง ที่วัดแห่งนี้มีผู้ขุดพบพระพิมพ์ที่มีชื่อเสียงของเมืองกำแพงเพชร เรียกกันว่า “พระขุมกอ”

4. วัดหนองพิกุล

วัดหนองพิกุล ตั้งอยู่นอกเมืองทางด้านทิศใต้หรือเขตอรัญญิกของเมืองนครชุม แผนผังวัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีคูน้ำโดยรอบทั้ง 4 ด้าน หรือที่เรียกว่า อุทกสีมา สิ่งก่อสร้างสำคัญภายในวัด คือ มณฑปรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ซึ่งทำหน้าที่เป็นเจดีย์ประธานตั้งอยู่หลังวิหาร มณฑปก่อฐานสูงประมาณ 1.50 เมตร ก่อผนังหนาที่บทั้งสามด้านเว้นทางเข้าเฉพาะด้านหน้าด้านเดียว ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ เครื่องบนหลังคาสันนิษฐานว่าเป็นเครื่องไม้ ใ้กระเบื้องดินเผาแบบตะขอเป็นกระเบื้องมุงหลังคา ปัจจุบันหักพังลงจนหมดแล้ว สันนิษฐานว่าวัดแห่งนี้คงสร้างขึ้นในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 20

5. วัดหนองลังกา

เป็นวัดขนาดใหญ่ ตั้งอยู่นอกเมืองทางด้านทิศใต้หรือเขตอรัญญิกของเมืองนครชุม แผนผังวัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันไปทางทิศตะวันออก มีคูน้ำโดยรอบทั้ง 4 ด้าน เจดีย์ประธานเป็นลักษณะเจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆังแบบศิลปะสุโขทัย ก่อด้วยอิฐอยู่ภายใน

กำแพงแก้ว มีซุ้มพระยืนออกมาจากฐานตอนล่างทั้ง 4 ด้าน ขึ้นมาลัยเถาซึ่งรองรับองค์ระฆังเป็นแบบบัวคว่ำบัวหงาย ซ้อนลดหลั่นกันสามชั้น องค์ระฆังค่อนข้างเพรียวหรือชะลูด ปากระฆังไม่ผายออกมากนัก ถัดจากองค์ระฆังเป็นส่วนที่เรียกว่า บัลลังก์ และส่วนยอดเจดีย์ ซึ่งประกอบด้วยแกนปล้องไฉน บัวฝารวมมี ปล้องไฉนและปลียอด

6. ป้อมทุ่งเศรษฐี

เป็นโบราณสถานขนาดใหญ่ ที่ตั้งอยู่นอกเมืองนครชุมทางด้านทิศใต้ ลักษณะป้อมเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ก่อด้วยศิลาแลงยาวด้านละ 84 เมตร ด้านเหนือถูกรื้อทำลายตลอดแนว แต่ละด้านมีช่องประตูเข้าออกตรงบริเวณกึ่งกลาง ด้านนอกก่อเป็นกำแพงสูง ด้านในก่อเป็นแท่นเชิงเทิน บนเชิงเทินสามารถเดินตรวจตราได้ ตอนบนสุดก่อเป็นรูปใบเสมา ใต้ใบเสมาทุกใบมีช่อง อาจจะใช้เป็นช่องปืน ตรงมุมกำแพงทั้งสี่มุมทำเป็นป้อมรูปสี่เหลี่ยมยื่นออกมา ตอนล่างของแนวกำแพงมีช่องกุดทำเป็นวงโค้งยอดแหลม ภายในบริเวณป้อมไม่ปรากฏสิ่งก่อสร้างอื่นใด จากลักษณะช่องกุดที่เจาะเป็นรูปวงโค้งเข้าไปในตัวกำแพง คล้ายกับช่องหน้าต่างอาคารที่สร้างในสมัยอยุธยา โดยเฉพาะตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชลงมา จึงสามารถคาดคะเนได้ว่า ป้อมทุ่งเศรษฐีแห่งนี้คงจะสร้างในช่วงสมัยอยุธยาหรือลักษณะป้อมได้รับอิทธิพลจากตะวันตก

7. วัดสว่างอารมณ์

วัดสว่างอารมณ์ อยู่ในตำบลนครชุม เป็นพระพุทธรูปแบบเชียงแสน ขนาดใหญ่ หน้าตักกว้าง 2.87 เมตร สูงเกือบ 3 เมตร มีพุทธลักษณะที่งดงามยิ่งเป็นหลักฐานสำคัญประกอบข้อเท็จจริงถึงความสัมพันธ์ระหว่างกำแพงเพชรและหัวเมืองฝ่ายเหนือ

ประวัติหลวงพ่ออุโมงค์

หลวงพ่ออุโมงค์เป็นพระพุทธรูปสมัยเชียงแสน (ก่อนสุโขทัย) ขนาดหน้าตักกว้าง 2.87 เมตร สูงเกือบ 3 เมตร จากการบอกเล่าพบหลวงพ่อในดินลักษณะคล้ายจอมปลวกจึงขุดกันออกมา มองดูคล้ายท่านอยู่ในอุโมงค์ สันนิษฐานว่าคงหลบพม่าที่มาตีเมืองในสมัยนั้น หรือปราชญ์ของท่านก็ไม่อาจทราบได้ ท่านเป็นที่เคารพบูชาของชาวนครชุม และชาวกำแพงเพชรมาเป็นเวลาช้านาน เมื่อถึงวันเพ็ญเดือน 4 ชาวจังหวัดกำแพงเพชร จะจัดงานประเพณีนมัสการปิดทอง "หลวงพ่ออุโมงค์" เป็นประจำทุกปี

8. บ้านห้าง ร. 5

ตั้งอยู่ เขตเทศบาลนครชุม เดินเลียบบคลองไปจากวัดสว่างอารมณ์

ประมาณ 500 เมตร เป็นมรดกตกทอดของคหบดีชาวกำแพงเพชร มีลักษณะเป็นอาคาร 2 ชั้น สร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง เสาเรือนทุกต้นใช้ไม้สักต้นเดียวยาวตลอด และหน้ามุขประดับด้วยไม้ฉลุมีความสวยงามมาก

ในเขตตำบลไตรตรัง อ.เมือง จังหวัดกำแพงเพชร

1. เมืองไตรตรัง

ตั้งอยู่ที่บ้านวังพระธาตุ ตำบลไตรตรัง อำเภอเมืองกำแพงเพชร สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าไชยสิริราชเทวีเชียงราย ซึ่งได้นำข้าศึกจากเชียงรายลงมาสร้างเมืองขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1542 เป็นเมืองโบราณที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบสามชั้น ผังเมืองเป็นรูป สี่เหลี่ยมผืนผ้ามุมมน กว้างประมาณ 800 เมตร ยาวประมาณ 840 เมตร ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำปิงด้านตะวันตก แต่ไม่ได้ใช้ลำน้ำเป็นคูเมือง เพราะพบร่องรอยคูเมืองเดิมขนานกับแนวแม่น้ำ แนวกำแพงเมืองด้านเหนือที่อยู่ติดกับแม่น้ำ บางส่วนได้ถูกกระแสน้ำเซาะพังทลาย

บริเวณกลางเมืองมีโบราณสถานขนาดใหญ่สองแห่ง แห่งแรกเรียกว่า เจดีย์เจ็ดยอด เป็นกลุ่มเจดีย์ก่อด้วยอิฐ เจดีย์ประธานมีเป็นทรงดอกบัวหรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ฐานล่างเป็นแบบฐานหน้ากระดานสี่เหลี่ยมซ้อนกันสี่ชั้น ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัวคว่ำและบัวหงาย แล้วเป็นส่วนเรือนธาตุย่อไม้ยี่สิบ ส่วนยอดหักพังลงมาหมด ฐานด้านหน้าหรือด้านตะวันออกทำเป็นซุ้มพระยื่นออกมา เป็นแบบเจดีย์ที่นิยมสร้างในสมัยสุโขทัย รอบเจดีย์ประธานมีฐานเจดีย์รายเล็ก ๆ ก่อด้วยอิฐอยู่หลายองค์

โบราณสถานอีกแห่งหนึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของเจดีย์เจ็ดยอด ห่างออกไปประมาณ 200 เมตร เป็นเจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆังขนาดใหญ่ก่อด้วยอิฐ มีฐานวิหารและฐานเจดีย์ราย เล็ก ๆ ก่อด้วยอิฐเช่นกัน ตามผิวดินในเมือง พบเศษภาชนะดินเผาทั้งประเภทเครื่องเคลือบแบบสุโขทัยที่เรียกว่า เครื่องถ้วยสังคโลก เศษภาชนะดินเผาเนื้อเครื่องดินและชนิดเผาแกร่งไม่เคลือบ จากการขุดค้นพบว่า ถัดจากชั้นดินที่พบเศษภาชนะดินเผาแบบสุโขทัย พบโบราณวัตถุสมัยทวารวดี เช่น เศษภาชนะดินเผา ลูกปัดแก้ว และชิ้นส่วนตะเกียงดินเผา สำหรับชิ้นส่วนตะเกียงดินเผานั้น เป็นแบบที่พบทั่วไปตามแหล่ง ทวารวดี ในเขตภาคกลาง แถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้สันนิษฐานได้ว่า บริเวณเมืองไตรตรัง ก่อนจะเป็นบ้านเมืองในสมัยสุโขทัย ได้มีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่แล้วในสมัยทวารวดี แต่อาจจะไม่เป็นเมืองหรือชุมชนใหญ่ เป็นเพียงชุมชนที่อยู่บนเส้นทางคมนาคมริมฝั่งแม่น้ำปิง ที่สามารถเชื่อมต่อระหว่างภาคเหนือกับที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

นอกเมืองไตรตรังทางทิศตะวันออกตามลำน้ำปิง มีโบราณสถานขนาด

ใหญ่แห่งหนึ่งเรียกว่า วัดวังพระธาตุ เจดีย์ประธานของวัดเป็นเจดีย์ทรงดอกบัว หรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์แบบศิลปะสุโขทัย สภาพค่อนข้างสมบูรณ์ ยังเห็นรูปทรงทางสถาปัตยกรรมขององค์เจดีย์ได้ครบถ้วน เป็นเจดีย์ทรงดอกบัวที่นับว่าใหญ่ที่สุดในบรรดาเจดีย์แบบเดียวกันทั้งในเขตเมืองกำแพงเพชรและเมืองสุโขทัย

บริเวณที่ตั้งเมืองไตรตรังเดิมเป็นป่าที่ไม่มีใครมาตั้งถิ่นฐาน มีเฉพาะบริเวณริมน้ำใกล้กับวัดพระธาตุเท่านั้น ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า ดงแสนปม

ในเขตตำบลคันที อ.ชาณุวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร

1. วัดปราสาท

ตั้งอยู่ที่หมู่ 2 บ้านโคกใต้ ตำบลคันที ระยะห่างจากตัวเมืองกำแพงเพชรประมาณ 22 กิโลเมตร ภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ เก็บรวบรวมพระพุทธรูปปางต่างๆ สมัยสุโขทัย อโยธยา และเครื่องสังคโลกจำพวก ถ้วย ชาม เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีอาคารสำหรับเก็บอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ และวิถีชีวิตของชาวกำแพงเพชรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ เครื่องมือหาปลา เครื่องจักสาน ตำรายาสมุนไพรไทย ฯลฯ พิพิธภัณฑ์ฯ เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมตั้งแต่เวลา 09.00-16.00 น. ทุกวันไม่เว้นวันหยุดราชการ

ส่วนที่ 2 ตำนานเรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร

ผลการศึกษาตำนานเรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร ทั้ง 24 แห่ง พบว่า มีแหล่งท่องเที่ยวเพียง 12 แห่ง ที่มีตำนานเรื่องเล่า ได้แก่

1. วัดพระบรมธาตุนครชุม
2. วัดบ่อสามแสน
3. วัดสว่างอารมณ์
4. ศาลพระอิศวร
5. เมืองไตรตรัง
6. บึงสาป
7. วัดปราสาท
8. วัดเสด็จ
9. ท่อส่งน้ำโบราณ
10. วัดโมฬี

11. วัดศรีโยธิน

12. วัดคูยาง

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. วัดพระบรมธาตุนครชุม

วัดพระบรมธาตุ เป็นวัดที่สร้างขึ้นมาพร้อมกับเมืองนครชุมเป็นวัดประจำ ก่อสร้างในปี พ.ศ. 1762 ในสมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เจดีย์มหาธาตุเมืองนครชุมเดิมเป็นสีขาวลายปูนปั้น มี 3 องค์ ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน สันนิษฐานว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนรามคำแหงและพญาลิไท สร้างเป็นพุทธเจดีย์ประจำพระองค์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 ก็ได้เปลี่ยนเป็นสีทอง โดยเจ้าภาพจาก กรุงเทพ และมีปรากฏการณ์เกิดขึ้นในวันวิสาขบูชา เป็นดวงไฟกลม ๆ ใหญ่เท่ากับลูกมะพร้าว ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นพระธาตุเสด็จ ลักษณะของเจดีย์วัดพระบรมธาตุคล้ายเจดีย์ขเวดากองของ พม่า พระโปกับพระยาตะกะ เป็นผู้สร้าง ก่อนที่จะทาสีทอง ทางคณะสงฆ์ได้มีการประชุมปรึกษาหารือกับคณะกรรมการวัด เพราะเป็นอารามหลวง ต้องขออนุญาตต่อกรมศิลปากร ก่อนจะทำอะไรก็ต้องทำให้เป็นทางการ และรูปทรงลักษณะของพระธาตุที่เปลี่ยนแปลงจากพม่าคือ มีซุ้มจระนำทั่วสี่ทิศ แต่ละทิศจะประดิษฐานพระพุทธรูป ทิศเหนือจะเป็นพระพุทธรูปศิลปะแบบสุโขทัย ทิศตะวันออกเป็นพระพุทธรูปศิลปะแบบเชียงแสน ทิศตะวันตกจะเป็นพระพุทธรูปศิลปะแบบกำแพงเพชร ทิศใต้เป็นพระพุทธรูปศิลปะแบบอู่ทอง หรือสมัยอยุธยา คือจุดเด่นของพระเจดีย์ของวัดพระบรมธาตุนครชุม ภายในองค์พระเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ บรมแปลว่าสูงสุด สารีริกธาตุแปลว่าธาตุของพระพุทธเจ้า ถ้าเป็นคนสามัญก็คือ อัฐิของพระพุทธเจ้า เป็นผู้ประเสริฐสูงสุด ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง ได้ต้นศรีมหาโพธิ์ ซึ่งพระยาภิไธยได้อันเชิญพระสารีริกธาตุจากสุโขทัยพร้อมกับต้นศรีมหาโพธิ์มาสมาต้น ต้นที่สามนั้นโคนล้มลงน้ำไปแล้ว สาเหตุ เพราะน้ำกัดเซาะ แต่เดิมยังไม่มีเขื่อนภูมิพล เวลานั้นน้ำหลากน้ำก็จะไหลลงที่หน้าวัด มีบันทึกลงในหลักศิลาจารึกหลักที่ 3 ถ้าผู้ใดกระทำการนพพระบูชาพระบรมธาตุ เปรียบเสมือนได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง อาณิสสว่าอย่างนั้น ต่อมา พ.ศ. 2392 เจ้าคุณสมเด็จพะพุฒาจารย์โต ได้เสด็จมาเยี่ยมญาติที่เมืองกำแพง ได้พักที่วัดเสด็จ และได้พบหลักศิลาจารึกหลักที่ 3 มีใจความว่า มีวัดอยู่ตรงข้ามกับกำแพงเมือง ก็คือวัดพระบรมธาตุนครชุมแห่งนี้ จึงได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์กันเรื่อยมา 200 – 300 ปี สูงสุด จนกระทั่ง พ.ศ. 2414 พระโปกับพระยาตะกะ พ่อค้าไม้ชาวกระเหรี่ยงเชื้อสายพม่า ได้เดินทางมาค้าไม้ในเมืองนครชุม มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงได้ขออนุญาตบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระเจดีย์ต่อ รัชกาลที่ 5 ทานทรงอนุญาต จึงเห็นองค์เจดีย์ทรงซึ่งมี

ลักษณะเช่นในปัจจุบัน เดิมองค์พระเจดีย์เป็นเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หรือทรงลังกา อยู่บนฐาน 3 องค์ เรียงกัน ซึ่งองค์พระเจดีย์เป็นทรงลังกาเพราะได้รับอิทธิพลมาจากประเทศศรีลังกา อนึ่ง คณะกรรมการวัดพระบรมธาตุจะจัดงานไหว้พระธาตุในวันเพ็ญเดือน 3 5 วัน 5 ค่ำ ก่อนงาน นพพระเล่นเพลง ซึ่งงานนพพระเล่นเพลงเกิดขึ้นที่วัดพระบรมธาตุแห่งนี้ นพแปลว่าไหว้พระเผาเทียนเล่นไฟ ก็คือว่า มาไหว้พระแล้วพอดกกลางคืนก็จุดไฟและร้องเพลงกัน ก็เลยเกิดขึ้นมาเป็น นพพระเล่นเพลง คนที่มาอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นชาวลาวเวียงจันทร์อพยพมาอยู่ แล้วนำวัฒนธรรม การเผาข้าวหลามมาด้วย ถือว่าการเผาข้าวหลามเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน และในงานวันเพ็ญเดือนสาม จะมีชาวกระเหรี่ยงจากคลองลาน มาสักการะพระธาตุ เพราะถือว่าเป็นบรรพบุรุษของเขา

2. วัดบ่อสามแสน

ผู้ริเริ่มสร้างวัดบ่อสามแสน คือ หลวงพ่อพระลอย กับ พ่อดำ ทิบสิงห์ เป็น ผู้ใหญ่บ้านคนแรกของหมู่บ้านบ่อสามแสน บริเวณนี้แต่เดิม เป็นป่ารกมาก และมีวัดเก่าอยู่ตรง ข้ามกับวัดบ่อสามแสน ภายในอุทยานประวัติศาสตร์ อยู่ตรงบ่อสุโขทัย หลังจากนั้นต่อมาก็มีคนมา อยู่เรื่อย เริ่มตั้งแต่ 4 หลังคาเรือน 8 หลังคาเรือน แล้วก็ 18 หลังคาเรือน ในปี พ.ศ. 2510 มี 50 หลังคาเรือน จากนั้นคนก็เข้ามาอาศัย เป็นจำนวนมาก วัดบ่อสามแสนก่อสร้างในปี พ.ศ. 2500 เหตุผลที่สร้างวัดก็คือ ไม่มีวัดจึงช่วยกันสร้าง แล้วก็ตั้งขึ้นมาเป็นวัดบ่อสามแสน มีปรากฏการณ์ เกิดขึ้นในสมัยอดีตช่วงที่มีบ้านเรือนประมาณ 4 – 8 หลังคาเรือน คืนหนึ่งชาวบ้านได้ยินเสียง ปีพาทย์ราชนิพนธ์ มีเสียงลูกไฟตก “พวกปากก็วิ่งไปดูก็ไม่มีอะไร ต่อมาก็ได้ยินเสียงเด็กร้องให้ ได้กลิ่นอาหารซึ่งหอมมาก แล้วที่นี้ก็มีดวงไฟดวงใหญ่ๆ ลอยจากวัดอวาสใหญ่ในอุทยาน ประวัติศาสตร์กำแพงเพชรไปวัดอวาสน้อย ดวงไฟได้ลอยไปลอยมา พวกปากก็ได้ไปดูอีก เห็นหยดอยู่ตรงวัดอวาสน้อยจะว่าเป็นเหล็กไหลก็ไม่ใช่ เหมือนกับดวงจันทร์แต่ก็ไม่มี อะไร หยดลงสระน้ำของวัด ปัจจุบันไม่มีแล้ว หายไปแล้ว แต่สระน้ำนั้นยังอยู่ จะอยู่ บริเวณนาตาตำ ชาวบ้านพาไปขุด พบแต่กระดูก หม้อดินและข้างในหม้อดินก็มีกระดูก เต็มไปหมด พบถ้วยชามตราไก่ จำนวนมาก” ภายในวัดบ่อสามแสนมีหลวงพ่อบุญนอนซึ่ง หลวงพ่อพลกับพ่อดำ เป็นผู้ริเริ่มสร้าง แต่ก่อนจะสร้างนั้น พระนอมีลักษณะเป็นศิลาแลงอิฐทรง ไม้ มีการบูรณะใหม่ หลวงพ่อบุญนอนนี้ศักดิ์สิทธิ์มาก การสร้างก็สร้างด้วยจิตศรัทธาของชาวบ้าน เพื่อเป็นสถานที่ทำบุญ ก็เลยเอามาช่วยกันสร้างวัด เพราะเป็นป่าไม้ ในอดีตมีการจัดงานปีใหม่ ขึ้นที่วัด ใครก็ตามที่ไปเที่ยวงานปีใหม่ในสมัยก่อนห้ามพูดคุยเสียงดัง หากพูดคุยเสียงดังจะถูกไล่ ขว้างปาสิ่งของซึ่งเหมือนมีคนทำ แต่ชาวบ้านมองไม่เห็นตัวตน ได้ยินแต่เสียง

ชื่อบ่อสามแสนนั้นมาจาก บ่อสามแสนหน้าอุทยานประวัติศาสตร์ เพราะในอดีตเวลา

ทหารมาตีมันกินน้ำที่บ่อสามแสนประมาณ 3 แสนคนก็ตีมันน้ำไม่หมด และเมื่อมีชาวบ้านอพยพมาอยู่ก็ได้ใช้น้ำในบ่อสามแสนในการบริโภคและอุปโภค วัดบ่อสามแสนจึงใช้ชื่อนี้เป็นชื่อวัดจนถึงปัจจุบัน

3. วัดสว่างอารมณ์

ตำนานเกี่ยวกับวัดสว่างอารมณ์นั้น มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า มีชาวมอญสองพี่น้องเดินทางมาทำการค้าที่เมืองนครชุมและได้สร้างวัดขึ้นที่ใกล้ปากคลองสวนหมาก (คลองนี้ที่ได้ชื่อว่าคลองสวนหมากเพราะสองฝั่งคลองนั้นเต็มไปด้วยต้นหมาก) ชื่อว่าวัดสองพี่น้อง ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของฝั่งคลองสวนหมาก โดยมีมอญผู้หนึ่งเป็นผู้สร้างและต่อมามอญผู้หนึ่งได้สร้างวัดขึ้นอีกวัดหนึ่งอยู่ที่ฝั่งคลองแม่คล้อย จากการบอกเล่าว่าภายหลังในเวลาต่อมาได้มีคนลาวเดินทางมาจากเมืองเชียงใหม่ ตามลายแทงเพื่อค้นหาวัดสองพี่น้องและได้พบวัดตั้งอยู่ใกล้คลองสวนหมาก ต่อมาในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้มีเศรษฐีกระเหรี่ยงชื่อว่าพระยาตะก่า ได้จัดขบวนช้างเพื่อไปนำยอดฉัตรมาจากพม่า เพื่อจะนำไปประดิษฐานที่ยอดพระเจดีย์วัดพระบรมธาตุ ในขณะที่เดินทางมาถึงวัดสองพี่น้องก็เป็นเวลาสว่างพอดี แต่เมื่อนำยอดฉัตรไปถึงวัดพระบรมธาตุ ปรากฏว่ามีขนาดไม่พอดีกับยอดพระเจดีย์ จึงนำกลับมาไว้ที่พระวิหารหลวงพ่อบุโณมคังวัดสองพี่น้อง ครั้นเมื่อรัชกาลที่ 5 ได้เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคมายังคลองสวนหมาก ได้นำลูกแก้วบุศราคัมมาเป็นของฝากแก่นายร้อยพะโป้แม่ทองย้อย ต่อมานายร้อยพะโป้และแม่ทองย้อยเห็นว่าสมควรที่จะนำลูกแก้วมาไว้ที่ยอดพระวิหารหลวงพ่อบุโณมคัง ภายหลังจากที่ได้นำลูกแก้วมาไว้แล้ว ชาวบ้านได้เห็นแสงสว่างเกิดขึ้นบนยอดพระวิหารหลวงพ่อบุโณมคัง จึงได้เปลี่ยนชื่อจากวัดสองพี่น้องมาเป็นวัดสว่างอารมณ์ เหตุที่ได้เปลี่ยนชื่อวัดใหม่นั้นก็ยังไม่ทราบแน่ชัดว่ามาจากเมื่อตอนพระยาตะก่านำขบวนช้างมาสว่างที่วัดสองพี่น้อง หรือว่าชาวบ้านเห็นแสงสว่างบนยอดพระวิหารหลวงพ่อบุโณมคังกันแน่หรืออาจจะเป็นไปได้ทั้งสองกรณี

4. ศาลพระอิศวร

ศาลพระอิศวร มีตำนานเรื่องเล่ากันว่า เมื่อ พ.ศ. 2053 (ตรงกับสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 แห่งกรุงศรีอยุธยา) เจ้าพระยาศรีธรรมมาโคกราช เจ้าเมืองกำแพงเพชร ได้สถาปนาเทวรูปพระอิศวร เพื่ออุทิศส่วนกุศลแด่พระมหากษัตริย์สองพระองค์ คือ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 และพระอาทิตย์วงศ์ก่อนได้รับการสถาปนาเป็นพระมหาอุปราช การที่เมืองกำแพงเพชรซึ่งเจ้าเมืองและชาวเมืองนับถือพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น แต่ได้มีการสถาปนาเทวรูปพระอิศวรไว้กลางเมืองก็เพราะเหตุว่าเจ้าเมืองที่นับถือพุทธศาสนาจะอุปถัมภ์ศาสนาพราหมณ์ด้วย เพราะพราหมณ์

เป็นผู้ประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ ให้กับราชสำนักและเป็นผู้รักษาคัมภีร์ธรรมศาสตร์ที่ใช้ในการปกครองบ้านเมือง

และจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านบริเวณศาลพระอิศวรเกี่ยวกับตำนานเรื่องเล่า พบว่า ศาลพระอิศวรเป็นที่รู้จักของคนกำแพงเพชรมากและได้มีการสืบต่อการดูแลศาลพระอิศวรจนถึงรุ่นผู้ดูแลในปัจจุบัน มีปฏิหารย์เกี่ยวกับพระอิศวรมากมาย ดังนี้ ชาวบ้านผู้หนึ่งซึ่งมีพี่สาวป่วยอาการหนักมากรักษาเท่าไรก็ไม่หาย ชาวบ้านคนนั้นจึงไปนั่งสมาธิต่อหน้าพระพักตร์ของพระอิศวรบนแท่นเทวรูปและตั้งจิตอธิษฐานว่าขออย่าให้พี่สาวตายเลยเนื่องจากเป็นลูกหลานของพระอิศวร แต่ตอนนั้นพี่สาวของชาวบ้านคนนั้น ได้เสียชีวิตลงและถูกห่อด้วยผ้าขาวที่ห่อศพเรียบร้อยแล้ว แต่เขาก็เชื่อว่าต้องมีปฏิหารย์เกิดขึ้นแน่นอน และแล้วปฏิหารย์ก็เกิดขึ้นเมื่อก็มีคนวิ่งมาบอกว่า “พี่สาวของคุณฟื้นขึ้นมาและนั่งขัดสมาธิบนเตียงของโรงพยาบาลกำแพงเพชร ทำให้คุณหมดสติมาก” คุณหมดสติได้นำตัวของพี่สาวไปเอ็กซเรย์ตรวจดูอย่างละเอียดอีกครั้ง แต่ก็ไม่พบสิ่งผิดปกติอะไรในตัวของพี่สาวของชาวบ้านผู้นั้นเลย นอกจากนี้ผู้ดูแลศาลพระอิศวรได้เล่าให้ฟังว่า “พระอิศวรจะช่วยแต่คนที่มีความบริสุทธิ์ถ้าบุคคลไหนมีจิตใจชั่วตรงนั้นคงบุคคลนั้นก็สมหวังในสิ่งที่ตนขอ” อยากให้คนในจังหวัดกำแพงเพชรรู้จักพระอิศวรมากขึ้น ซึ่งปัจจุบันก็เริ่มมีบุคคลที่เดินทางมาราบไหวสักการะพระอิศวรมากขึ้นมีชาวบ้านคนหนึ่งเล่าว่า เวลาตนจะเดินทางไปไหนก็จะไปขอพรกับพระอิศวรในการเดินทางแต่ละครั้ง มีอยู่ครั้งหนึ่งเมื่อเขาต้องเดินทางไปต่างจังหวัดกับชาวบ้านคนอื่น คั่นก่อนเดินทางเขาฝันว่ามีคนมาห้ามไม่ให้เดินทาง โดยได้ยื่นแต่เสียงไม่เห็นหน้า เขาจึงไม่เดินทางตามกำหนดการที่วางไว้ แต่คนอื่น ๆ ไป ปรากฏว่ารถทัวร์ที่เขาต้องเดินทางไปนั้นเกิดประสบอุบัติเหตุ เขาจึงเชื่อว่าต้องเป็นพระอิศวรที่มาเตือนเขาไม่ให้เดินทางในครั้งนั้น สมัยก่อนบริเวณศาลพระอิศวรเป็นป่าหุบผาค้างคาวร้าง ซึ่งผู้ดูแลคนปัจจุบันและบิดามารดาเป็นคนบุกเบิกและทำความสะอาดที่นี้ขึ้นมา เทวรูปพระอิศวรถูกบูรณะขึ้นใหม่ส่วนองค์เดิมเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดกำแพงเพชร ในอดีตเคยมีชาวต่างชาติเข้ามาลักลอบตัดเศียรของพระอิศวร แต่ก็ได้คืนกลับมา ปัจจุบันมีประชาชนเดินทางมาราบไหว สักการบูชาพระอิศวรเพื่ออธิษฐานขอพร เรื่องโชคลาภรวมถึงเรื่องค้าขาย ผู้ซึ่งมาขอพรต้องมีจิตใจที่บริสุทธิ์ไม่โลภ พระอิศวรท่านจึงจะช่วยเหลือให้พรสมหวังดังที่ขอ

5. เมืองไตรตรึงษ์

เรื่องเล่าเกี่ยวกับเมืองไตรตรึงษ์จะเชื่อมโยงกับวัดวังพระธาตุ โดยในอดีตบริเวณวัดวังพระธาตุมีแต่ป่าเวลาจะไหว้พระธาตุ ก็ต้องช่วยกันถางทางเข้าไป คนสมัยก่อนจะหอบส้ารับข้าวปลาอาหารเข้าไปถวาย มีประวัติของวัดพระธาตุซึ่งเชื่อมต่อกับเมืองไตรตรึงษ์เกี่ยวกับท้าวแสนปม

ว่า ท้าวแสนปมเป็นคนตลก ตามเนื้อตัวมีแต่ปุ่มเต็มไปหมด พ่อแม่ของท้าวแสนปมจึงยกท้าวแสนปมให้กับวัด เมื่ออยู่ในวัด ท้าวแสนปมถูกลูกศิษย์วัดแกล้งอยู่เสมอ เนื่องจากท้าวแสนปมมีรูปร่างลักษณะ ไม่เหมือนคนอื่น วันหนึ่งอาจารย์ให้ปลูกต้นมะเขือ ท้าวแสนปมปลูกต้นมะเขือไปต้นหนึ่ง เขาเรียกกันว่ามะเขือพรวัว ลูกขาว ๆ ใหญ่ ปัจจุบันก็ยังมียูอยู่เพราะ ท้าวแสนปมไม่เคยรดน้ำเลย แต่ฉีรด ดังนั้นมะเขือจึงลูกใหญ่มาก ชาวบ้านเรียกว่ามะเขือพรวัว เพราะปลูกขึ้นที่วัดพรวัว ท้าวแสนปมโดนกลั่นแกล้งมาเรื่อย ๆ จนอาจารย์ทนไม่ได้นำท้าวแสนปมไปลอยแพ เพราะอยู่ที่นั่นไม่ได้ ถึงอยู่ก็ต้องโดนเด็กแกล้ง และทำลายแน่ ๆ แต่พอนำท้าวแสนปมไปลอยแพ ก็มาติดที่เกาะปมวัดวังพระธาตุ ปัจจุบันก็ยังอยู่ พอมาติดก็ถางป่าปลูกผัก ปลูกมะเขือ หาปลาทำทุกอย่าง ที่คลองขมิ้น วันหนึ่งมีลิงเทวดาแปลงกายมาแกล้งด้วยการตีช่อง 1 ที่ ป่าที่รกแล้วก็กลับมาเหมือนเดิม ท้าวแสนปมก็โมโหตั้งทางลิงไว้ แล้วพูดว่า **“พวกมันมาทำอะไรอย่างนี้ แล้วทำไมของเรามาทำไม เราเหนื่อยนะ”** ท้าวแสนปมก็จะฆ่าลิง ลิงก็เลยบอกว่า **“อย่าฆ่าเราเลย เราจะให้ของดี เจ้าอยากได้อะไรขอได้เลย”** ท้าวแสนปมพูด **“ฉันตีให้ปมหลุดที่ได้ไหม”** ลิงก็ตีปมหลุด **“แล้วตีให้ติดใหม่ได้ไหม”** วันหนึ่งเจ้าเมืองกำแพงเพชร กับลูกสาวเดินทางกลับจากกรุงเทพ ผ่านมาอยากกินมะเขือ หาที่ไหนก็ไม่ได้ ไปได้ที่วัดพรวัวของท้าวแสนปม เมื่อลูกสาวเจ้าเมืองกำแพงเพชรได้กินมะเขือเข้าไปก็เกิดตั้งครรภ์ขึ้นมา เมื่อคลอดออกมา เจ้าเมืองกำแพงเพชรจึงไปประกาศหาพ่อของเด็ก ก็ไม่มีใครรับ และเด็กก็ไม่รับใครเป็นพ่อ เหลือเพียงคนเดียวคือ ท้าวแสนปม และท้าวแสนปมได้นำข้าวไปห่อหนึ่ง พอท้าวแสนปมไปถึงเด็กเห็นท้าวแสนปมก็วิ่งมาหาขอห่อข้าวจากท้าวแสนปมไป เจ้าเมืองกำแพงเพชรพอทราบเรื่องโกรธมาก ได้ไล่ลูกสาวให้ไปอยู่กินกับท้าวแสนปมที่วัดวังพระธาตุ วันหนึ่งท้าวแสนปมได้ไปดักปลาที่คลองขมิ้น แต่ไม่ได้ปลาซักตัว ได้แต่ขมิ้น ท้าวแสนปมไม่รู้จะทำอย่างไร ก็เลยนำขมิ้นมาทำเป็นอุให้ลูกนอน ลูกของท้าวแสนปมก็เลยชื่อว่า อุทอง โดยได้นำเอาขมิ้นมาจากคลอง ก็เลยเรียกว่าคลองขมิ้น ปัจจุบันก็ยังมียูต่อมาเจ้าเมืองกำแพงเพชรทราบว่าท้าวแสนปมเป็นคนดี ก็เลยสั่งให้ท้าวแสนปมเข้าเฝ้า โดยให้สร้างสะพานเงิน สะพานทองทอดมา และปัจจุบันก็ยังมียูอยู่ หุ่นสะพานเงินสะพานทอง อยู่ทางปากอ่าง แต่ก่อนเกาะนี้จะมองเห็นฝั่งอีกด้านหนึ่งได้เลย แล้วทางใต้ของแม่น้ำเขาเรียกว่า ต.ท่าซี้เหล็ก ส่วนชื่อเมืองไตรตรึงษ์นั้นมาจาก ไตรสาม ไตรสาม มาจากรัตนไตร แปลว่า สาม

6. บึงสาป

บึงสาป เป็นบ่อน้ำพุร้อน อยู่ที่บ้านลานหิน หมู่ที่ 5 ตำบลลานดอกไม้ อำเภอเมือง

กำแพงเพชร ในอดีตมีลักษณะเป็นที่ลุ่มน้ำขัง มีป่าโปร่งล้อมรอบสลัด้วยเนินเตี้ย ๆ พื้นดินบางแห่งมีหินโผล่ขึ้นเป็นกลุ่มน้อยใหญ่สลักันไป แต่ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชรได้เข้าไปพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวรู้จักในชื่อ บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง ดังนั้นตำนานเกี่ยวกับบึงสาป จึงเป็นตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระร่วง โดยตำนานเรื่องเล่ามีว่าครั้งสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี สมเด็จพระร่วงเจ้าได้เสด็จประพาสปลาล้างสัตว์มาถึงบริเวณลานหิน และเสด็จฯ ไปประทับที่บริเวณนั้น วันหนึ่งพระองค์ทรงเห็นไก่อ่ปาตัวหนึ่งมีลักษณะสวยงาม และมีเสียงขันไพเราะมากจึงทรงให้นายพรานที่ตามเสด็จฯ ต่อไก่อ่ปาตัวนั้นและได้ไก่อ่ปาสมพระราชประสงค์ โดยมีไก่อ่ปาตัวอื่น ๆ ติดไปด้วยเป็นจำนวนมาก ในวันนั้นพระองค์และนายพราน ล้างสัตว์อื่นไม่ได้เลยจึงทรงให้ทหารนำไก่อ่ปาตัวอื่น ๆ ไปปรุงอาหารสำหรับเสวย แต่เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นป่าไม่มีบ้านเรือนราษฎรจึงไม่มีไฟใช้ทำอาหาร พระองค์จึงทรงสาปน้ำที่อยู่ในบึงบริเวณใกล้ ๆ ให้เป็นน้ำร้อน บึงดังกล่าวจึงเรียกว่า บึงพระร่วงสาป ต่อมาภายหลังเรียกสั้นลงว่า บึงสาป และเป็นที่โจษจันกันว่าน้ำในบึงสาปนี้สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เช่น โรคปวดตามร่างกาย โรคผิวหนังได้ จึงมีประชาชนในท้องถิ่นและจังหวัดใกล้เคียงพากันไปอาบ ต้ม กิน และบางรายนำน้ำกลับไปเพื่อเป็นสิริมงคล ปัจจุบันประชาชนได้นำรูปปั้นพระร่วงไปประดิษฐาน ณ บริเวณบึงสาปเพื่อเป็นที่สักการบูชา และในวโรกาสรัฐพิธีเสกน้ำพระพุทธรูปมงคลศักดิ์สิทธิ์เพื่อทูลเกล้าฯ ทรงอภิเษกในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ 5 ธันวาคม 2530 คณะทำงานเสกทำน้ำพระพุทธรูปมงคลศักดิ์สิทธิ์ก็ได้ใช้น้ำในบึงสาปนี้ส่วนหนึ่งด้วย โดยได้นำไปประกอบพิธี ณ พระวิหารหลวงวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2530 ในอดีตชาวบ้านบริเวณบึงสาปเรียกบึงสาปว่า “บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์” อนึ่งในการนำน้ำจากบึงสาปไปเพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บนั้น หากจะให้น้ำศักดิ์สิทธิ์ ผู้นำน้ำไปรักษาจะต้องอธิษฐานขอพรจากพระร่วงก่อน

7. วัดปราสาท

ชาวบ้านในอดีตสร้างวัดปราสาทขึ้นมาเพื่อใช้เป็นสถานที่เก็บของ และใช้เป็นสถานที่เก็บพระ ปีพ.ศ. 2449 รัชกาลที่ 5 ได้เสด็จมาโดยการเดินเท้าเข้าวัดประสาทประมาณ 17 กิโลเมตร ส่วนรัชกาลที่ 6 เสด็จมาในปีพ.ศ. 2450 มีเรื่องเล่าขานเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัดคือ มีลิเกมาเล่นที่วัด หลังจากเล่นเสร็จ คณะลิเกได้เก็บเต้าทองเหลืองในวัดไปด้วย ต่อมาไม่นานหัวหน้าคณะลิเกเป็นบ้า จึงได้นำเต้าทองเหลืองของวัดกลับมาคืน ก็หายจากอาการบ้า

8. วัดเสด็จ

“วัดเสด็จ” เป็นชื่อที่อนุমানได้เป็นสองทางคือ ทางหนึ่งอาจจะมีผู้ใหญ่หรือ

ผู้ปกครองบ้านเมือง สมัยก่อนเสด็จมาประทับที่วัดนี้อย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งเคยมีผู้สูงอายุเล่าว่า เคยเห็นพระธาตุเสด็จจากวัดนี้ (เจดีย์องค์ที่ปรักหักพัง แล้วได้สร้างมณฑปทับไว้) ไปยังเจดีย์ที่วัดพระบรมธาตุฝั่งนครชุม และในบางครั้งพระธาตุก็จะเสด็จมาจากวัดพระบรมธาตุมายังวัดเสด็จ ด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งที่กล่าวมานี้ จึงได้มีนามว่าวัดเสด็จ

9. ท่อส่งน้ำโบราณ (คลองท่อทองแดง)

ตำนานท่อส่งน้ำโบราณหรือคลองท่อทองแดง เป็นตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับการฝังท่อทองแดงขนาดใหญ่ไว้ใต้ดินรอบคูเมืองกำแพงเพชร มีเรื่องเล่ากันว่าในสมัยที่เมืองกำแพงเพชรเป็นเมืองหน้าด่านของกรุงศรีอยุธยา การสร้างเมืองจะมีกำแพงล้อมรอบตามแนวกำแพงเมือง และมีการฝังท่อทองแดงขนาดใหญ่ไว้ใต้ดินเพื่อนำน้ำจากแม่น้ำปิงเข้ามาใช้ภายในเมือง ฝ่ายพม่าเข้าโจมตีเมืองกำแพงเพชรหลายครั้งแต่ไม่สามารถตีได้ จึงล้อมเมืองเอาไว้เพื่อให้ทหารและประชาชนอดน้ำตาย แต่เหตุการณ์ไม่เป็นอย่างที่คิด ทำให้ฝ่ายพม่าเกิดความสงสัยเป็นอย่างมากว่าพวกชาวเมืองกำแพงเพชรมีน้ำใช้จากที่ใด ต่อมาเมื่อทหารไทยคนหนึ่งชื่อหมื่นแสน คิดมักใหญ่ใฝ่สูง หวังว่าเมื่อพม่าตีเมืองกำแพงเพชรได้แล้วจะแต่งตั้งให้ตนเป็นใหญ่ต่อไป จึงคิดทรยศต่อบ้านเมือง นำเรื่องการฝังท่อทองแดงไปบอกพม่า เมื่อฝ่ายพม่ารู้ความจริงจึงฆ่าหมื่นแสน แล้วนำศพใส่ไว้ในท่อทองแดงและปิดท่อเสีย ในไม่ช้าทหารและประชาชนที่อยู่ในเมืองกำแพงเพชรก็พากันล้มตายเพราะอดน้ำ จึงเป็นเหตุให้พม่าเข้ายึดเมืองกำแพงเพชรได้

10. วัดโมฬี

ประวัติของวัดโมฬีนั้น เกิดจากหลวงพ่อมอฬี โดยมีตำนานเล่าขานมาดังนี้ หลวงพ่อมอฬี เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ปางมารวิชัย (สะดุ้งมาร) ที่หลงเหลือให้เห็นถึงความรุ่งโรจน์ในสมัยนั้น และความเสื่อมในเวลาต่อมา ชาวเมืองกำแพงเพชรส่วนใหญ่จะเรียกท่านว่า "หลวงพ่อมอ" หมายถึงว่า "องค์ใหญ่หลวงพ่อมอฬี" พระพุทธรูปองค์นี้มีขนาดหน้าตักกว้าง 10 ศอก 1 คืบ สูง 13 ศอก 1 คืบ ประดิษฐานอยู่ ณ วัดเทพโมฬี ถนนราชดำเนิน อ.เมือง จ.กำแพงเพชร เป็นวัดที่มีขนาดเล็ก มีเนื้อที่ประมาณ 12 ไร่เศษ ด้านหน้าทิศตะวันออก ติดกับถนนราชดำเนิน ด้านหลังทิศตะวันตกติดกับบ้านพักอัยการจังหวัด และโรงพยาบาลแพทย์บัณฑิต ทิศเหนืออยู่ใกล้

กับสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร พระอาจารย์วัชร ธีโร หรือ พระอาจารย์เจ็ก เป็นผู้ดูแลวัดเทพโมฬี เดิมวัดนี้เป็นวัดนอกเขตเมืองชากรุงเก่า เพราะอยู่ปากฝั่งคูเมืองด้านทิศใต้ ของคูเมืองเก่า ติดกับวัดชินงา สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา ตอนปลาย มีอายุประมาณ 500-700 ปี เนื่องจากว่า รอบๆ บริเวณวัดมีซากอิฐศิลาแลงเหมือนกับ

พื้นที่ทั่วไปของเมืองกำแพงเพชร จึงนำสร้างขึ้นมาพร้อมๆ กัน ก่อนนั้นหลวงพ่เทพโมฬี ชำรุดทวด ไทรมมาก มีเพียงพระองค์และส่วนของเศียรเท่านั้น ไม่มีพระกร มีต้นไม้และเถาวัลย์ขึ้นรก ถ้าไม่สังเกตจะมองไม่เห็นองค์ท่าน แถมยังมี งู แมงป่อง มากมาย ทำให้ไม่มีผู้ใดกล้าเข้าใกล้

ต่อมาใน พ.ศ.2519 นายกาจ รักษ์มณี ผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชรในสมัยนั้น มีความคิดที่จะบูรณะพุทธสถานศักดิ์สิทธิ์ ที่มีคนกราบไหว้ เพื่อจะได้เป็นสาธารณสถานให้ชาวกำแพงเพชรได้กราบไหว้บูชา ท่านจึงปรึกษารื้อกับ นายจำรูญ อรรถธรรมสุนทร อัยการจังหวัดกำแพงเพชร ท่านอัยการจำรูญเรียนท่านผู้ว่าราชการจังหวัดว่า มีพระพุทธรูปเก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์อยู่องค์หนึ่ง ชาวบ้านนับถือกันมาก อยู่หลังบ้านพักอัยการจังหวัด หลวงพ่อไม้ มีความศักดิ์สิทธิ์มาก ชาวบ้านนิยมกราบไหว้บูชา บนบานศาลกล่าวกันอยู่เสมอ โดยเฉพาะเรื่องห้ามฟ้าฝนไม่ให้ตก ผู้ว่าราชการจังหวัด และอัยการจังหวัด จึงตกลงที่จะบูรณะปฏิสังขรณ์วัดเทพโมฬีแห่งนี้ขึ้นมา เพื่อให้เป็นสถานที่บูชากราบไหว้ของชาวกำแพงเพชร และชาวจังหวัดใกล้เคียง ต่อไป เมื่อพ.ศ. 2519 ผู้ว่าราชการจังหวัด และอัยการจังหวัด ได้ชักชวนข้าราชการ พ่อค้า และชาวกำแพงเพชร ร่วมกันบูรณปฏิสังขรณ์ หลวงพ่เทพโมฬี และ หลวงพ่อแบ่งข้าวหมาก ขึ้นมาใหม่ โดยสร้างครอบองค์เดิมไว้ ขณะเดียวกัน ได้ไปอาราธนา หลวงพ่อโง่น ไสโรย วัดพระพุทธบาทเขารวก อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านการปั้น และทำพิธีทางศาสตร์เวทในด้านนี้ มาเป็นผู้ปั้น พร้อมทั้งบูรณะปฏิสังขรณ์องค์หลวงพ่เทพโมฬี หลวงพ่อโง่นใช้เวลาปั้นหลวงพ่เทพโมฬี พร้อมทั้งปรับปรุงบริเวณโดยรอบแล้วเสร็จใน พ.ศ.2520 ในระหว่างที่บูรณะอยู่นั้น หลวงพ่อภา (พระครูวิธานวิเศษณ์ อดีตเจ้าอาวาสวัดเสด็จ ปัจจุบันมรณภาพแล้ว) นำพระภิกษุมาร่วมบูรณะปฏิสังขรณ์โดยตลอด วัดเทพโมฬี จึงเป็นพุทธสถานสาธารณะ อยู่ในความดูแลของวัดเสด็จ และถูกบรรจุให้เป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวของ จังหวัดกำแพงเพชรโดยในแต่ละวันจะมีพุทธศาสนิกชนแวะเวียนมากราบไหว้บูชา เพื่อขอพรและแก้บนเมื่อประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนปรารถนาต่อท่านเสมอมาได้ขาด สำหรับเครื่องแก้บน นอกจากดอกไม้ธูปเทียนแล้วก็มีขนมจิ้นกับแบ่งข้าวหมาก

11. วัดศรีโยธิน

ตำนานเรื่องเล่าของวัดศรีโยธิน จะเป็นตำนานเรื่องเล่าที่เชื่อมโยงถึงประวัติหลวงปู่พระศรีสรรเพชญ์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปโบราณเนื้อศิลาแลงสร้างสมัยใดไม่ปรากฏ แต่สันนิษฐานว่าเป็นสมัยสุโขทัยยุคต้นซึ่งมีอายุประมาณเกือบ 1,000 ปี ขนาดหน้าตักกว้าง 6 ศอก ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในโบสถ์วัดศรีโยธิน ซึ่งมีตำนานความเป็นมาดังนี้ เมื่อวันเพ็ญเดือน 1 พ.ศ. 2525 เป็นวันพระออกพรรษามีผู้ใจบุญได้มาทำบุญตักบาตรหลายท่านบางท่านก็มารักษาสิลอุปสถโดย

นอนค้างที่วัดศรีโยธิน ในจำนวนนี้มี ร.อ.ทำนองผู้หนึ่งได้มารักษาไข้และนอนค้างที่วัดตอนเย็น หลังจากทำวัตรสวดมนต์เย็นแล้วก็มีการสนทนาธรรมกันในเรื่องหนึ่งที่คุยกันว่าวันนี้เป็นวันพระ ออกพรรษาแล้ว พรุ่งนี้พระที่จำพรรษาอยู่นี้ก็จะกลับภูมิลำเนาเดิมหมดแล้ว จะไปหาพระที่ไหนมาเฝ้าวัดได้ เพราะวัดของเราสร้างใหม่อยู่ในป่าพระที่ไหนจะมาอยู่ให้ เมื่อพูดคุยกันแล้วก็ไม่มีใครคิดอะไร ต่างหาที่หลบนอนพักผ่อนในขณะที่นอนพักผ่อนอยู่นั้น ร.อ.ทำนอง ก็ฝันไปว่ามีพระสงฆ์รูปหนึ่ง แก่ชรามาก หนัวย่นผิวดำ มานั่งที่ศาลาที่คณะรักษาศีลนอนอยู่โดยที่ ร.อ.ทำนอง ไม่ทราบ ว่าท่านมาจากไหนอย่างไร เมื่อท่านมานั่งแล้วก็ยกมือขึ้นแล้วบอกว่า โยมไม่ต้องวิตกฉันจะมาเฝ้าวัด มาช่วยก่อสร้างวัดสร้างบ้านเมืองให้เจริญ เมื่อ ร.อ.ทำนอง ทราบครั้งแรกไม่ค่อยจะเชื่อถือ ไม่เลื่อมใส เพราะเคยหาพระเฝ้ามากต่อมากแล้วไม่ได้ดีสักคน แต่ก็จำใจพูดไปว่า หลวงพ่อแก่แล้ว มาสร้างวัดไหวหรือ อย่างดีก็พอเฝ้าวัดได้เท่านั้น ท่านพูดขึ้นว่าไหวสิ ถ้ามาแล้วก็จะหนุ่มขึ้น ร.อ.ทำนอง จึงตอบไปว่าคนแก่แล้วจะให้หนุ่มได้อย่างไร หลวงพ่อมียาดีหรือ ท่านบอกว่ามี ร.อ.ทำนอง ก็รีบเฝ้าท่านให้บอกยา ท่านก็บอกให้ และบอกว่ายานี้กินเข้าไปแล้วมันไม่หนุ่มเหมือนคนหนุ่มทั้งหลายนะแต่แข็งแรงทำงานไหว

ในตอนพูดคุยกัน ร.อ.ทำนอง สนใจมากอยากจะได้ท่านมาอยู่ด้วยจึงถามท่านว่า หลวงพ่ออยู่ที่ไหน ชื่ออะไร ผมจะได้ไปรับท่าน ท่านก็บอกให้ว่า ท่านชื่อพระศรีสรรเพชญ์ อยู่องค์เดียวมานานแล้วทางตะวันออกเมืองกำแพง เมื่อสนทนากันแล้ว ร.อ.ทำนอง ไม่ทราบว่าหลวงพ่от่านไปทางไหน และไปอย่างไร

ต่อมาเมื่อถึงตอนตี 5 ทุกคนได้ลุกจากที่นอนเตรียมที่จะไปทำวัตรเช้า ก่อนทำวัตร เมื่อพระมารวมกันที่ศาลาครบแล้ว ร.อ.ทำนอง ก็ได้เล่าอันมิตให้ทุกคนฟังที่ศาลา และทุกคนก็บอกว่า ฝันดีจะมีโชค เมื่อทำวัตรสวดมนต์แล้วก็ทำบุญตักบาตรกันเพราะเป็นวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 เมื่อทำบุญเช้าเสร็จแล้ว พระทุกรูปต่างก็กลับภูมิลำเนาเดิมกันหมด เนื่องจากที่วัดไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าภาพทอดกฐิน เมื่อพระต่างกลับภูมิลำเนาหมดแล้วที่วัดก็ไม่มีผู้ใดจะเฝ้าวัด ร.อ.ทำนอง ก็คิดถึงคำพูดที่พูดกันและใบหน้าของหลวงพ่อ จึงอยากจะไปพบท่าน ร.อ.ทำนอง ใช้ความพยายามสุดความสามารถที่จะไปติดตามพบหลวงพ่อให้ได้ เพราะถามใคร ๆ ก็ไม่มีใครรู้จักชื่อและที่อยู่กันทั้งนั้น แต่ ร.อ.ทำนอง ก็ไม่ละความพยายาม จึงได้เดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อไปพบพระครูรูปหนึ่งที่ชอบกัน ท่านอยู่ที่บุคโล เมื่อไปถึงก็เล่าความฝันให้ท่านฟังทั้งหมด เมื่อท่านทราบแล้วก็บอกว่า โยมฉันทำนานฝันไม่เป็น ฝันแปลกดี ฉันจะพาไปพบอาจารย์ของฉันแล้วกัน ท่านทำนายฝันแม่นยำมาก ท่านพาผู้ฝันไปที่วัดสามปลื้ม ไปพบสมเด็จพระวัดสามปลื้มเล่าความฝันให้ท่านฟัง ท่านทราบแล้วบอกว่าโชคดีมากฝันดีที่วัดที่บ้านแถวถิ่นนั้นจะเจริญรุ่งเรือง กลับไปนี่ให้ไปรับท่านตามที่ฝันนะ ดังนั้น

ร.อ.ทำนอง จึงเดินทางกลับจังหวัดกำแพงเพชรด้วยความมืดมนไม่รู้จะไปทางไหน ไม่รู้จะไปถามใครได้อีก จิตใจก็พะวงคิดเกี่ยวกับหลวงพ่อบ้านฝั้นอยู่เสมอ

อยู่มาวันหนึ่ง จึงได้ชวนนายไฉน ไปเที่ยวในเมืองกำแพงเพชรเพื่อหาอาหารทานกัน ขณะนั้นที่วัดคูยางกำลังสร้างเมรุ แต่แปลกเมรุที่สร้างขึ้นเป็นเมรุแฝด คือ ในปล่องเดียวกันนั้นมีเตาเผาคู่แฝดจึงเข้าไปดู เมื่อดูเสร็จแล้วก็เตรียมจะกลับบ้านกัน บังเอิญสายตามองไปพบต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่งยังไม่ทราบว่าเป็นต้นอะไร แต่ตรงยอดต้นนั้นแกว่งไปรอบ ๆ ส่วนกิ่งอื่น ๆ นั้นไม่ไหวติงเลย แม้แต่น้อย ขณะนั้นเวลาร่วม 5 โมงเช้าไม่มีลมเลย ร.อ.ทำนอง จึงได้ชวนนายไฉนเข้าไปดู แต่นายไฉน บอกว่าน่าแปลกทำไมจึงหมุนอยู่กิ่งเดียว กิ่งอื่น ๆ ทำไมไม่หมุนด้วย จึงไปดูกันแต่นายไฉน คำนับบอกว่าแก่แล้วเดินไม่ไหวเพราะปารกมาก มีกอไผ่หนามทุกชนิด รวมทั้งต้นหมามุ่ยก็มาก แต่ด้วยความอยากรู้อยากเห็นของ ร.อ.ทำนอง จึงได้บอกนายไฉนว่า ตามผมไป ผมจะเป็นผู้แหวกป่าเองให้ตามมาโชคดียิ่งจะจับชะนีได้ เพราะต้องเป็นชะนีหรือลิงแน่ แต่พอไปถึงใกล้ ๆ กิ่งไม้ก็เงยบไม่ไหวติงแต่อย่างใดเมื่อเดินอ้อมไปก็พบเนินดินใหญ่มีปารกมาก เมื่อขึ้นไปถึงเนินดินแล้วก็ไปเหยียบตรงไหล่ของหลวงพ่อบ้านฝั้น จึงก้มลงแหวกกอหญ้าดู พบเศียรและไหล่ของหลวงพ่อบ้านฝั้นที่เหมือนในความฝันอยู่ในท่านอนตะแคงเอียงเล็กน้อย โผล่ดินขึ้นมาไม่มากนัก เมื่อแรกพบเห็นท่านเหมือนกับถูกไฟฟ้าช็อตตัวที่ใจ ร้อนผ่าวไปทั้งตัว ตีใจเหมือนได้พบกันใหม่ ร.อ.ทำนอง จึงกำชับนายไฉนว่า อย่าไปบอกใครเป็นอันขาดให้ปิดไว้ก่อน แล้วคิดว่าจะทำอย่างไรจึงจะรับท่านไปวัดศรีโยธินได้

ต่อมา ร.อ.ทำนอง ได้พยายามหาบุคคลอื่นที่แข็งแรงไปช่วยกันขุดอยู่ 3 วันจึงสำเร็จ มีนายเสา หมอมา และบุคคลอื่นรวม 8 คน แต่ก่อนจะลงมือขุดก็จัดรูปเทียนบอกนิมนต์ท่าน พอจะลงมือขุดครั้งแรกก็ไม่มีใครลงมือขุดก่อน เพราะกลัวจะมีอันเป็นไป คณะขุดจึงยกให้ ร.อ.ทำนอง เป็นผู้ลงมือขุดก่อนเพราะเป็นผู้ฝัน ตกลงว่า ร.อ.ทำนองต้องขุดเป็นคนแรก เป็นที่น่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง ขณะยกจอบขึ้นจะขุดดิน ได้มีแมลงป่องข้างตัวเท่าปูนาสี่ขาโผล่มาลาก้ามชูหางขึ้น ร.อ.ทำนอง จึงยกจอบลง แล้วพูดบอกออกไปว่า “หลวงพ่อบ้านฝั้นบอกให้มารับท่านไปที่วัด ขอให้หลีกเลี่ยงให้ด้วย” เหมือนแมลงป่องข้างจะเข้าใจ มันจึงหลีกเลี่ยงให้และเดินเข้าป่าหายไ้ คณะจึงทำการขุดกันได้อย่างสะดวก เมื่อขุดนำหลวงพ่อบ้านฝั้นขึ้นมาได้แล้ว พบว่า ลักษณะของหลวงพ่อบ้านฝั้นมีความสมบูรณ์ 80% แต่คณะผู้ขุดก็มีการขุดไปถูกองค์หลวงพ่อบ้านฝั้นทำให้องค์ของหลวงพ่อบ้านฝั้นแตกบิ่นผุพังไปก็มาก และเนื่องจากศิลาแลงจมดินอยู่นาน จะเกิดการอ่อนตัวยุ่ย ร.อ.ทำนองและคณะขุดได้นิมนต์หลวงพ่อบ้านฝั้นไปวัดศรีโยธิน หลังจากนั้นก็จัดการทำปะรำพิธีขึ้นโดยหาผ้าจีวรเก่ามามุงทำหลังคา มีการสวดบทพระพุทธคุณคือนะ 108 จบ 9 คืบ เมื่อครบ 9 คืบ ก็ทำบุญตักบาตรกันเพื่อ

เป็นการสมโภช แต่พอสวดไปถึงคืนที่ 9 ก็เกิดมีลำแสงประหลาดพุ่งขึ้นไปบนท้องฟ้ายาวมากจนชาวบ้านแตกตื่น หนังสือพิมพ์ลงข่าวไปทั่ว ทำให้มีประชาชนหลั่งไหลเดินทางมานมัสการ กราบไหว้หลวงพ่อกันอย่างมากมาย บางท่านก็มาขอน้ำมนต์รักษาโรคต่าง ๆ บางท่านก็มาขอโชคลาภ เมื่อทำบุญเสร็จ ร.อ.ทำนอง จึงได้หาช่างมาซ่อมแซมบูรณะองค์หลวงพ่อบริเวณความสมบูรณ์ โดยมีหลวงพ่อบริเวณเป็นผู้ปฏิสังขรณ์ ในขณะที่ซ่อมแซมบูรณะได้มีการเตรียมเครื่องบูชา แปรงขัดถู และระดมชาวบ้านมาช่วยกันขัดเอาดินและรากหญ้าออกจากองค์ของหลวงพ่อบริเวณ ในขณะที่หลวงพ่อบริเวณและผู้ร่วมขัดประมาณ 10 คน รวมทั้ง ร.อ.ทำนอง ด้วยได้ยืนล้อมรอบองค์หลวงพ่อบริเวณ ร.อ.ทำนอง ได้พูดขึ้นมาลอย ๆ ว่า “หลวงพ่อบริเวณขอเลขท้ายรางวัลที่ 1 ที่ออก 3 ตัวหน้าจะได้มีเงินมาสร้างวัด” เมื่อหลวงพ่อบริเวณได้ยิน ร.อ.ทำนอง พูดเช่นนั้นก็เอ่ยขึ้นมาว่า “นี่โยมประสาทดีหรือเปล่า” ร.อ.ทำนอง ตอบว่า “ผมไม่บ้านะแต่ขอหวยหลวงพ่อบริเวณ” ทุกคนที่ยืนอยู่เมื่อได้ฟังต่างก็พากันหัวเราะ ต่อมาไม่นานประมาณ 10 นาทีเศษหลังจากที่ ร.อ.ทำนอง ขอหวยหลวงพ่อบริเวณ และในขณะที่ ร.อ.ทำนอง ขัดองค์หลวงพ่อบริเวณอยู่นั้น ร.อ.ทำนอง เห็นตัวเลขขึ้นที่แก้มซ้ายของหลวงพ่อบริเวณ เป็นตัวเลขที่ใหญ่และเป็นตัวนูน โดยเลขที่เห็นคือ 085 ต่อมาอีก 3 วัน เมื่อหวยเลขท้ายรางวัลที่ 1 ออกก็ออกตรงกับเลขที่เห็น ทำให้มีผู้โชคดีถูกหวยกันหลายท่าน แต่ ร.อ.ทำนอง ไม่ถูกเพราะว่าไม่ได้ซื้อ หลังจากนั้น ก็มีประชาชนหลั่งไหลกันมาขอโชคลาภกับหลวงพ่อบริเวณไม่ขาดสาย เมื่อผู้ใดถูกก็จะนำเงินมาถวายวัดจนทำให้วัดได้เงินมาสร้างวิหารไม้ชั่วคราวให้หลวงพ่อบริเวณประดิษฐานอยู่ (อนึ่งในการซ่อมแซมครั้งนั้นหลวงพ่อบริเวณทำการไม่สำเร็จเพราะทำเท่าไรก็ทำไม่ได้ มีคนบอกว่าการบวงสรวงหลวงพ่อบริเวณทำไม่ถูก) แต่เมื่อก่อนเสร็จก็นิมนต์ท่านขึ้นสู่บัลลังก์ทั้ง ๆ ที่องค์ของท่านยังไม่สมบูรณ์ วันที่ยกท่านขึ้นสู่บัลลังก์คือวันที่ 13 พฤษภาคม 2526 ตรงกับวันศุกร์ขึ้น 2 ค่ำ เวลา 19.14 น. โดยใช้รถขององค์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคกำแพงเพชร มีการทำบุญโดยมีประชาชนมาร่วมงานประมาณ 700 คน มีการใช้ด้ายสายสิญจน์ 3 สายโยงจากองค์ท่านให้ประชาชนจับ แต่ในขณะที่ยกองค์ท่านขึ้นสูงจากพื้นดินประมาณเลยสะดือ ก็มีคนเห็นแมลงป่องข้างใหญ่สีขาวจำนวน 3 ตัวอยู่ใต้ที่ ๆ หลวงพ่อบริเวณท่านนั่งอยู่ พร้อมกันนั้นก็เกิดมีพายุหมุนจนใบไม้และฝุ่นตลบอบอวนไปทั่วบริเวณ ทั้ง ๆ ที่ก่อนจะยกท่านขึ้นนั้นไม่มีวี่แววว่าจะมีลมเลย ขณะที่คนแตกตื่นลมนั้น ด้ายสายสิญจน์ที่โยงอยู่ก็หายไปในจณหมด จนกระทั่งนายลิ้ม ขุนพิทักษ์ พศติเรือนจำจังหวัดกำแพงเพชร ต้องเข้ามาพูดบอกกล่าวในเครื่องขยายเสียงว่าตัวท่านบวชเรียนมาร่วม 10 ปี ไม่เคยเห็นอิณิหารอย่างนี้เลย และคนอื่น ก็บอกเป็นเสียงเดียวกันว่าไม่เคยพบเห็นเหตุการณ์แบบนี้ที่ใดมาก่อนเช่นกัน หลังจากที่ซ่อมแซมบูรณะท่านเพิ่มเติมจนเสร็จทุกวันพระ 15 ค่ำ ได้มีผู้มากกราบไหว้ท่านพบเห็นแสงสว่างเกิดขึ้นรอบ ๆ ตัวองค์ท่านประมาณ 5 นาทีก็หายไปเป็นอยู่อย่างนี้ประมาณ

2 พรรษา ทำให้มีประชาชนเดินทางมาพิสูจน์กันมากมาย จนเป็นที่เล่าลือกันไปทั่วทุกสารทิศและมีผู้เดินทางมาราบไ้หัวท่านไม่ขาดสาย นอกจากนี้บางคนก็เดินทางมาขอหอย ขอให้ท่านดวงตามนี้ให้ ขอให้มืงานทำ เป็นต้น ซึ่งทุกท่านที่เดินทางมาขอส่วนใหญก็ประสบผลสำเร็จตามที่ขอ

12. วัดคูยาง

ตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับวัดคูยาง มีดังนี้ ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมื่อ พ.ศ. 2321 สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกเป็นแม่ทัพไปปราบเมืองศรีสัตนาคนหุตได้เมืองเวียงจันทน์และหลวงพระบาง ได้มีการกวาดต้อนเชลยของเมืองทั้งสอง โดยได้จัดให้เชลยที่กวาดต้อนมานั้นไปอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ เมืองกำแพงเพชรได้มีชาวเวียงจันทน์ ขมุ (ชนชาวเขาเผ่าหนึ่ง) และยาง (ชนชาติกะเหรี่ยง) ชาวเวียงจันทน์นั้นมาตั้งหลักปักฐานอยู่ทางปากคลองสวนหมากลงมาทางใต้ตามลำแม่น้ำปิง ส่วนชาวขมุและยางนั้น ก็มาจับจองสร้างหลักฐานบ้านเรือนอยู่ทางใต้วัดพระบรมธาตุนครชุมลงไปจนถึงคลองกว้าง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในระหว่างที่พระองค์ผนวชอยู่นั้น พระองค์ทรงเชี่ยวชาญแตกฉานในพระไตรปิฎกอย่างกว้างขวางได้ทรงประดิษฐ์ฐานธรรมยุติกนิกายขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย ทั้งพระองค์ได้ทรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะด้วยและผนวชอยู่ถึง 27 พรรษา จึงได้ทรงลาผนวชออกมาครองราชย์เมื่อ พ.ศ. 2394 ครั้นพระองค์ได้เถลิงถวัลยราชสมบัติแล้วได้รับสั่งทั้งในพระนครและหัวเมือง ให้ฟื้นฟูด้านการปกครองและเศรษฐกิจและพระพุทธศาสนา ในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาซึ่งถือว่าเป็นหลักใหญ่ หรือแกนกลางของการปกครองในสมัยนั้นเพราะเป็นศาสนาประจำชาติเสมือนเป็นเข็มทิศที่จะชี้ให้ปวงชนได้เห็นความสว่าง ความร่มเย็นเป็นสุขแก่ผู้ศึกษาค้นคว้า ประพฤติปฏิบัติ อันจักส่งผลให้อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ประชาชนของชาติจะได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่น ด้วยเหตุดังกล่าว ชาวขมุและยางที่เดินทางมาจากเวียงจันทน์เกิดกำลังศรัทธาอันแรงกล้าและมองเห็นว่าการสร้างวัดในพระพุทธศาสนาได้อยู่อาศัยเพื่อศึกษาค้นคว้าและปฏิบัติธรรม พร้อมทั้งเป็นสถานที่เผยแพร่พระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชาวขมุและยางได้ตระหนักและเชื่อมั่นว่า พระธรรมนี้มีอานุภาพมากล้นที่จะส่งผลดลบันดาลให้ผู้ปฏิบัติได้รับความสุขความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป จึงพร้อมใจกันขออนุญาตต่อพระยารามวรนครสงคราม (นุช) เจ้าเมืองกำแพงเพชร เพื่อสร้างวัดคูยางนี้ขึ้นมา

จากการศึกษาวิจัยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัด

กำแพงเพชร โดยแหล่งท่องเที่ยวฯ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร มีจำนวนทั้งสิ้น 24 แห่ง แต่แหล่งท่องเที่ยวที่มีตำนาน เรื่องเล่ามีเพียง 12 แห่ง ซึ่งตำนานเรื่องเล่าส่วนใหญ่เป็นตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับคำนิยามของตำนานของ ปรีชา พิณทอง (2532) ที่กล่าวว่า ตำนาน คือ เรื่องแสดงกิจบ้านเมือง อันล่วงเลยมานานแล้ว ส่วนมากเกี่ยวกับโบราณวัตถุ โบราณสถาน ปุชนิยสถาน ปุชนิยบุคคล สิ่งเหล่านี้โบราณเรียก ตำนาน ประวัติศาสตร์หรือบั้งจุ่ม อนึ่งนอกจากนี้ตำนาน เรื่องเล่าที่เก็บรวบรวมข้อมูลได้จะเป็นตำนานที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นเรื่องในท้องถิ่น เป็นเรื่องเกี่ยวกับผู้เล่าและสมาชิกในสังคมเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของตำนานที่ปฐม หงส์สุวรรณ (2500) กล่าวไว้ว่า ลักษณะของตำนานมีดังนี้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนิทานปรัมปรา เป็นเรื่องในท้องถิ่น เป็นเรื่องของคนธรรมดา และมีความถูกต้องทางประวัติศาสตร์ มีลักษณะเป็นคำสอนเปรียบเทียบ เป็นแหล่งสะสมเรื่องราวก่อนประวัติศาสตร์ และเป็นเรื่องที่ผู้เล่าและสมาชิกในสังคมเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง อาจเป็นเรื่องแปลกประหลาดผิดจากธรรมดาที่เกิดขึ้น แต่ชาวบ้านก็ยอมรับและเชื่อว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง และสอดคล้องกับประเภทของตำนานที่ปฐม หงส์สุวรรณ กล่าวไว้ว่า ตำนานทางประวัติศาสตร์และตำนานประวัติศาสตร์อารยธรรมหรือตำนานของท้องถิ่น เช่น ตำนานบึงสาป ตำนานวัดพระบรมธาตุนครชุม ตำนานทอส่งน้ำโบราณ ตำนานวัดคูยาง เป็นต้น ประเภทของตำนานทางศาสนาหรือเทพนิยายเกี่ยวกับพระเจ้าและนักบุญ เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางศาสนา พระ นักบุญ ได้แก่ ตำนานวัดพระบรมธาตุนครชุม ตำนานวัดสว่างอารมณ์ ตำนานศาลพระอิศวร ตำนานวัดเสด็จ ตำนานวัดโมฬี และตำนานวัดศรีโยธิน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับรูปแบบของตำนานที่ปฐม หงส์สุวรรณ (2500, หน้า 1-4) ที่กล่าวไว้ว่า ตำนานแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ในรูปแบบความเป็นจริงที่รู้จักกันโดยทั่วไป เนื่องจากชาวบ้านมีประสบการณ์และยังจำเรื่องราวเหล่านั้นได้ เช่น ตำนานวัดบ่อสามแสน ตำนานวัดศรีโยธิน ตำนานวัดพระบรมธาตุนครชุม ตำนานวัดสว่างอารมณ์ ตำนานศาลพระอิศวร ตำนานวัดเสด็จ และตำนานเมืองไตรตรึงษ์ เป็นต้น 2) รูปแบบความจริงที่เชื่อกันโดยไม่มีหลักฐานยืนยัน แต่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นความจริง เช่น ตำนานวัดปราสาท ตำนานบึงสาป ตำนานวัดโมฬี เป็นต้น

อนึ่งจากการศึกษาเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยว ทั้ง 24 แห่ง พบว่า มีแหล่งท่องเที่ยวเพียง 12 แห่งที่มีตำนานเรื่องเล่า นั้น อาจเป็นเพราะว่าประชาชนท้องถิ่นซึ่งเป็นบรรพบุรุษในแหล่งท่องเที่ยวอีก 12 แห่ง ไม่ได้มีการเล่าขานเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวฯ นั้นให้กับลูกหลานได้ทราบ จึงทำให้แหล่งท่องเที่ยวอีก 12 แห่ง ไม่มีตำนานเรื่องเล่า และไม่มีการบันทึกเป็นเอกสารเกี่ยวกับตำนานเรื่องเล่าในแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้น

สรุปได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดในจังหวัดกำแพงเพชรมีทั้งสิ้น 24 แห่ง แต่แหล่งท่องเที่ยว ที่มีตำนาน เรื่องเล่ามีเพียง 12 แห่ง ได้แก่ วัดพระบรมธาตุนครชุม วัดบ่อสามแสน วัดสว่างอารมณ์ ศาลพระอิศวร เมืองไตรตรึงษ์ บึงสาป วัดปราสาท วัดเสด็จ ท่อส่งน้ำโบราณ วัดโมฬี วัดศรีโยธินและวัดคูยาง

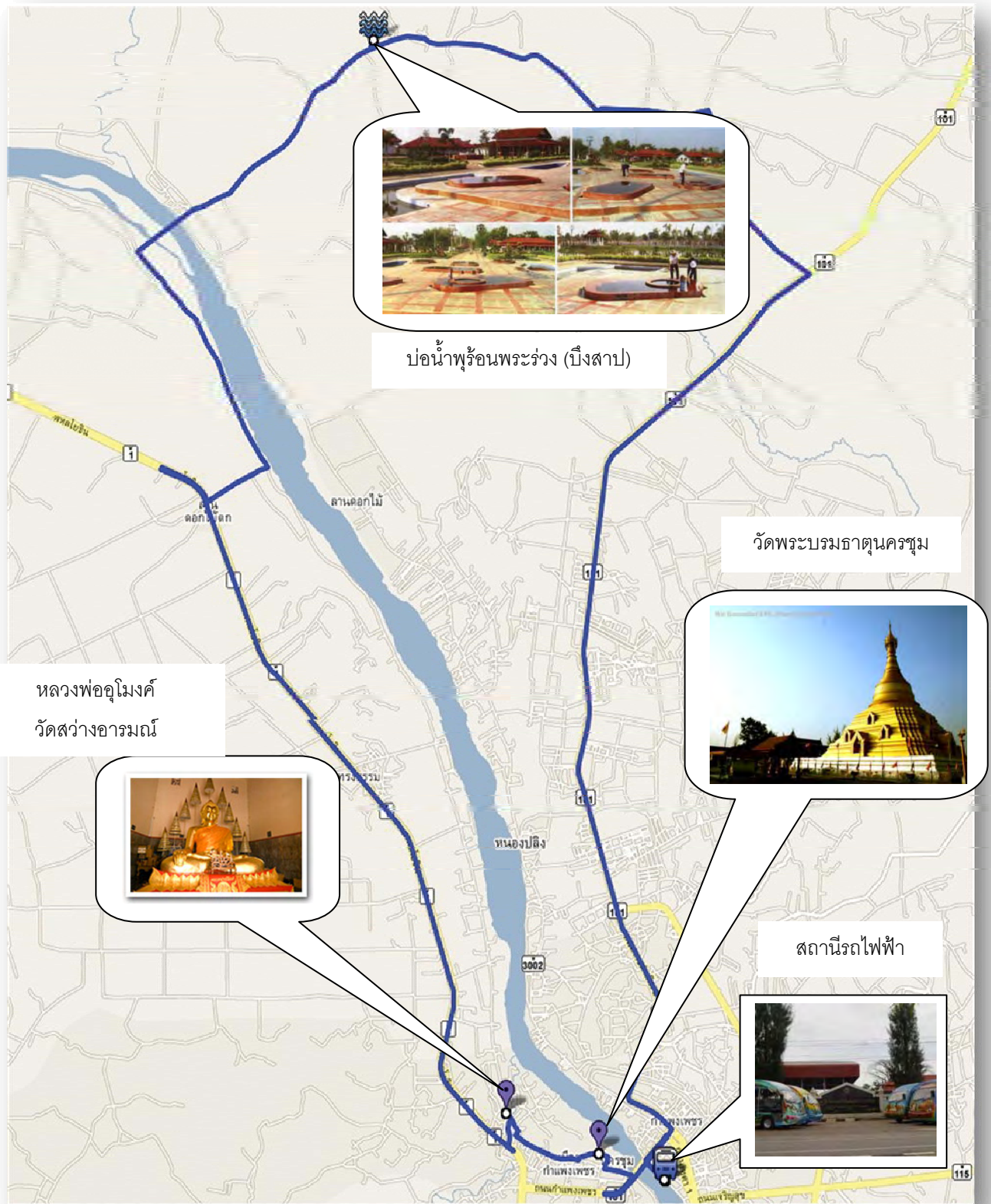
วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร

ผลการศึกษาสำหรับตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาโดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มย่อยภาคีที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร 4 ฝ่าย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาชนและนักวิชาการ รวมทั้งสิ้น 10 คน ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการเผยแพร่เกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรและการพิจารณาให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเส้นทางการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยว ซึ่งผลการศึกษาที่ได้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยได้ผลการศึกษา เป็นดังนี้

จากผลการศึกษาตำนานเรื่องเล่าตามคำถามการวิจัยข้อที่ 1 สามารถนำมาสร้างเส้นทางและเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชรในลักษณะเส้นทางเที่ยววันเดียวกลับ (One day trip) โดยทุกเส้นทางมีจุดเริ่มต้น ณ สถานีรถไฟขององค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร ก่อให้เกิดเส้นทางใหม่ 7 เส้นทาง ดังนี้

เส้นทางที่ 1 นบพระบรมธาตุ ไหว้สักการะหลวงพ่ออุโมงค์วัดสว่างอารมณ์ อาบน้ำพุร้อนบึงสาป

ในเส้นทางที่ 1 จะเป็นเส้นทางที่ให้นักท่องเที่ยวได้กราบไหว้ขอพรสิ่งศักดิ์ และได้ทราบเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าของวัดพระบรมธาตุ หลวงพ่ออุโมงค์วัดสว่างอารมณ์ และบึงสาป โดยวัดพระบรมธาตุจะมีตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และต้นพระศรีมหาโพธิ์ซึ่งพระมหาธรรมราชาลิไททรงปลูกไว้ ส่วนวัดสว่างอารมณ์นั้น ก็จะมีตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่ออุโมงค์ ส่วนบึงสาปก็จะมีตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับพระร่วง และบ่อน้ำพุร้อนซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ดังแผนภาพเส้นทางที่ 4.1



แผนภาพที่ 4.1 แสดงเส้นทางที่ 1

เส้นทางที่ 2 สักการะพระอิศวร ชมคลองส่งน้ำโบราณ ไหว้พระนอนวัดบ่อสามแสน

ในเส้นทางที่ 2 จะเป็นเส้นทางที่ให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมและสักการะพระอิศวรซึ่งมีตำนานเชื่อมโยงของชาวกำแพงเพชรเกี่ยวกับการก่อสร้างศาลพระอิศวรและความศักดิ์สิทธิ์ของพระอิศวร ชมคลองส่งน้ำโบราณซึ่งเป็นคลองส่งน้ำที่ส่งน้ำหล่อเลี้ยงชาวจังหวัดกำแพงเพชรในอดีตเมื่อมีการสู้รบกับพม่า ส่วนวัดบ่อสามแสนนั้นจะมีตำนานเกี่ยวกับปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ และความเชื่อของชาวบ้านเกี่ยวกับปรากฏการณ์ความศักดิ์สิทธิ์ของวัดซึ่งเชื่อมโยงกับวัดอาวาสใหญ่และบ่อสามแสนของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ดังแผนภาพที่ 4.2

เส้นทางที่ 3 สักการะพระอิศวร กราบไหว้พระนอนวัดบ่อสามแสน ขอพรจากหลวงพ่อดศรีสรเพชญ์วัดศรีโยธิน

ในเส้นทางที่ 3 จะเป็นเส้นทางที่ให้นักท่องเที่ยวได้กราบพระอิศวร ซึ่งมีตำนานเชื่อมโยงของชาวกำแพงเพชรเกี่ยวกับการก่อสร้างศาลพระอิศวรและความศักดิ์สิทธิ์ของพระอิศวร ส่วนวัดบ่อสามแสนนั้น จะมีตำนานเกี่ยวกับปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ และความเชื่อของชาวบ้านเกี่ยวกับปรากฏการณ์ความศักดิ์สิทธิ์ของวัดซึ่งเชื่อมโยงกับวัดอาวาสใหญ่และบ่อสามแสนของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และวัดศรีโยธิน ก็จะมีตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อดศรีสรเพชญ์ ดังแผนภาพที่ 4.3

เส้นทางที่ 4 กราบรอยพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้าวัดเสด็จ กราบหลวงพ่อไม้วัดโมฬี ชมหอไตรวัดคูยางกราบพระพุทธรูปปางลีลาวัดปราสาท ตามรอยตำนานท้าวแสนปม

ในเส้นทางที่ 4 จะเป็นเส้นทางที่ให้นักท่องเที่ยวได้กราบรอยพระพุทธรูปขององค์สมเด็จพระพุทธเจ้า ณ วัดเสด็จ และตามรอยของหลวงพ่อดศรี ซึ่งเคยมาจำวัด ณ วัดเสด็จ รวมทั้งตำนานพระธาตุเสด็จบนถนนระหว่างวัดเสด็จกับวัดพระบรมธาตุนครชุม ส่วนหลวงพ่อไม้วัดโมฬีนั้น มีตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อไม้ วัดคูยางจะมีตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับการสร้างวัดและหอไตรวัดคูยาง ซึ่งเป็นหอไตรที่เก่าแก่ วัดปราสาทมีตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับตามรอยเสด็จของรัชกาลที่ 5 และความศักดิ์สิทธิ์ของวัดปราสาท และตำนานท้าวแสนปมซึ่งเกิดขึ้นที่เมืองไตรตรึงษ์ ดังแผนภาพที่ 4.4



แผนภาพที่ 4.2 แสดงเส้นทางที่ 2

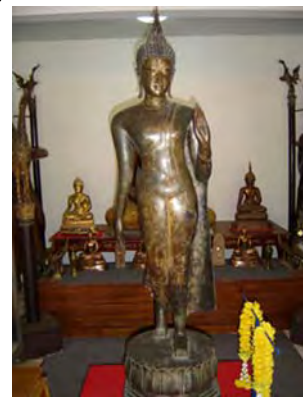
แผนภาพที่ 4.3 แสดงเส้นทางที่ 3



สถานีรถไฟฟ้า



เมืองไตรตรึงษ์



พระพุทธรูปปางลีลาวัดปราสาท



ตำนานท้าวแสนปม

เส้นทางที่ 5 ชมทอสงน้ำโบราณ อานน้ำแรบ่น้ำคักสิทธีบึงสาป

ในเส้นทางที่ 5 จะเป็นเส้นทางที่ให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมคลองสงน้ำโบราณ ซึ่งเป็นคลองสงน้ำที่สงน้ำหล่อเลี้ยงชาวจังหวัดกำแพงเพชรในอดีตเมื่อมีการสู้รบกับพม่า ส่วนบึงสาปก็จะมีตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับพระร่วงและบ่อน้ำพุร้อนซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นบ่อน้ำคักสิทธีดังแผนภาพที่ 4.5

เส้นทางที่ 6 กราบขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมืองกำแพงเพชร

วัดสว่างอารมณ์ วัดพระบรมธาตุนครชุม วัดโมฬี วัดเสด็จ วัดบ่อสามแสน วัดศรีโยธิน

ในเส้นทางที่ 6 จะเป็นเส้นทางที่ให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมวัดสว่างอารมณ์ซึ่งมีตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อบุญรอด วัดพระบรมธาตุจะมีตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และต้นพระศรีมหาโพธิ์ซึ่งพระมหาธรรมราชาลิไททรงปลูกไว้ ส่วนหลวงพ่อบุญรอดวัดโมฬีนั้น มีตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของท่าน ส่วนวัดเสด็จนักท่องเที่ยวจะได้กราบรอยพระพุทธรูปของพระพุทธรูปเจ้า ณ วัดเสด็จ และตามรอยของหลวงพ่อบุญรอด ซึ่งเคยมาจำวัด ณ วัดเสด็จ รวมทั้งตำนานพระธาตุเสด็จนับกันระหว่างวัดเสด็จกับวัดพระบรมธาตุนครชุม ส่วนวัดบ่อสามแสนนั้นจะมีตำนานเกี่ยวกับปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติและความเชื่อของชาวบ้านเกี่ยวกับปรากฏการณ์ความศักดิ์สิทธิ์ของวัดซึ่งเชื่อมโยงกับวัดอวาสใหญ่และบ่อสามแสนของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และวัดศรีโยธิน ก็จะมีตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อบุญรอดศรีสุรเพชร ดังแผนภาพที่ 4.6

เส้นทางที่ 7 กราบขอพร 9 สิ่งศักดิ์สิทธิ์เมืองกำแพงเพชร

วัดสว่างอารมณ์ วัดพระบรมธาตุนครชุม (นบพระบรมธาตุและต้นพระ
ศรีมหาโพธิ์) วัดโมฬี วัดเสด็จ ศาลพระอิศวร วัดบ่อสามแสน
วัดศรีโยธิน พระร่วงบึงสาป

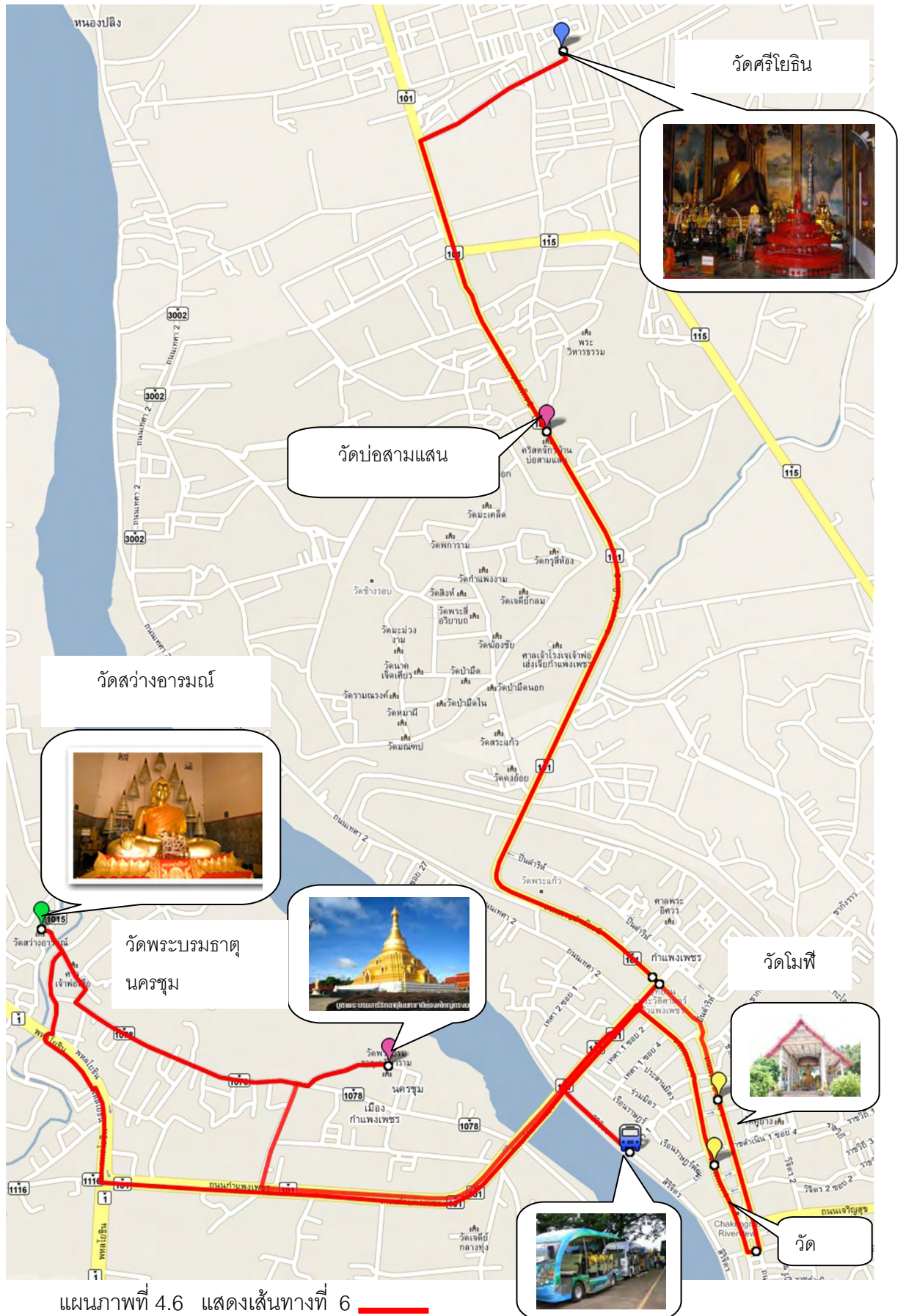
ในเส้นทางที่ 7 จะเป็นเส้นทางที่ให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมวัดสว่างอารมณ์ซึ่งมีตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อบุญรอด วัดพระบรมธาตุจะมีตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และต้นพระศรีมหาโพธิ์ซึ่งพระมหาธรรมราชาลิไททรงปลูกไว้ ส่วนหลวงพ่อบุญรอดวัดโมฬีนั้น มีตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของท่าน

ส่วนวัดเสด็จนักท่องเที่ยวจะได้กราบรอยพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้า ณ วัดเสด็จ และตามรอยของหลวงพ่โต ซึ่งเคยมาจำวัด ณ วัดเสด็จ รวมทั้งตำนานพระธาตุเสด็จนับกันระหว่างวัดเสด็จกับวัดพระบรมธาตุนครชุม กราบสักการะพระอิศวรซึ่งมีตำนานเชื่อมโยงของชาวกำแพงเพชรกับการก่อสร้างศาลพระอิศวรและความศักดิ์สิทธิ์ของพระอิศวร ส่วนวัดบ่อสามแสนนั้น จะมีตำนานเกี่ยวกับปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ และความเชื่อของชาวบ้านเกี่ยวกับปรากฏการณ์ความศักดิ์สิทธิ์ของวัดซึ่งเชื่อมโยงกับวัดอวาสใหญ่และบ่อสามแสนของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และวัดศรีโยธิน ก็จะมีตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่ศรีสรเพ็ชร ส่วนบึงสาปก็จะมีตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับพระร่วง และบ่อน้ำพุร้อนซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ดังแผนภาพที่ 4.7

อนึ่ง นอกจากนี้ ภาควิชาที่เกี่ยวข้องทั้ง 4 ฝ่าย ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ถึงแม้ว่าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร จะสืบค้นเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าไม่ได้ก็ตามก็ควรกำหนดให้มีในทุกเส้นทางการท่องเที่ยวเนื่องจากอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลกร่วมกับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและศรีสัชนาลัย และนอกจากตำนาน เรื่องเล่าที่จะสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาเที่ยวจังหวัดกำแพงเพชรแล้ว ผู้ให้ข้อมูลหรือมัคคุเทศก์ ที่จะเป็นผู้เล่าตำนาน เรื่องเล่า จะต้องสามารถเล่าตำนานต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง และเล่าโดยทุกครั้งข้อมูลจะต้องถูกต้องเหมือนกันทุกครั้ง ดังนั้น ทุกฝ่ายจึงให้ข้อเสนอแนะว่า หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดฝึกอบรมมัคคุเทศก์นำเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร จะต้องฝึกอบรมให้มัคคุเทศก์สามารถเล่าตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวฯ ในจังหวัดกำแพงเพชรได้อย่างถูกต้องทุกคน และเปิดโอกาสให้ประชาชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดตำนาน เรื่องเล่าด้วยเพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวรักและหวงแหนแหล่งท่องเที่ยวของตนไว้เพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้ชมต่อไป

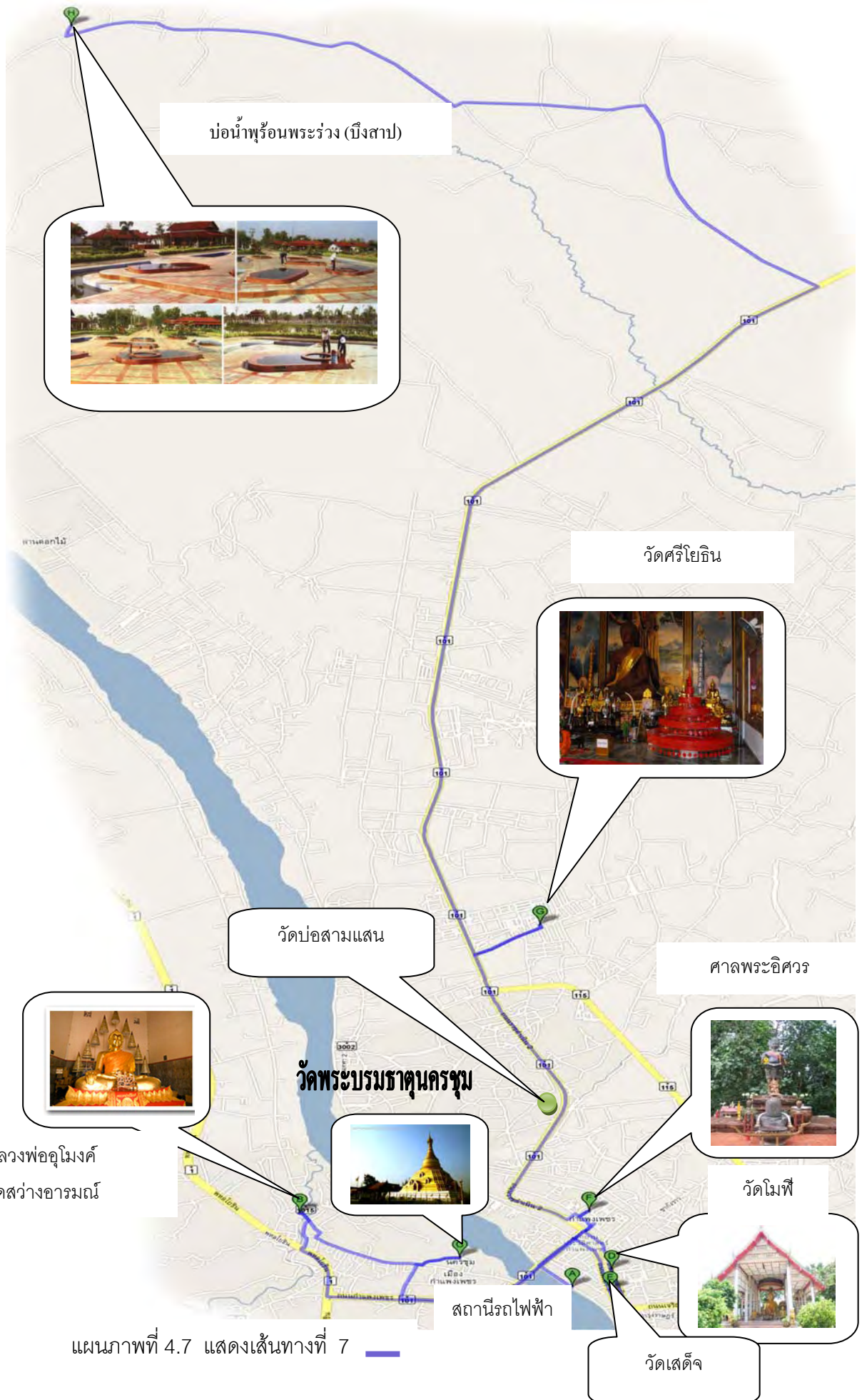


แผนภาพที่ 4.5 แสดงเส้นทางที่ 5



แผนภาพที่ 4.6 แสดงเส้นทางที่ 6

สถานีรถไฟ



จากผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มย่อย ทำให้เกิดเส้นทางการท่องเที่ยวใหม่ของจังหวัดกำแพงเพชร 7 เส้นทาง และแต่ละเส้นทางจะมีตำนาน เรื่องเล่าที่สามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวชม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการและทฤษฎีของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ที่กล่าวว่า การที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชมทรัพยากรใด ๆ ก็ตามแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เช่น ความสวยงาม ประวัติความเป็นมา ตำนาน เรื่องเล่า เพราะหากแหล่งท่องเที่ยวใดมีประวัติความเป็นมาหรือตำนานเรื่องเล่าชวนบ่งบอกถึงความเป็นมา ความสำคัญ และคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ก็จะส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นกระตุ้นจิตใจหรือดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวต้องการไปเที่ยวชมมากยิ่งขึ้น

สรุป ภาควิชาที่เกี่ยวข้องทั้ง 4 ฝ่าย ได้เสนอแนะเส้นทางการท่องเที่ยวและการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนานและเรื่องเล่าได้ทั้งหมด 7 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1 นบพระบรมธาตุ ไหว้สักการะหลวงพ่ออุโมงค์วัดสว่างอารมณ์ อาบน้ำพุร้อนบึงสาป, เส้นทางที่ 2 สักการะพระอิศวร ชมคลองส่งน้ำโบราณ ไหว้พระนอนวัดบ่อสามแสน, เส้นทางที่ 3 สักการะพระอิศวร กราบไหว้พระนอนวัดบ่อสามแสน ขอพรจากหลวงพ่อศรีสรเพชญ์วัดศรีโยธิน, เส้นทางที่ 4 กราบรอยพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้าวัดเสด็จ กราบหลวงพ่อไม้วัดโมฬี ชมหอไตรวัดคูยาง กราบพระพุทธรูปปางลีลาวัดวังปารุณย์ ตามรอยตำนานท้าวแสนปม, เส้นทางที่ 5 ชมทอส่งน้ำโบราณ อาบน้ำแร่บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์บึงสาป, เส้นทางที่ 6 กราบขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมืองกำแพงเพชร วัดสว่างอารมณ์ วัดพระบรมธาตุนครชุม วัดโมฬี วัดเสด็จ วัดบ่อสามแสน วัดศรีโยธิน และเส้นทางที่ 7 กราบขอพร 9 สิ่งศักดิ์สิทธิ์เมืองกำแพงเพชร วัดสว่างอารมณ์ วัดพระบรมธาตุนครชุม (นบพระบรมธาตุและต้นพระศรีมหาโพธิ์) วัดโมฬี วัดเสด็จ ศาลพระอิศวร วัดบ่อสามแสน วัดศรีโยธิน พระร่วงบึงสาป อนึ่งภาควิชาที่เกี่ยวข้องทั้ง 4 ฝ่ายได้ให้ข้อเสนอแนะว่าทุกเส้นทางควรให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรด้วย

4.2 สรุปภาพรวมการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้งหมด

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. การศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดในจังหวัดกำแพงเพชรทั้งสิ้น 24 แห่ง แต่แหล่งท่องเที่ยวฯ ที่มีตำนาน เรื่องเล่ามีเพียง 12 แห่ง ได้แก่ วัดพระบรมธาตุนครชุม วัดบ่อสามแสน วัดสว่างอารมณ์ ศาลพระ-

อิศวร เมืองไตรตรึงษ์ บึงสาป วัดปราสาท วัดเสด็จ ท่อส่งน้ำโบราณ วัดโมฬี วัดศรีโยธินและ
วัดคูยาง

ส่วนวัตถุประสงค์ข้อที่ 2. การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทาง
ท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร
พบว่า เกิดเส้นทางท่องเที่ยวใหม่จากตำนาน เรื่องเล่า 7 เส้นทาง ดังนี้ เส้นทางที่ 1 นบพระ
บรมธาตุ ไหว้สักการะหลวงพ่ออุโมงค์วัดสว่างอารมณ์ อาบน้ำพุร้อนบึงสาป, เส้นทางที่ 2
สักการะพระอิศวร ชมคลองส่งน้ำโบราณ ไหว้พระนอนวัดบ่อสามแสน, เส้นทางที่ 3 สักการะพระ
อิศวร กราบไหว้พระนอนวัดบ่อสามแสน ขอพรจากหลวงพ่อศรีสรเพชญ์วัดศรีโยธิน, เส้นทางที่
4 กราบรอยพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้าวัดเสด็จ กราบหลวงพ่อไม้วัดโมฬี ชมหอไตรวัดคูยาง
กราบพระพุทธรูปปางลีลาวัดวังปราสาท ตามรอยตำนานท้าวแสนปม, เส้นทางที่ 5 ชมท่อส่งน้ำ
โบราณ อาบน้ำแร่บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์บึงสาป , เส้นทางที่ 6 กราบขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมืองกำแพงเพชร
วัดสว่างอารมณ์ วัดพระบรมธาตุนครชุม วัดโมฬี วัดเสด็จ วัดบ่อสามแสน วัดศรีโยธิน
และเส้นทางที่ 7 กราบขอพร 9 สิ่งศักดิ์สิทธิ์เมืองกำแพงเพชร วัดสว่างอารมณ์ วัดพระบรมธาตุ
นครชุม (นบพระบรมธาตุและต้นพระศรีมหาโพธิ์) วัดโมฬี วัดเสด็จ ศาลพระอิศวร วัดบ่อสามแสน
วัดศรีโยธิน พระร่วงบึงสาป

บทที่ 5 บทสรุป

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ตำนาน เรื่องเล่าของ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร และ 2) เพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวและการจัดสนทนากลุ่มย่อย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา โดยเนื้อหาในบทนี้จะประกอบไปด้วยบทสรุป และข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 บทสรุป

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาตำนาน เรื่องเล่าของ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรและเพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร ได้ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1. เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร

ผลการศึกษา พบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร มีทั้งสิ้น 24 แห่ง ได้แก่

1. อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรมีโบราณสถานสำคัญคือ วัดพระแก้ว วัดพระธาตุ สระมน วัดพระนอน วัดพระสี่อิริยาบถ วัดสิงห์ วัดช้างรอบ วัดอาวาสใหญ่ เป็นต้น
2. ศาลพระอิศร
3. ศาลพ่อหลักเมืองจังหวัดกำแพงเพชร
4. วัดกะโลทัย
5. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติกำแพงเพชร
6. พิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชรเฉลิมพระเกียรติ
7. วัดโมฬี

8. หอไตรวัดคูยาง
9. วัดดงหวาย
10. คลองส่งน้ำโบราณ
11. วัดบ่อสามแสน
12. วัดเสด็จ
13. วัดศรีโยธิน
14. บึงสาป

ในเขตตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

1. วัดพระบรมธาตุนครชุม
2. วัดเจดีย์กลางทุ่ง
3. วัดซุ่มกอ
4. วัดหนองพิกุล
5. วัดหนองลังกา
6. บ่อมทุ่งเศรษฐี
7. วัดสว่างอารมณ์
8. บ้านห้าง ร. 5

ในเขตตำบลไตรตรึงษ์ อ.เมือง จังหวัดกำแพงเพชร

1. เมืองไตรตรึงษ์

ในเขตตำบลคณฑี อ.ขาณุวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร

1. วัดปราสาท

แต่แหล่งท่องเที่ยวที่มีตำนานและเรื่องเล่า มีเพียง 12 แห่ง ได้แก่

1. วัดพระบรมธาตุนครชุม
2. วัดบ่อสามแสน
3. วัดสว่างอารมณ์
4. ศาลพระอิศวร
5. เมืองไตรตรึงษ์
6. บึงสาป

7. วัดปราสาท
8. วัดเสด็จ
9. ท่อส่งน้ำโบราณ
10. วัดโมฬี
11. วัดศรีโยธิน
12. วัดคูยาง

โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับตำนาน ดังนี้

วัดพระบรมธาตุนครชุม เป็นวัดมีตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระบรมธาตุซึ่งบรรจุอยู่ในพระเจดีย์ของวัด ดังนี้ มีปรากฏการณ์เกิดขึ้นในวันวิสาขบูชา เป็นดวงไฟกลม ๆ ใหญ่เท่ากำปั้นลูกมะพร้าว ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นพระธาตุเสด็จ พระบรมสารีริกธาตุ บรมแปลว่าสูงสุด สารีริกธาตุแปลว่าธาตุของพระพุทธเจ้า ถ้าเป็นคนสามัญก็คือ อัฐิของพระพุทธเจ้า เป็นผู้ประเสริฐสูงสุด ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง ได้ต้นศรีมหาโพธิ์ โดยมีบันทึกในหลักศิลาจารึกหลักที่ 3 ว่า ถ้าผู้ใดกระทำการพระบูชาพระบรมธาตุ เปรียบเสมือนได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง อานิสงส์ว่าอย่างนั้น วัดพระบรมธาตุจะมีการจัดงานไหว้พระธาตุในวันเพ็ญเดือน 3 5 วัน 5 ค่ำ ก่อนงานนพพระเล่นเพลง นพแปลว่าไหว้พระ เผเทียนเล่นไฟ ก็คือว่า มาไหว้พระแล้วพอดกกลางคืนก็จุดไฟและร้องเพลงกัน ก็เลยเกิดขึ้นมาเป็นนพพระเล่นเพลง

วัดบ่อสามแสน มีตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับวัด ดังนี้ วัดบ่อสามแสนก่อสร้างในปี พ.ศ. 2500 เหตุผลที่สร้างวัดก็คือ ไม่มีวัดจึงช่วยกันสร้าง แล้วก็ตั้งขึ้นมาเป็นวัดบ่อสามแสน มีปรากฏการณ์เกิดขึ้นในสมัยอดีตช่วงที่มีบ้านเรือนประมาณ 4 – 8 หลังคาเรือน คั้นหนึ่งชาวบ้านได้ยินเสียงปีพาทย์ราชโพนทโพน มีเสียงลูกไฟตกใกล้บริเวณวัดบ่อสามแสน ในอดีตมีการจัดงานปีใหม่ขึ้นที่วัด ใครก็ตามที่ไปเที่ยวงานปีใหม่ในสมัยก่อนห้ามพูดคุยเสียงดัง หากพูดคุยเสียงดังจะถูกไล่ขว้างปาสิ่งของซึ่งเหมือนมีคนทำ แต่ชาวบ้านมองไม่เห็นตัวตน ได้ยินแต่เสียง ชื่อบ่อสามแสนนั้นมาจาก บ่อสามแสนหน้าอุทยาน เพราะในอดีตเวลาทหารมาดื่มกินน้ำที่บ่อสามแสนประมาณ 3 แสนคนก็ดื่มไม่หมด และเมื่อมีชาวบ้านอพยพมาอยู่ก็ได้ใช้น้ำในบ่อสามแสนในการบริโภคและอุปโภค วัดบ่อสามแสนจึงใช้ชื่อนี้เป็นชื่อวัดจนถึงปัจจุบัน

วัดสว่างอารมณ์ มีตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับวัดสว่างอารมณ์ดังนี้ ในอดีตมีชาวมอญสอง

พี่น้องเดินทางมาทำการค้าที่เมืองนครชุม และได้สร้างวัดขึ้นที่ใกล้ปากคลองสวนหมาก (คลองนี้ที่ได้ชื่อว่าคลองสวนหมากเพราะสองฝั่งคลองนั้นเต็มไปด้วยต้นหมาก) ชื่อว่าวัดสองพี่น้อง ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของฝั่งคลองสวนหมาก โดยมอญผู้พี่เป็นผู้สร้างและต่อมามอญผู้น้องได้สร้างวัดขึ้นอีกวัดหนึ่งอยู่ที่ฝั่งคลองแม่คล้อย ต่อมาในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้มีเศรษฐกิจกระเหยิงชื่อว่าพระยาตะก่า ได้จัดขบวนช้างเพื่อไปนำยอดฉัตรมาจากพม่า เพื่อจะนำไปประดิษฐานที่ยอดพระเจดีย์วัดพระบรมธาตุ ขณะที่เดินทางมาถึงวัดสองพี่น้องก็เป็นเวลาสว่างพอดี แต่เมื่อนำยอดฉัตรไปถึงวัดพระบรมธาตุ ปรากฏว่ามีขนาดไม่พอดีกับยอดพระเจดีย์ จึงนำกลับมาไว้ที่พระวิหารหลวงพ่อบุญครองวัดสองพี่น้อง ครั้นเมื่อรัชกาลที่ 5 ได้เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคมายังคลองสวนหมาก ได้นำลูกแก้วบุศราคัมมาเป็นของฝากแก่นายร้อยพะโป้แม่ทองย้อย ต่อมานายร้อยพะโป้และแม่ทองย้อยเห็นว่าสมควรที่จะนำลูกแก้วมาไว้ที่ยอดพระวิหารหลวงพ่อบุญครอง ภายหลังจากที่ได้นำลูกแก้วมาไว้แล้ว ชาวบ้านได้เห็นแสงสว่างเกิดขึ้นบนยอดพระวิหารหลวงพ่อบุญครอง จึงได้เปลี่ยนชื่อจากวัดสองพี่น้องมาเป็นวัดสว่างอารมณ์

ศาลพระอิศวร มีตำนาน เรื่องเล่า ดังนี้ เมื่อ พ.ศ. 2053 (ตรงกับสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 แห่งกรุงศรีอยุธยา) เจ้าพระยาศรีธรรมมาโคกราช เจ้าเมืองกำแพงเพชร ได้สถาปนาเทวรูปพระอิศวร เพื่ออุทิศส่วนกุศลแด่พระมหากษัตริย์สองพระองค์ คือ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 และพระอาทิตย์วงศ์ก่อนได้รับการสถาปนาเป็นพระมหาอุปราช การที่เมืองกำแพงเพชรซึ่งเจ้าเมืองและชาวเมืองนับถือพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น แต่ได้มีการสถาปนาเทวรูปพระอิศวรไว้กลางเมืองก็เพราะเหตุว่าเจ้าเมืองที่นับถือพุทธศาสนาจะอุปถัมภ์ศาสนาพราหมณ์ด้วย เพราะพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ ให้กับราชสำนักและเป็นผู้รักษาคัมภีร์ธรรมศาสตร์ที่ใช้ในการปกครองบ้านเมือง อนึ่งนอกจากนี้ยังมีปฏิหารย์เกี่ยวกับพระอิศวรมากมาย เช่น ชาวบ้านผู้หนึ่งซึ่งมีพี่สาวป่วยอาการหนักมากรักษาเท่าไรก็ไม่หาย ชาวบ้านคนนั้นจึงไปนั่งสมาธิต่อหน้าพระพักต์ของพระอิศวรบนแท่นเทวรูปและตั้งจิตอธิษฐานว่าขออย่าให้พี่สาวตายเลยเนื่องจากเป็นลูกหลานของพระอิศวร แต่ตอนนั้นพี่สาวของชาวบ้านคนนั้น ได้เสียชีวิตลงและถูกห่อด้วยผ้าขาวที่ห่อศพเรียบร้อยแล้ว แต่เขาก็เชื่อว่าต้องมีปฏิหารย์เกิดขึ้นแน่นอน และแล้วปฏิหารย์ก็เกิดขึ้นเมื่อก็มีคนวิ่งมาบอกว่า “พี่สาวของคุณฟื้นขึ้นมาและนั่งขัดสมาธิบนเตียงของโรงพยาบาลกำแพงเพชร ทำให้คุณหมดสติใจมาก” คุณหมอจึงได้นำตัวของพี่สาวไปเอกซเรย์ตรวจดูอย่างละเอียดอีกครั้ง แต่ก็ไม่พบสิ่งผิดปกติอะไรในตัวของพี่สาวของชาวบ้านผู้นั้นเลย เป็นต้น

เมืองไตรตรึงษ์ มีตำนาน เรื่องเล่าที่เชื่อมโยงกับวัดวังพระธาตุ โดยในอดีตบริเวณวัดวังพระธาตุมีแต่ป่าเวลาจะไหว้พระธาตุ ก็ต้องช่วยกันถางทางเข้าไป คนสมัยก่อนจะหอบสำหรับข้าวปลาอาหารเข้าไปถวาย อนึ่งดั่งนั้นประวัติของวัดวังพระธาตุจึงเชื่อมต่อกับเมืองไตรตรึงษ์เกี่ยวกับตำนานท้าวแสนปม

บึงสาป มีตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับพระร่วง ดังนี้ สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี สมเด็จพระร่วงเจ้าได้เสด็จประพาสปลาล้ำสัตว์มาถึงบริเวณลานหิน และเสด็จฯ ไปประทับที่บริเวณนั้น วันหนึ่งพระองค์ทรงเห็นไก่อ่ตัวหนึ่งมีลักษณะสวยงาม และมีเสียงขันไพเราะมากจึงทรงให้นายพรานที่ตามเสด็จฯ ต่อไก่อ่ตัวนั้นและได้ไก่อ่มาสมพระราชประสงค์ โดยมีไก่อ่ตัวอื่น ๆ ติดไปด้วยเป็นจำนวนมาก ในวันนั้นพระองค์และนายพรานล่าสัตว์อื่นไม่ได้เลยจึงทรงให้ทหารนำไก่อ่ตัวอื่น ๆ ไปปรุงอาหารสำหรับเสวย แต่เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นป่าไม่มีบ้านเรือนราษฎร จึงไม่มีไฟใช้ทำอาหาร พระองค์จึงทรงสาปน้ำที่อยู่ในบึงบริเวณใกล้ ๆ ให้เป็นน้ำร้อน บึงดังกล่าวจึงเรียกว่า บึงพระร่วงสาป ต่อมาภายหลังเรียกสั้นลงว่า บึงสาป

วัดปราสาท มีตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัด คือ มีลิเกมาเล่นที่วัด หลังจากเล่นเสร็จ คณะลิเกได้มีเก็บเต่าทองเหลืองในวัดไปด้วย ต่อมาไม่นานหัวหน้าคณะลิเกเป็นบ้า จึงได้นำเต่าทองเหลืองของวัดกลับมาคืน ก็หายจากอาการบ้า

วัดเสด็จ มีตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับการเสด็จนบกันระหว่างพระบรมธาตุซึ่งบรรจุในองค์พระเจดีย์ของวัดพระบรมธาตุ กับวัดเสด็จ จึงทำให้วัดมีนามว่าวัดเสด็จก็เป็นได้

ทอส่งน้ำโบราณ (คลองท่อทองแดง) มีตำนาน เรื่องเล่ากันว่าในสมัยที่เมืองกำแพงเพชรเป็นเมืองหน้าด่านของกรุงศรีอยุธยา การสร้างเมืองจะมีกำแพงล้อมรอบตามแนวกำแพงเมือง และมีการฝังท่อทองแดงขนาดใหญ่ไว้ใต้ดินเพื่อนำน้ำจากแม่น้ำปิงเข้ามาใช้ภายในเมือง ฝ่ายพม่าเข้าโจมตีเมืองกำแพงเพชรหลายครั้งแต่ไม่สามารถตีได้ จึงล้อมเมืองเอาไว้เพื่อให้ทหารและประชาชนอดน้ำตาย แต่เหตุการณ์ไม่เป็นอย่างที่คิด ทำให้ฝ่ายพม่าเกิดความสงสัยเป็นอย่างมากว่าพวกชาวเมืองกำแพงเพชรมีน้ำใช้จากที่ใด ต่อมาทหารไทยคนหนึ่งชื่อหมื่นแสน คิดมักใหญ่ใฝ่สูง หวังว่าเมื่อพม่าตีเมืองกำแพงเพชรได้แล้วจะแต่งตั้งให้ตนเป็นใหญ่ต่อไป จึงคิดทรยศต่อบ้านเมือง นำเรื่องเกี่ยวกับท่อทองแดงไปบอกพม่า พม่าจึงฆ่าหมื่นแสนแล้วนำศพใส่ไว้ในท่อทองแดงและปิดท่อเสีย ในไม่ช้าทหารและประชาชนที่อยู่ในเมืองกำแพงเพชรก็พากันล้มตายเพราะอดน้ำ จึงเป็นเหตุให้พม่าเข้ายึดเมืองกำแพงเพชรได้

วัดโมฬี มีตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อโม้ ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์มาก เกี่ยวกับการห้ามฝนไม่ให้ตก ดังนั้น หากชาวบ้านจัดกิจกรรมงานใดก็ตาม ถ้าไม่ต้องการให้มีฝนตก ต้องมากราบไหว้บูชา บนบานศาลกล่าวกับหลวงพ่อโม้

วัดศรีโยธิน ตำนานเรื่องเล่าของวัดศรีโยธิน จะเป็นตำนานเรื่องเล่าที่เชื่อมโยงถึงพระประวัติหลวงปู่พระศรีสรรเพชญ์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปโบราณเนื้อศิลาแลงสร้างสมัยใดไม่ปรากฏ แต่สันนิษฐานว่าเป็นสมัยสุโขทัยยุคต้นซึ่งมีอายุประมาณเกือบ 1,000 ปี ขนาดหน้าตักกว้าง 6 ศอก ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในโบสถ์วัดศรีโยธิน ซึ่งมีตำนานความเป็นมาเกี่ยวกับการได้มาของหลวงปู่ศรีสรรเพชญ์ และความศักดิ์สิทธิ์ของท่านเกี่ยวกับให้โชคกลาง มีประชาชนหลังไหลกันมาขอโชคลาภ หลวงพ่อโม้ขาดสาย เมื่อผู้ใดถูกก็จะนำเงินมาถวายวัด และทุกวันพระ 15 ค่ำ มีผู้มากราบไหว้ท่านพบเห็นแสงสว่างเกิดขึ้นรอบ ๆ ตัวองค์ท่านประมาณ 5 นาทีก็หายไปเป็นอยู่อย่างนี้ประมาณ 2 พรรษา ทำให้มีประชาชนเดินทางมาพิสูจน์กันมากมาย จนเป็นที่เล่าลือกันไปทั่วทุกสารทิศและมีผู้เดินทางมากราบไหว้ท่านไม่ขาดสาย นอกจากนี้บางคนก็เดินทางมาขอหวย ขอให้ท่านถวญถาพให้ ขอให้มีงานทำ เป็นต้น ซึ่งทุกท่านที่เดินทางมาขอส่วนใหญ่อีกประสบผลสำเร็จตามที่ขอ

วัดคูยาง มีตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับการสร้างวัดคูยางของชาวมุและยางที่เดินทางมาจากเวียงจันทน์เกิดกำลังศรัทธาอันแรงกล้าและมองเห็นว่าการสร้างวัดในพระพุทธศาสนาได้อยู่อาศัยเพื่อศึกษาค้นคว้าและปฏิบัติธรรม พร้อมทั้งเป็นสถานที่เผยแพร่พระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชาวมุและยางได้ตระหนักและเชื่อมั่นว่า พระธรรมนี้มีอานุภาพมากล้นที่จะส่งผลดลบันดาลให้ผู้ปฏิบัติได้รับความสุขความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป จึงพร้อมใจกันขออนุญาตต่อพระยารามณรงค์สงคราม (นุช) เจ้าเมืองกำแพงเพชร เพื่อสร้างวัดคูยางนี้ขึ้นมา

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2. เพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร

ผลการศึกษาสำหรับตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มย่อยภาคีที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร 4 ฝ่าย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาชนและนักวิชาการ รวมทั้งสิ้น 10 คน ได้ผลการวิจัยตามคำถามข้อที่ 2 คือ เกิดเส้นทางการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชรในลักษณะเที่ยววันเดียว (One day trip) โดยทุกเส้นทางมีจุดเริ่มต้น ณ สถานีรถไฟพาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร 7 เส้นทาง ดังนี้

เส้นทางที่ 1 นบพระบรมธาตุ ไหว้สักการะหลวงพ่อบุญรอดวัดสว่างอารมณ์ อาน้ำพุร้อนบึงสาป

เส้นทางที่ 2 สักการะพระอิศวร ชมคลองส่งน้ำโบราณ ไหว้พระนอนวัดบ่อสามแสน

เส้นทางที่ 3 สักการะพระอิศวร กราบไหว้พระนอนวัดบ่อสามแสน ขอพรจากหลวงพ่อดีสงวัดศรีโยธิน

เส้นทางที่ 4 กราบรอยพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้าวัดเสด็จ กราบหลวงพ่อบึงวัดโมฬี ชมหอไตรวัดคูยาง กราบพระพุทธรูปปางลีลาวัดปราสาท ตามรอยตำนานท้าวแสนปม

เส้นทางที่ 5 ชมท่อน้ำโบราณ อาน้ำแร่บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์บึงสาป

เส้นทางที่ 6 กราบขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมืองกำแพงเพชร
วัดสว่างอารมณ์ วัดพระบรมธาตุนครชุม วัดโมฬี วัดเสด็จ วัดบ่อสามแสน วัดศรีโยธิน

เส้นทางที่ 7 กราบขอพร 9 สิ่งศักดิ์สิทธิ์เมืองกำแพงเพชร
วัดสว่างอารมณ์ วัดพระบรมธาตุนครชุม (นบพระบรมธาตุและต้นพระศรีมหาโพธิ์)
วัดโมฬี วัดเสด็จ ศาลพระอิศวร วัดบ่อสามแสน วัดศรีโยธิน พระร่วงบึงสาป

อนึ่ง นอกจากนี้อาการที่เกี่ยข้องได้ให้ข้อเสนอแนะว่าทุกเส้นทางควรกำหนดให้มีอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรไว้ในทุกเส้นทางด้วย

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยในครั้งนี้

1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่ตำนานและเรื่องเล่า

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรในรูปแบบที่ทำให้เยาวชนรุ่นหลังสามารถศึกษาหาความรู้และนำข้อมูลมาเล่าถ่ายทอดให้กับนักท่องเที่ยวได้ทราบ เพราะจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนานเรื่องเล่า จะพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่อยู่ในวัยชรา บางครั้งข้อมูลบางส่วนก็จดจำไม่ได้ ส่งผลให้ข้อมูลที่เป็นตำนาน

เรื่องเล่าที่แท้จริงสูญหายไปด้วย และแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งไม่มีใครให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนานเรื่องเล่าได้ ทั้ง ๆ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผู้ที่จะมาให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนานและเรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยว

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการผลิตมัลติมีเดียที่จะบอกเล่าเรื่องราว ตำนาน ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวได้ทราบนั้นควรให้ความสำคัญที่จะทำการผลิตมัลติมีเดียที่สามารถให้ข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องในลักษณะที่เป็นข้อมูลที่เป็นต้นฉบับอย่างแท้จริง และควรให้ประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว

5.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดทุกแห่งในจังหวัดกำแพงเพชร

2. ควรทำการศึกษาวิจัยตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติทุกแห่งในจังหวัดกำแพงเพชร

3. ควรทำการศึกษาวิจัยตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนรวมทั้งกิจกรรมงานประเพณี เทศกาลของจังหวัดกำแพงเพชร

5.3 สรุป

ผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า จังหวัดกำแพงเพชรมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดทั้งสิ้น 24 แห่ง แต่แหล่งท่องเที่ยวที่มีตำนาน เรื่องเล่ามีเพียง 12 แห่งเท่านั้น

บรรณานุกรม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2545). **ปัจจัยที่กำหนดความต้องการของนักท่องเที่ยว.**
อัดสำเนา.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคเหนือเขต 4. (2550). **สถิตินักท่องเที่ยวของจังหวัดตาก.**
อัดสำเนา.

กุลวรา สุวรรณพิมล. (2544). **หลักการมัคคุเทศก์.** ภูเก็ต: แหลมทองออฟเซ็ท.

คณะกรรมการวัดศรีโยธิน. (2551). **ที่ระลึกงานแสดงมุพิตาจิตหลวงพ่อดำทอง คุณังกร.**
กำแพงเพชร: อัดสำเนา.

จังหวัดกำแพงเพชร. (2551). **กำแพงเพชร.** ลีโอ แลนเซ็ท.

บ้านหนังสือ 19 . (2548). **ตำนานพื้นบ้านภาคเหนือ.** กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือ.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว.** กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์.

ปฐม หงส์สุวรรณ. (2550). **กาลครั้งหนึ่ง: ว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ: แอคทีฟ
พรีน.

ปรีชา พิณทอง. (2532). **สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ.** อุบลราชธานี: ศรีธรรมการ
พิมพ์.

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. (2525). **มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชาวบ้าน.** กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พิทยา บุษรรัตน์. (2539). **ตำนานโนรา : ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมบริเวณ
รอบลุ่มทะเลสาบสงขลา.** มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒภาคใต้ (มหาวิทยาลัยทักษิณ).

พรทิพย์ ชังธาดา. (2538). **วรรณกรรมท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525.** กรุงเทพฯ:
อักษรเจริญทัศน์.

วิไลลักษณ์ ศรีป่าซาง. (2548). **วรรณกรรมตำนานล้านนา : การศึกษาวิธีการสร้าง.**

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศศิธร นิธิปรีชาและคณะ. (2547). **โครงการบ้านปราสาทกับการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.** มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

สายป่าน บุริวรรณชนะ. (2548). **ลักษณะเด่นของตำนานประจักษ์นรีมน้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลางของไทย.** กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สิต อภัยรัตน์. (2550). **ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง นางเล็ดขาวคำกาพย์ ตำนานเมืองพัทลุง.** ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2540). **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์.** กรุงเทพฯ: เพ็ญฟ้าพรินติ้ง.

สุภาวค์ จันทวานิช. (2543). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมบัติ กาญจนกิจ. (2544). **นันทนาการและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานจังหวัดกำแพงเพชร. (2545). **คัมภีร์การท่องเที่ยว “กำแพงเพชร” เมืองงามแห่งลำน้ำปิง.** กำแพงเพชร: สำนักงานจังหวัดกำแพงเพชร

ภาคผนวก ก. บทความ

**การศึกษาดำเนิน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดเพื่อส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร**

To Study Myth or Story about Historical and Temple Resources Attraction for
Promotion Tourism at Kamphaeng Phet Province

กวินทรภรณ์ เกตุแก้ว, อรนิภา คำภูคำ

Katkeaw Kawintarkron, Kumpuhum Onnipa

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

Kampaeng Phet Rajabhat University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า ของ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร และ 2) สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร ผลการศึกษา พบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรมีทั้งสิ้น 24 แห่ง แต่แหล่งท่องเที่ยวที่มีตำนาน เรื่องเล่า มีเพียง 12 แห่ง ได้แก่ วัดพระบรมธาตุนครชุม วัดบ่อสามแสน วัดสว่างอารมณ์ ศาลพระอิศวร เมืองไตรตรึงษ์ บึงสาป วัดวังปราสาท วัดเสด็จทอส่งน้ำโบราณ วัดโมฬี วัดศรีโยธิน และ วัดคูยาง ส่วนผลการศึกษาการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ภาวคิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาชนและนักวิชาการ ได้ร่วมกันสร้างเส้นทางและเชื่อมโยงเส้นทางจากตำนาน เรื่องเล่าได้ เส้นทางท่องเที่ยวใหม่ในลักษณะเที่ยววันเดียว (One day trip) โดยทุกเส้นทางมีจุดเริ่มต้น ณ สถานีรถไฟฟฟ้าขององค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร ได้เส้นทางท่องเที่ยวใหม่ 7 เส้นทาง

คำหลัก: ตำนาน เรื่องเล่า, แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัด, เศรษฐกิจและสังคม, การส่งเสริมการท่องเที่ยว

Abstract

The purpose of this research was 1) study and collect the data involving legends and narratives of Khamphaeng Phet tourism source on historical and temple. 2) create and connect the routes of travelling according to the legends and narratives in Khamphaeng Phet. The results revealed that there were 24 tourism sources on historical and temple in Khamphaeng Phet, but only 12 attraction places have a legends and narratives were as follow : Wat Prabarommathat Nakhonchum temple, Wat Boo Sam San temple, Wat Sawang Arom temple, Isuan shrine, Maung Tritrung, Bung Sap, Wang Prasad temple, Wat Sadet temple, The ancient channel, Wat Mori temple, Wat Sriyothin temple and Wat Khuyang temple. The creation and connection about the routes to travelling from legends and narratives of Khamphaeng Phet on historical and temple revealed that the organization of tourism including the office of government , public , people and scholars cooperated to built the new route to travelling on “One day trip” . There were new seven travel routes and every travel routes started at electric bus station of Khamphaeng Phet Provincial Administrative Organization. The new seven travel routes.

Keyword: myth / story, historical and temple resources attraction, economic and social Promotion Tourism

คำนำ

จังหวัดกำแพงเพชรเป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือตอนล่าง เป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติคลองลาน เป็นต้น ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัด เช่น อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร เป็นต้น และทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรม เช่น ศูนย์วัฒนธรรมชาวเขา ประเพณีหนังพระ-เล่นเพลง เป็นต้น ถึงแม้จังหวัดกำแพงเพชรจะมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายก็ตาม แต่จังหวัดกำแพงเพชรก็ไม่ได้เป็นจังหวัดที่เป็นเป้าหมายหลักที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการเดินทางมาเที่ยวชม นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาเที่ยวจังหวัดกำแพงเพชรเพราะ

เป็นจังหวัดผ่านขึ้นไปจังหวัดเชียงใหม่ เชียงรายเท่านั้น และหากพิจารณาจากองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวที่สำคัญ 3 ประการ ของบุญเลิศ จิตต์ตั้งวัฒนา (2542) ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวและเส้นทางคมนาคมเข้าถึง ของจังหวัด กำแพงเพชร พบว่า จังหวัดกำแพงเพชรมีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีเส้นทางเข้าถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวแต่ละแหล่งสะดวก แต่ทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชรนั้น พบว่า ถึงแม้จังหวัดกำแพงเพชรจะมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ได้รับยกย่องให้เป็นมรดกโลก เช่น อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร หรือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีลักษณะโดดเด่นไม่เหมือนใคร เช่น บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง เป็นบ่อน้ำพุร้อนที่ไม่มีกลิ่นกำมะถัน เป็นต้น แต่ก็มิได้ทำให้จังหวัดกำแพงเพชรเป็นเป้าหมายที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางมาเที่ยวชม และสร้างรายได้ให้กับจังหวัดมากเท่าไรนัก ส่งผลให้การท่องเที่ยวมิได้เป็นยุทธศาสตร์ในการสร้างรายได้ให้กับจังหวัดกำแพงเพชรอย่างแท้จริง

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวทั้ง 3 ประการนั้น องค์ประกอบด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวมีความสำคัญที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชม ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมได้นั้น นอกจากจะต้องมีความสวยงาม ความโดดเด่นไม่เหมือนที่ใดแล้ว การที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้นมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาหรือตำนาน เรื่องเล่าขานบ่งบอกถึงความเป็นมา ความสำคัญและคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้น ๆ ก็จะทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้นสามารถกระตุ้นจิตใจหรือดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวต้องการไปเที่ยวชมมากยิ่งขึ้น จากเหตุผลดังกล่าว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาถึงตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อที่จะสามารถใช้ตำนาน เรื่องเล่าเหล่านั้นมาประชาสัมพันธ์ สร้างแรงกระตุ้นดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวนั้นให้มากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนท้องถิ่นรักและหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้น

เครื่องมือและวิธีการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว แหล่งละ 7 คน จำนวน 24 แห่ง รวมทั้งสิ้น 168 คน และการจัดสนทนากลุ่มย่อยภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาชนและนักวิชาการจำนวน 10 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา แล้วนำมาเขียนเรียบเรียงเพื่อให้ได้คำตอบและข้อสรุปทั้งหมดตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ผลการศึกษา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ สามารถตอบผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัยได้ดังนี้ การศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร มีทั้งสิ้น 24 แห่ง ได้แก่ 1) อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร 2) ศาลพระอิศวร 3) ศาลพ่อหลักเมืองจังหวัดกำแพงเพชร 4) วัดกะโลทัย 5) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติกำแพงเพชร 6) พิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชรเฉลิมพระเกียรติ 7) วัดโมฬี 8) หอไตรวัดคูยาง 9) วัดดงหวาย 10) คลองส่งน้ำโบราณ 11) วัดบ่อสามแสน 12) วัดเสด็จ 13) วัดศรีโยนิน 14) บึงสาป 15) วัดพระบรมธาตุนครชุม 16) วัดเจดีย์กลางทุ่ง 17) วัดขุ่มกอ 18) วัดหนองพิกุล 19) วัดหนองลังกา 20) บ่อมุ้งเศรษฐี 21) วัดสว่างอารมณ์ 22) บ้านห้าง ร. 5 23) เมืองไตรตรึงษ์ และ 24) วัดปราสาท แต่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีตำนานและเรื่องเล่า มีเพียง 12 แห่ง ได้แก่ 1) วัดพระบรมธาตุนครชุม 2) วัดบ่อสามแสน 3) วัดสว่างอารมณ์ 4) ศาลพระอิศวร 5) เมืองไตรตรึงษ์ 6) บึงสาป 7) วัดปราสาท 8) วัดเสด็จ 9) ท่อส่งน้ำโบราณ 10) วัดโมฬี 11) วัดศรีโยนิน 12) วัดคูยาง

ส่วนผลการศึกษากการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า เกิดเส้นทางท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชรในลักษณะเที่ยววันเดียว (One day trip) โดยทุกเส้นทางมีจุดเริ่มต้น ณ สถานีรถไฟฟ้าขององค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร 7 เส้นทางดังนี้ **เส้นทางที่ 1** นบพระบรมธาตุ ไหว้สักการะหลวงพ่ออุโมงค์วัดสว่างอารมณ์ อาบน้ำพุร้อนบึงสาป **เส้นทางที่ 2** สักการะพระอิศวร ชมคลองส่งน้ำโบราณ ไหว้พระนอนวัดบ่อสามแสน **เส้นทางที่ 3** สักการะพระอิศวร กราบไหว้พระนอนวัดบ่อสามแสน ขอพรจากหลวงพ่อศรีสรเพ็ชรวัดศรีโยนิน **เส้นทางที่ 4** กราบรอยพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้าวัดเสด็จ กราบหลวงพ่อไม้วัดโมฬี ชมหอไตรวัดคูยาง กราบพระพุทธรูปปางลีลาวัดปราสาทตามรอยตำนานท้าวแสนปม **เส้นทางที่ 5** ชมท่อส่งน้ำโบราณ อาบน้ำแร่บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์บึงสาป **เส้นทางที่ 6** กราบขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมืองกำแพงเพชร วัดสว่างอารมณ์ วัดพระบรมธาตุนครชุม วัดโมฬี วัดเสด็จ วัดบ่อสามแสน วัดศรีโยนิน **เส้นทางที่ 7** กราบขอพร 9 สิ่งศักดิ์สิทธิ์เมืองกำแพงเพชร วัดสว่างอารมณ์ วัดพระบรมธาตุนครชุม (นบพระบรมธาตุและต้นพระศรีมหาโพธิ์) วัดโมฬี วัดเสด็จ ศาลพระอิศวร วัดบ่อสามแสน

วัดศรีโยธิน พระร่วงบึงสาป อนึ่งนอกจากนี้ ภาควิชาที่เกี่ยวข้องทั้ง 4 ฝ่าย ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ถึงแม้ว่าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร จะสืบค้นเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าไม่ได้ก็ตามก็ควร กำหนดให้มีในทุกเส้นทางการท่องเที่ยวเนื่องจากอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลกร่วมกับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและศรีสัชนาลัย

การอภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร ทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร โดยแหล่งท่องเที่ยวฯ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร มี 24 แห่ง แต่แหล่งท่องเที่ยวที่มีตำนาน เรื่องเล่ามีเพียง 12 แห่ง ซึ่งตำนานส่วนใหญ่เป็นตำนานเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับตำนานของตำนานของ ปรีชา พิณทอง (2532) ที่กล่าวว่า ตำนาน คือ เรื่องแสดงกิจบ้านเมืองอันล่วงเลยมานานแล้ว ส่วนมากเกี่ยวกับโบราณวัตถุ โบราณสถาน ปุชนิยสถาน ปุชนิยบุคคล สิ่งเหล่านี้โบราณเรียก ตำนาน ประวัติศาสตร์หรือั้งจุ่ม อนึ่งนอกจากนี้ตำนาน เรื่องเล่าที่เก็บรวบรวมได้จะเป็นตำนานที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นเรื่องในท้องถิ่น เป็นเรื่องเกี่ยวกับผู้เล่าและสมาชิกในสังคมเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของตำนานที่ปฐม หงส์สุวรรณ (2500) กล่าวไว้ว่า ลักษณะของตำนานมีดังนี้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนิทานปรัมปรา เป็นเรื่องในท้องถิ่น เป็นเรื่องของคนธรรมดา และมีความถูกต้องทางประวัติศาสตร์ มีลักษณะเป็นคำสอนเปรียบเทียบ เป็นแหล่งสะสมเรื่องราวก่อนประวัติศาสตร์ และเป็นเรื่องที่ผู้เล่าและสมาชิกในสังคมเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง อาจเป็นเรื่องแปลกประหลาดผิดจากธรรมดาที่เกิดขึ้น แต่ชาวบ้านก็ยอมรับและเชื่อว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง และสอดคล้องกับประเภทของตำนานที่ปฐม หงส์สุวรรณ กล่าวไว้ว่า ตำนานทางประวัติศาสตร์และตำนานประวัติศาสตร์อารยธรรมหรือตำนานของท้องถิ่น เช่น ตำนานบึงสาป ตำนานวัดพระบรมธาตุนครชุม ตำนานทอส่งน้ำโบราณ ตำนานวัดคูยาง เป็นต้น ประเภทของตำนานทางศาสนาหรือเทพนิยายเกี่ยวกับพระเจ้าและนักบุญ เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางศาสนา พระ นักบุญ ได้แก่ ตำนานวัดพระบรมธาตุนครชุม ตำนานวัดสว่างอารมณ์ ตำนานศาลพระอิศวร ตำนานวัดเสด็จ ตำนานวัดโมฬี และตำนานวัดศรีโยธิน

ส่วนจากผลการวิจัยด้วยการสนทนากลุ่มย่อยเกี่ยวกับเส้นทางและการเชื่อมโยงเส้นทาง การท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัด กำแพงเพชร ทำให้เกิดเส้นทางการท่องเที่ยวใหม่ของจังหวัดกำแพงเพชร 7 เส้นทาง และแต่ละ เส้นทางจะมีตำนาน เรื่องเล่าที่สามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวชม ซึ่งสอดคล้อง กับหลักการและทฤษฎีของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ที่กล่าวว่า การที่จะให้มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชมทรัพยากรใด ๆ ก็ตามแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เช่น ความ สวยงาม ประวัติความเป็นมา ตำนาน เรื่องเล่า เพราะหากแหล่งท่องเที่ยวใดมีประวัติความเป็นมา หรือตำนานเรื่องเล่าชวนบ่งบอกถึงความเป็นมา ความสำคัญและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ก็ จะส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นกระตุ้นจูงใจหรือดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวต้องการไปเที่ยวชมมาก ยิ่งขึ้น

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาตำนาน เรื่องเล่าของ แหล่งท่องเที่ยว เชิงประวัติศาสตร์และวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของ จังหวัดกำแพงเพชรและเพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทางทางการท่องเที่ยวจาก ตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร สรุป ผลการวิจัยได้ ดังนี้ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ ตำนาน เรื่องเล่า ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร ผล การศึกษา พบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรในเขตอำเภอ เมือง จังหวัดกำแพงเพชร มีทั้งสิ้น 24 แห่ง แต่แหล่งท่องเที่ยวฯ ที่มีตำนาน เรื่องเล่ามีเพียง 12 แห่ง ได้แก่ วัดพระบรมธาตุนครชุม วัดบ่อบามแสน วัดสว่างอารมณ์ ศาลพระอิศวร เมือง ไตรตรึงษ์ บึงสาป วัดปราสาท วัดเสด็จ ท่อส่งน้ำโบราณ วัดโมฬี วัดศรีโยธินและวัดคูยาง ส่วน ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 เพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและเชื่อมโยง เส้นทางทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัด กำแพงเพชร พบว่า ภาศที่เกี่ยวข้อกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัด กำแพงเพชร 4 ฝ่าย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาชนและนักวิชาการ รวมทั้งสิ้น 10 คน ได้ร่วมกันสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวใหม่ของจังหวัดกำแพงเพชรจากตำนาน เรื่องเล่าใน ลักษณะเที่ยววันเดียว (One day trip) โดยทุกเส้นทางมีจุดเริ่มต้น ณ สถานีรถไฟฯขององค์การ

บริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร 7 เส้นทาง อนึ่งนอกจากนี้ภาคีที่เกี่ยวข้องยังได้ให้ข้อเสนอแนะว่าทุกเส้นทางควรมีอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรด้วย

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย มีดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่ตำนานและเรื่องเล่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนานเรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชรในรูปแบบที่ทำให้เยาวชนรุ่นหลังสามารถศึกษาหาความรู้และนำข้อมูลมาเล่าถ่ายทอดให้กับนักท่องเที่ยวได้ทราบ เพราะจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนานเรื่องเล่า จะพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่อยู่ในวัยชรา บางครั้งข้อมูลบางส่วนก็จดจำไม่ได้ ส่งผลให้ข้อมูลที่เป็นตำนาน เรื่องเล่าที่แท้จริงสูญหายไปด้วย และแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งไม่มีใครให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าได้ ทั้ง ๆ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร เป็นต้น 2) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผู้ที่จะมาให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนานและเรื่องเล่าของแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการผลิตมัลติมีเดียที่จะบอกเล่าเรื่องราว ตำนาน ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวได้ทราบนั้นควรให้ความสำคัญที่จะทำการผลิตมัลติมีเดียที่สามารถให้ข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องในลักษณะที่เป็นข้อมูลที่เป็นต้นฉบับอย่างแท้จริง และควรให้ประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว

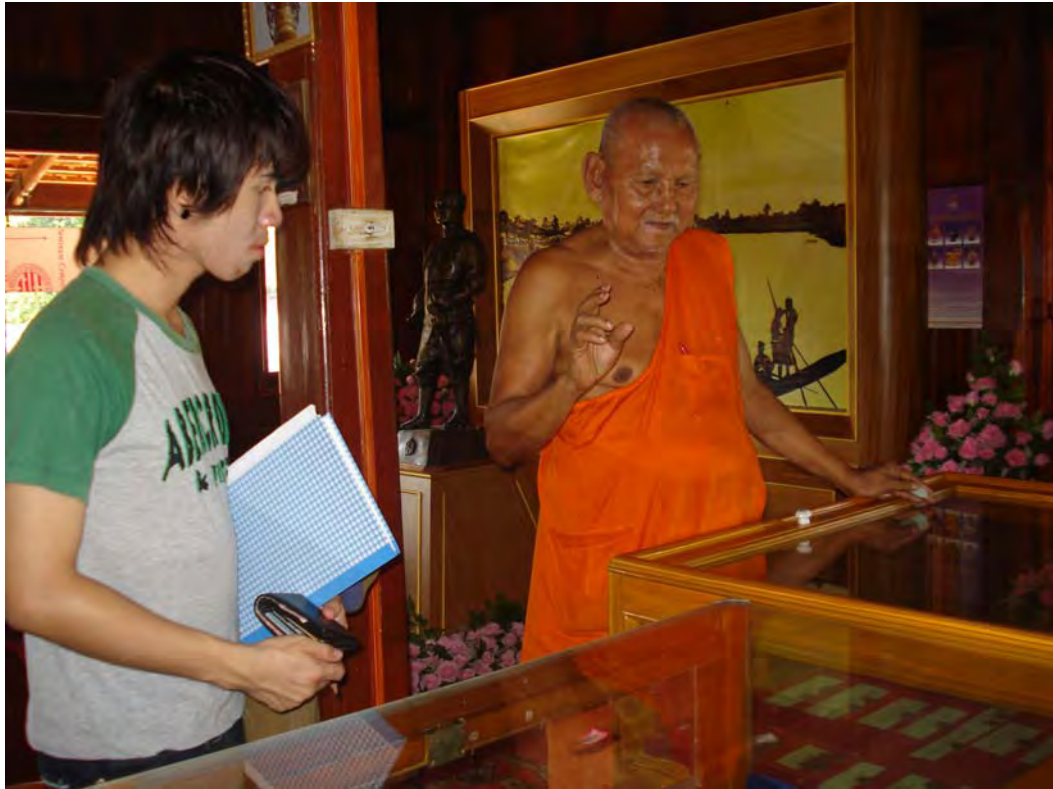
บรรณานุกรม

- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์.
- ปฐม หงส์สุวรรณ. (2550). **กาลครั้งหนึ่ง: ว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: แอคทีฟพรีน.
- ปรีชา พิณทอง. (2532). **สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ**. อุบลราชธานี: ศรีธรรมการพิมพ์.

ภาคผนวก ค. รูปภาพกิจกรรมการดำเนินการวิจัย

ภาพแสดง การสัมภาษณ์ประชาชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า
ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัดของจังหวัดกำแพงเพชร







ภาพแสดง การจัดการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยว
และเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากตำนาน เรื่องเล่า





ภาคผนวก ข. แบบสัมภาษณ์และแบบฟอร์มในการบันทึกข้อมูล

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

1. ชื่อ - นามสกุล ผู้ให้สัมภาษณ์
2. อายุของผู้ให้สัมภาษณ์
3. ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานในแหล่งท่องเที่ยว
4. ท่านทราบเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร
5. ถ้าทราบ ขอให้เล่าให้ฟัง
6. นอกจากท่านแล้ว มีท่านใดทราบเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวอีกหรือไม่

แบบฟอร์มการบันทึกข้อมูล

6. นอกจากท่านแล้ว มีท่านใดทราบเกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวอีกหรือไม่

[illegible]

ภาคผนวก ง. ประวัติคณะผู้วิจัย

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล นายกวินทรกรรณ์ เกตุแก้ว
 Kawintarkron Katkeaw
 เพศ ชาย วัน/เดือน/ปี 14 พฤศจิกายน 2531 อายุ 22
 สถานที่ติดต่อ 13 ประชาहरรรษา ซอย 1 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
 โทรศัพท์/โทรสาร 08-5873 4575
 E-mail Phattov14@hotmail.com
 ประวัติการศึกษา ปริญญาตรีชั้นปีที่ 3 โปรแกรมวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มหาวิทยาลัย-
 ราชภัฏกำแพงเพชร

2. ชื่อ-นามสกุล นางสาวอรนิภา คำภูคำ
 Onnipa Kumpuhum
 เพศ หญิง วัน/เดือน/ปี 1 พฤศจิกายน 2531 อายุ 22 ปี
 สถานที่ติดต่อ 36 หมู่ 5 ตำบลคลองลานพัฒนา อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร
 โทรศัพท์/โทรสาร 08-56887 1322
 E-mail Onnipabow@hotmail.com
 ประวัติการศึกษา ปริญญาตรีชั้นปีที่ 3 โปรแกรมวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มหาวิทยาลัย-
 ราชภัฏกำแพงเพชร

ประวัติและผลงานอาจารย์ที่ปรึกษา

ชื่อ-นามสกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัชนีวรรณ บุญอนนท์

RATCHANEewan BOONANONT

เพศ หญิง

วัน/เดือน/ปีเกิด 30 กันยายน 2513

ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ระดับ 8

หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร อำเภอเมือง

จังหวัดกำแพงเพชร 62000

โทรศัพท์ 0-5571-6014 หรือ 08-1036-0839

โทรสาร 0-5570-6518

E-Mail: ratchaneewan_b@hotmail.com

ที่อยู่ (ที่บ้าน) 65/27 หมู่บ้านทุ่งเศรษฐีวิลล่า ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

เงินเดือนปัจจุบัน 31,190 บาท

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2536 ระดับปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (อุตสาหกรรมท่องเที่ยว)

วิทยาลัยครูพิษณุโลก

พ.ศ. 2546 ระดับปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์)

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ

ผลงานวิจัย

ก. ผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารระดับชาติและนานาชาติ

-

ข. ผลงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์

1. การศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการให้บริการการศึกษาของคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

2. การศึกษาศักยภาพของบ่อน้ำพุร้อนพระร่วงและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนพระร่วง จังหวัดกำแพงเพชร

3. การศึกษารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร
4. คุณลักษณะนักศึกษาฝึกงานที่พึงประสงค์ของธุรกิจที่พักแรมและธุรกิจนำเที่ยว
5. การศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการให้บริการการศึกษาของคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
6. ความพอใจ ความเชื่อมั่นด้านการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติและความสามารถที่พึงประสงค์ของตำรวจท่องเที่ยว

ค. ผลงานอื่นๆ เช่น ตำรา บทความ สิทธิบัตร ฯลฯ

ตำรา

1. อุตสาหกรรมท่องเที่ยว
2. การพัฒนาบุคลากรในอุตสาหกรรมบริหาร
3. หลักการโรงแรม
4. หลักการมัคคุเทศก์

ง. รางวัลผลงานวิจัยที่เคยได้รับ

จ. สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ (สามารถตอบได้มากกว่า 1 สาขา)

1. การท่องเที่ยว
2. เศรษฐศาสตร์

ฉ. ภาระงานในปัจจุบัน

1. งานประจำ ประธานโปรแกรมวิชาฯ และอาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
2. งานวิจัยที่รับผิดชอบในปัจจุบัน
 - 2.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัดอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก
 - 2.2 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านผู้ให้ข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดกำแพงเพชร

.....